

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Запорізька політехніка»

Факультет економіки та управління
(повне найменування інституту, факультету)

Фінанси, банківська справа та страхування
(повне найменування кафедри)

Пояснювальна записка
до дипломної роботи
магістра

(ступінь вищої освіти)

на тему: Оцінка фінансового потенціалу територіальної громади

Виконав: студент 6 курсу, групи ФЕУ-112м
Спеціальності 072 Фінанси, банківська справа
та страхування
(код і найменування спеціальності)

Освітня програма (спеціалізація)
Фінанси і кредит

Юр М.М.

(прізвище та ініціали)

Керівник Фатюха Н.Г.

(прізвище та ініціали)

Рецензент Кремешна В.М.

(прізвище та ініціали)

Факультет Факультет економіки та управління
Кафедра Фінанси, банківська справа та страхування
Ступінь вищої освіти (освітній ступінь) магістр
Спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
(код і назва)
Освітня програма (спеціалізація) Фінанси і кредит
(назва освітньої програми (спеціалізації))

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри К.Р.Н., доцент
Меларові Світлане Косовиче
«14» грудня 2023 року СМР

ЗАВДАННЯ
НА ДИПЛОМНИЙ ПРОЕКТ (РОБОТУ) МАГІСТРАНТА

Юр Михайла Михайловича

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи Оцінка фінансового потенціалу територіальної громади
керівник проекту (роботи) к.е.н., доцент Фатюха Н.Г.
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом вищого навчального закладу «20» жовтня 2023 року №399

2. Строк подання магістрантом проекту (роботи) 16.12.2023р

3. Вихідні дані до проекту (роботи) законодавча та нормативна база з теми дослідження, Довідка про виконання бюджету Запорізької міської територіальної громади за 2018-2022рр., статистичні збірники Міністерства фінансів України, Державної служби статистики України, електронні ресурси

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити)

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

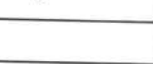

РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА ФІНАНСОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)

Рис. 1.1 Схема функціонування територіальної громади як суб'єкт-об'єкта місцевого самоврядування, Рис. 1.2 Основні переваги децентралізації та розвитку місцевого самоврядування, Рис. 1.3 Алгоритм процесу об'єднання громад, де ініціатором виступає сільський (селищний або міський) голова, Рис. 1.4 Алгоритм процесу об'єднання громад, де ініціаторами виступають депутати сільської (селищної або міської) ради, члени територіальної громади, ОСН, Рис. 1.4 Схематичне відображення складових фінансового потенціалу територіальних громад, Рис. 1.5 Структура фінансових ресурсів територіальних громад та їх представницьких органів за формою виявлення

6. Консультанти розділів проекту (роботи)

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	прийняв виконане завдання
1	Фатюха Н.Г., к.е.н., доцент		
2	Фатюха Н.Г., к.е.н., доцент		
3	Фатюха Н.Г., к.е.н., доцент		
Нормоконтроль	Шестопалова О.В., ст.викл.		

7. Дата видачі завдання 19 травня 2023 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів дипломного проекту (роботи)	Строк виконання етапів проекту (роботи)	Примітка
1	Збір матеріалу на дипломування	22.05.23-10.06.23	
2	Групування та аналіз зібраного матеріалу. Уточнення завдань дипломування	11.06.23-5.07.23	
3	Виконання теоретичної частини роботи	07.07.23-29.07.23	
4	Розрахункова частина роботи	30.07.23-12.10.23	
5	Формування висновків та пропозицій	18.10.23-23.10.23	
6	Написання та оформлення дипломної магістерської роботи	24.10.23-18.11.23	
7	Перевірка роботи керівником, консультантами	24.11.23-01.12.23	
8	Попередній захист роботи	29.11.23	
9	Переплітання дипломної магістерської роботи	15.12.23	
10	Захист роботи у ЕК	23.12.23	

Магістрант(ка)

(підпис)

Юр М.М.

(прізвище та ініціали)

Керівник проекту (роботи)

(підпис)

(прізвище та ініціали)

Фатюха Н.Г.

АНОТАЦІЯ

Юр М.М. **Оцінка фінансового потенціалу територіальної громади**
– Дипломна магістерська робота.

Дипломна магістерська робота зі спеціальності 072 магістр з фінансів, банківської справи та страхування. –Кафедра фінанси, банківська справа та страхування, національний університет «Запорізька політехніка», 2023.

Магістерська дипломна робота присвячена розробці теоретичних основ та практичних рекомендацій щодо оцінки фінансового потенціалу територіальної громади.

Розглянуто теоретичні аспекти формування фінансового потенціалу територіальної громади..

Здійснено аналіз забезпеченості фінансового потенціалу територіальних громад України. Також проведена оцінка фінансового потенціалу територіальної громади на прикладі Запорізької міської територіальної громади за 2020-2022рр.

Визначені напрями збільшення фінансового потенціалу територіальної громади. Проведено прогнозування фінансового потенціалу Запорізької міської територіальної громади.

Ключові слова: ТЕРИТОРІАЛЬНА ГРОМАДА, ДОХОДИ, ВИДАТКИ, ТРАНСФЕРТИ, ФІНАНСОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ.

ANNOTATION

Yur M.M. **Assessment of the financial potential of the territorial community** - Master's thesis.

Master's thesis in the specialty 072 Master of Finance, Banking and Insurance - Department of Finance, Banking and Insurance, National University "Zaporizhzhia Polytechnic", 2023.

The master's thesis is devoted to the development of theoretical foundations and practical recommendations for assessing the financial potential of the territorial community.

The theoretical aspects of the formation of the financial potential of the territorial community are considered.

An analysis of the provision of the financial potential of territorial communities of Ukraine was carried out. An assessment of the financial potential of the territorial community was also carried out using the example of the Zaporizhzhya city territorial community for 2020-2022.

The areas of increasing the financial potential of the territorial community have been determined. Forecasting of the financial potential of Zaporizhzhya urban territorial community was carried out.

Keywords: TERRITORIAL COMMUNITY, INCOME, EXPENDITURES, TRANSFERS, FINANCIAL POTENTIAL.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ДО ДИПЛОМНОЇ МАГІСТЕРСЬКОЇ РОБОТИ

1. Фатюха Н. Г., Юр М.М. *Сутність фінансового потенціалу об'єднаних територіальних громад*. . Фінансово-економічна безпека України в період воєнного вторгнення. Тези доповідей I Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції, Запоріжжя, 15 червня 2023 р. [Електронний ресурс] / Ред-кол.: С.В.Шарова (відпов. ред.) Електрон. дані. – Запоріжжя : НУ «Запорізька політехніка», 2023. – 1 електрон. опт. диск (CD-ROM); 12 см. – Назва з тит. екрана.

2. Фатюха Н. Г., Юр М.М. Аналіз забезпеченості фінансового потенціалу територіальних громад України **монографія**

ЗМІСТ

АНОТАЦІЯ	
ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ, СИМВОЛІВ, ОДИНИЦЬ, СКОРОЧЕНЬ І ТЕРМІНІВ	
ВСТУП	10
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД	14
1.1. Сутність територіальної громади	14
1.2. Сутність та складові фінансового потенціалу територіальних громад	28
1.3. Особливості фінансів об'єднаних територіальних громад	36
РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА ФІНАНСОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ	43
2.1. Механізм формування та реалізації фінансового потенціалу територіальних громад	43
2.2. Аналіз забезпеченості фінансового потенціалу територіальних громад України	53
2.3. Оцінка фінансового потенціалу територіальної громади на прикладі Запорізької міської територіальної громади	74
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ	113
3.1. Напрями збільшення фінансового потенціалу територіальної громади	113
3.2. Прогнозування фінансового потенціалу Запорізької міської територіальної громади	126
ВИСНОВКИ	138
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	142
Додаток А. Склад доходів територіальних громад	155

Додаток Б. Паспорт Запорізька міська територіальна громада, м. Запоріжжя	160
Додаток В. Доходи бюджету ЗМТГ на 2022 рік	163

**ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ, СИМВОЛІВ, ОДИНИЦЬ,
СКОРОЧЕНЬ І ТЕРМІНІВ**

БК	- Бюджетний Кодекс
Гривня	- грн.
Додаток	- дод.
ЗМТГ	- Запорізька міська територіальна громада
мільйон	- млн.
ОТГ	- об'єднана територіальна громада
ПК	- Податковий Кодекс
рік	- р.
роки	- рр.
рисунок	- рис.
сторінка	- с.
таблиця	- табл.
тисяч	- тисяч
ТГ	- територіальна громада

ВСТУП

Актуальність дослідження. Процеси фінансової децентралізації визначають необхідність пошуку джерел формування фінансових ресурсів органами місцевого самоврядування. Із появою об'єднаних територіальних громад, як нового суб'єкта фінансових відносин в Україні, досить гостро постає питання про формування доходів та якісне виконання повноважень органами місцевої влади з метою покращення добробуту жителів цих адміністративно-територіальних одиниць. Задля забезпечення збалансування розвитку територіальних громад у процесі реалізації сучасної фінансової політики України актуальними напрямками дослідження є аналіз їх фінансового потенціалу та виявлення напрямів його зміцнення [1].

Різноманітні аспекти формування й використання фінансових можливостей системи місцевого самоврядування досліджують такі науковці, як Є.О. Балацький, В.Г. Боронос, Г.В. Возняк, В.О. Григоренко, О.І. Дем'янчук, М.А. Козоріз, А.В. Лучко, Н.С. Панченко, В.Ю. Стрілець та інші. Вітчизняними вченими розглядаються проблеми ресурсного забезпечення системи місцевого самоврядування, питання формування й використання бюджетного потенціалу, а також фінансового потенціалу адміністративно-територіальних одиниць. Водночас в Україні недостатньо уваги приділено дослідженням можливостей фінансового потенціалу саме на рівні територіальних громад, актуальним є розв'язання проблемних питань щодо обґрунтування його складових елементів [2, с.11]

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дипломна магістерська робота виконана згідно з темою кафедри фінанси, банківська справа та страхування НУ «Запорізька політехніка» НДР № 05321 «Антикризове управління фінансовою стійкістю суб'єктів господарювання в економіці України». Внесок автора полягає у оцінці фінансового потенціалу територіальної громади та виробленні пропозицій щодо шляхів його зміцнення.

Мета та завдання роботи. Метою є оцінка фінансового потенціалу територіальної громади і вироблення практичних рекомендацій щодо шляхів його зміцнення.

Для досягнення поставленої мети дослідження в роботі сформульовано такі завдання:

- розгляд теоретичної сутності формування фінансового потенціалу територіальної громади;
- проведення аналізу забезпеченості фінансового потенціалу територіальних громад України;
- оцінці фінансового потенціалу територіальної громади на прикладі Запорізької міської територіальної громади;
- визначення напрямів зміцнення фінансового потенціалу територіальної громади;
- проведення прогнозування фінансового потенціалу Запорізької міської територіальної громади.

Об'єктом дипломної магістерської роботи є явища і процеси формування фінансового потенціалу територіальної громади.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних та практичних аспектів дослідження формування фінансового потенціалу територіальної громади на прикладі Запорізької міської територіальної громади.

Методи дослідження. Теоретична частина роботи опрацьована на науковій базі та методичних розробках зарубіжних та вітчизняних учених та законодавчу базу. Оцінка фінансового потенціалу територіальної громади ґрунтується на аналізі 4 базових показників, які найкраще характеризують фінансові аспекти діяльності ТГ: власні доходи на 1 мешканця; видатки на утримання апарату управління в розрахунку на 1 мешканця; рівень дотаційності бюджетів; питома вага капітальних видатків. Аналіз доповнено показниками: це доходи і видатки загального фонду місцевого бюджету, які розраховані на одного мешканця громади, частка місцевих податків та зборів у доходах загального фонду, індекс податкоспроможності, частка видатків на

апарат управління і частка заробітної плати у видатках загального фонду. В третій частині визначені напрями зміцнення фінансового потенціалу територіальних громад та проведено прогнозування фінансового потенціалу (бюджетно-податкової складової) Запорізької міської територіальної громади.

Інформаційною базою дослідження є наукові праці зарубіжних та вітчизняних вчених з місцевих фінансів, територіальної громади, довідки про виконання бюджету Запорізької міської територіальної громади, статистичних та аналітичних матеріалах, матеріалах міжнародних та всеукраїнських науково - практичних конференцій, Інтернет-ресурси.

Елементи наукової новизни. Наукова новизна одержаних результатів полягає в комплексній оцінці фінансового потенціалу територіальної громади та розроблення прикладних рекомендацій щодо шляхів його зміцнення.

У процесі дослідження отримано наступні наукові результати:

удосконалено:

- узагальнені проблеми у системі управління фінансовим потенціалом ТГ та окреслені напрями його підвищення;
- прогнозування фінансового потенціалу Запорізької міської територіальної громади, в частині бюджетно-податкової складової, дозволить планувати свій бюджет на рівні територіальної громади міста;

дістало подальший розвиток:

- проведення оцінки фінансового потенціалу територіальної громади дозволить визначити напрями його зміцнення;
- досліджена логічна послідовність етапів посилення фінансового потенціалу ОТГ.

Практична цінність одержаних результатів полягає в дослідженні фінансового потенціалу територіальної громади. Проведення оцінки дослідженні фінансового потенціалу територіальної громад дозволить виробити практичні рекомендації щодо його зміцнення. Особистий внесок здобувача полягає у самостійному одержанні результатів дослідження, використання яких в практиці місцевих органів влади сприятиме покращенню їх діяльності.

З наукових праць, опублікованих у співавторстві, в магістерській роботі використані лише ті ідеї та положення, які є результатом особистої роботи здобувача.

Апробація результатів магістерської роботи. Основні положення дипломної магістерської роботи були викладені та отримали позитивну оцінку на I Всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції, Запоріжжя, 15 червня 2023 р., тези «Сутність фінансового потенціалу об'єднаних територіальних громад» та статті «Аналіз забезпеченості фінансового потенціалу територіальних громад України» в кафедральній монографії.

Структура та обсяг роботи. Дипломна магістерська робота «Оцінка фінансового потенціалу територіальної громади» складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури та додатків. Робота містить 166 сторінок комп'ютерного тексту, з них 141 сторінка основного тексту, 31 рисунок, 13 таблиць, 102 джерела, 3 додатки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

1.1. Сутність територіальної громади

Згідно ст.2 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» [3] місцеве самоврядування в Україні - це гарантоване державою право та реальна здатність територіальної громади - жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища, міста - самостійно або під відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України.

Місцеве самоврядування здійснюється територіальними громадами сіл, селищ, міст як безпосередньо, так і через сільські, селищні, міські ради та їх виконавчі органи, а також через районні та обласні ради, які представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ, міст.

Представницький орган місцевого самоврядування - виборний орган (рада), який складається з депутатів і відповідно до закону наділяється правом представляти інтереси територіальної громади і приймати від її імені рішення [3, ст.1]

Громадяни України реалізують своє право на участь у місцевому самоврядуванні за належністю до відповідних територіальних громад [3,ст.3]

Територіальна громада - жителі, об'єднані постійним проживанням у межах села, селища, міста, що є самостійними адміністративно-територіальними одиницями, або добровільне об'єднання жителів кількох сіл, селищ, міст, що мають єдиний адміністративний центр [3,ст.1].

Європейська хартія місцевого самоврядування трактує поняття територіальної громади як право і реальну здатність органів місцевого самоврядування регламентувати значну частину державних справ і керувати нею,

здійснюючи свою діяльність в рамках закону, під власну відповідальність та в інтересах місцевого населення [4].

Відповідно до статті 140-143 Конституції України [5] визначено: «територіальна громада – це жителі одного чи декількох населених пунктів, які добровільно об'єднуються в одну територіальну громаду для вирішення питань місцевого значення, а саме: обирають сільського, селищного чи міського голову, який очолює виконавчий орган ради та головує на засіданнях виконавчого комітету та ради, старост та депутатів ради, які представляють та захищають інтереси всієї громади; управляють майном, що є в комунальній власності; затверджують програми соціально-економічного та культурного розвитку і контролюють їх виконання; затверджують бюджети відповідних адміністративно-територіальних одиниць і контролюють їх виконання; встановлюють місцеві податки і збори відповідно до закону; забезпечують проведення місцевих референдумів та реалізацію їх результатів; утворюють, реорганізують та ліквідовують комунальні підприємства, організації і установи, а також здійснюють контроль за їх діяльністю; вирішують інші питання місцевого значення, віднесені законом до їхньої компетенції...».

У Цивільному кодексі України зазначено, що «територіальні громади є юридичними особами, мають свої рахунки, надходження..., можуть створювати комунальні підприємства, навчальні заклади, підприємницькі товариства, приймати участь в їх діяльності на загальних підставах...» [6].

Досліджуючи погляди провідних науковців у питанні виділення основних ознак, які комплексно характеризують територіальну громаду Патицька Х. О. виділяє такі ознаки громади [7]:

- членами є фізичні особи, які або проживають на цій території, або працюють, або володіють певним нерухомим майном;
- соціально-психологічна – територіальна громада існує за умови самоідентифікації кожного члена громади її частиною та усвідомлення спільності своїх інтересів. Громада – це передусім система постійних комунікативних зв'язків між членами спільноти;

- історично-культурна – громада існує та розвивається в часі, тому при обиранні напряму її розвитку необхідним є врахування історичних аспектів еволюції спільноти, її культурних і звичаєвих особливостей, які характеризуються впливом і на психологічний клімат у громаді, і на ендогенні зв'язки, притаманні спільноті;

- політична – територіальна громада є суб'єктом правовідносин і представником місцевої спільноти на політичній арені;

- економічна – місцева спільнота є власником комунального майна розміщеного на її території, а її члени є платниками податкових платежів до місцевого бюджету. Громада функціонує для забезпечення її членів якісними громадськими послугами, може бути учасником виробничих процесів та є колективним споживачем;

- природна – територіальна громада формується та діє на основі самоорганізації, соціальної та економічної активності та потреби в постійному розвитку, застосовуючи принцип саморегулювання;

- організаційно-функціональна – територіальна громада – це система з горизонтальною організованістю політичних і соціальних мереж, яка діє спираючись передусім на демократичні принципи розвитку та за умови участі її членів у вирішенні питань свого життєзабезпечення з можливістю самоструктурування та утворення внутрішніх організаційних структур.

Основні повноваження територіальних громад визначено у ст. 143 Конституції України [5]:

- управління комунальним майном;
- затвердження програм соціально-економічного розвитку і контроль за ними;
- затвердження місцевих бюджетів і контроль за їх виконанням;
- визначення в межах законодавства місцевих податків і зборів;
- проведення місцевих референдумів;
- утворення, реорганізація та ліквідація підприємств, організацій та установ, які перебувають у комунальній власності, та контроль за їх діяльніс-

тю.

Територіальна громада як суб'єкт місцевого самоврядування реалізує ряд функцій, які являють собою основні напрями та види діяльності територіальної громади по вирішенню питань місцевого значення.

Функції територіальних громад доцільно класифікувати:

- за об'єктами (політичні, економічні, соціальні, культурні та екологічні функції); за суб'єктами (функції територіальних громад сіл, селищ, міст, районів у містах);

- технологічні функції (фінансово-бюджетні, матеріально-технічні, нормотворчі, інформаційні, системоутворюючі).

Оскільки територіальна громада є суб'єктом управління, серед технологічних функцій доцільно виділити загальні функції управління: планування, організація, мотивація, координація та контроль. Наведена класифікація, яка включає об'єктні, технологічні та суб'єктні функції територіальної громади як суб'єкта місцевого самоврядування, дозволяє, по-перше, розкрити діяльність територіальної громади, її спрямованість на конкретний об'єкт.

По-друге, з'ясовується сама технологія реалізації функцій територіальної громади.

По-третє, знаходить свій прояв специфіка діяльності конкретних суб'єктів – територіальних громад сіл, селищ, міст, районів у містах [8, с. 40].

Окрім цього врядування за своєю сутністю є реалізацією місцевих інтересів. У межах територіальних громад місцеві інтереси переважають над глобальними, відомчими та вузькопрофесійними. Ефект від такого об'єднання сильніший, ніж від механічного поєднання зусиль роз'єднаних індивідів, оскільки в рамках такої спільноти відбувається не тільки поєднання спільних зусиль в єдине ціле, а й спеціалізація окремих її членів для виконання професійних функцій, починаючи від господарських і завершуючи управлінськими. Інтеграція людей у територіальну громаду з метою спілкування, виховання, виробництва тощо має природний характер, відбувається на добровільній, свідомій основі, із врахуванням уявлень, побажань, мотивів,

прагнень кожної людини або більшості людей.

Все вищезазначене надає змогу схематично представити функціонування територіальної громади як суб'єкт-об'єкт місцевого самоврядування (рис. 1.1) [8, с. 41].

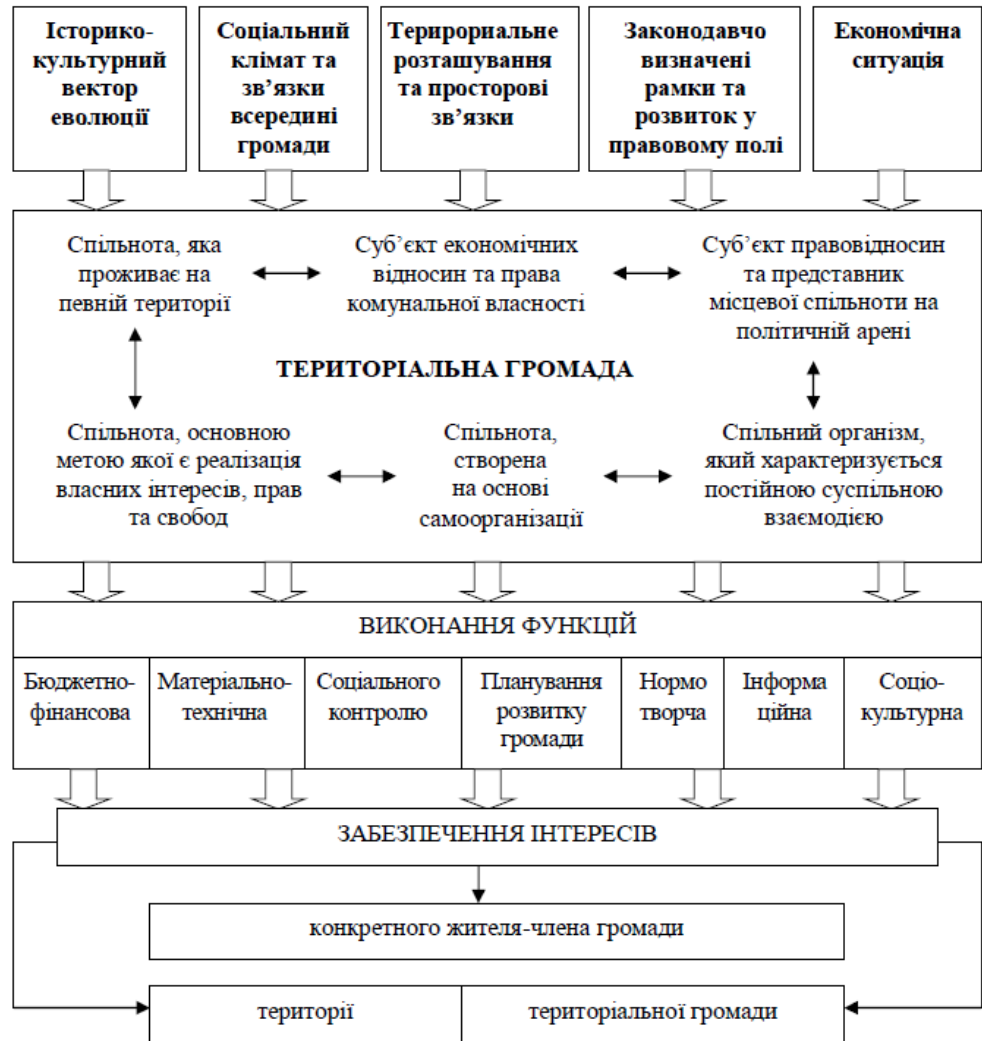

Рис. 1.1 Схема функціонування територіальної громади як суб'єкт-об'єкта місцевого самоврядування

Як суб'єкт місцевого самоврядування територіальна громада є цілісною, реалізуючись перш за все як суб'єкт політичний, а як об'єкт місцевого самоврядування територіальна громада, як правило, фрагментується залежно від зацікавленості різних груп у вирішенні не лише окремих спільних, а передусім багатьох локальних проблем (насамперед соціально-економічного характеру).

Поняття «об'єкт місцевого самоврядування» розуміти як сукупність локалізованих у межах територіальної громади соціальних об'єктів, у межах адміністративно-територіальної одиниці – соціально-економічних, соціально-технічних, соціально-екологічних систем, а також процесів і відносин, що забезпечують функціонування та розвиток цієї територіальної громади та адміністративно-територіальної одиниці, на які в межах Конституції і законів України може бути спрямовано управлінський вплив територіальної громади та інших суб'єктів місцевого самоврядування [8, с. 42].

У 2014 р. в Україні започаткована реалізація реформи децентралізації, основними завданнями якої визначено досягнення оптимального розподілу повноважень між органами місцевого самоврядування та органами виконавчої влади на засадах субсидіарності та створення дієздатних територіальних громад як базової ланки адміністративно - територіального устрою. В рамках реформи відбуваються принципово нові для України процеси співробітництва та добровільного об'єднання територіальних громад [9].

Метою реформи місцевого самоврядування є, передусім, забезпечення його спроможності самостійно, за рахунок власних ресурсів, вирішувати питання місцевого значення. Тому організація сучасної системи державного управління має базуватися насамперед на принципі субсидіарності [10].

Успіх сучасних розвинених держав здебільшого став можливим завдяки розширенню повноважень органів місцевого самоврядування. Авторитетні дослідники організації державного управління наводять важливі аргументи на користь децентралізації (рис. 1.2).

Спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ, міст представляють обласні та районні ради, які, своєю чергою, делегують велику кількість власних повноважень обласним та районним державним адміністраціям.

Органам місцевого самоврядування можуть надаватися законом окремі повноваження органів виконавчої влади. Держава фінансує здійснення цих повноважень у повному обсязі за рахунок коштів Державного бюджету України або шляхом віднесення до місцевого бюджету у встановленому

законом порядку окремих загальнодержавних податків, передає органам місцевого самоврядування відповідні об'єкти державної власності.

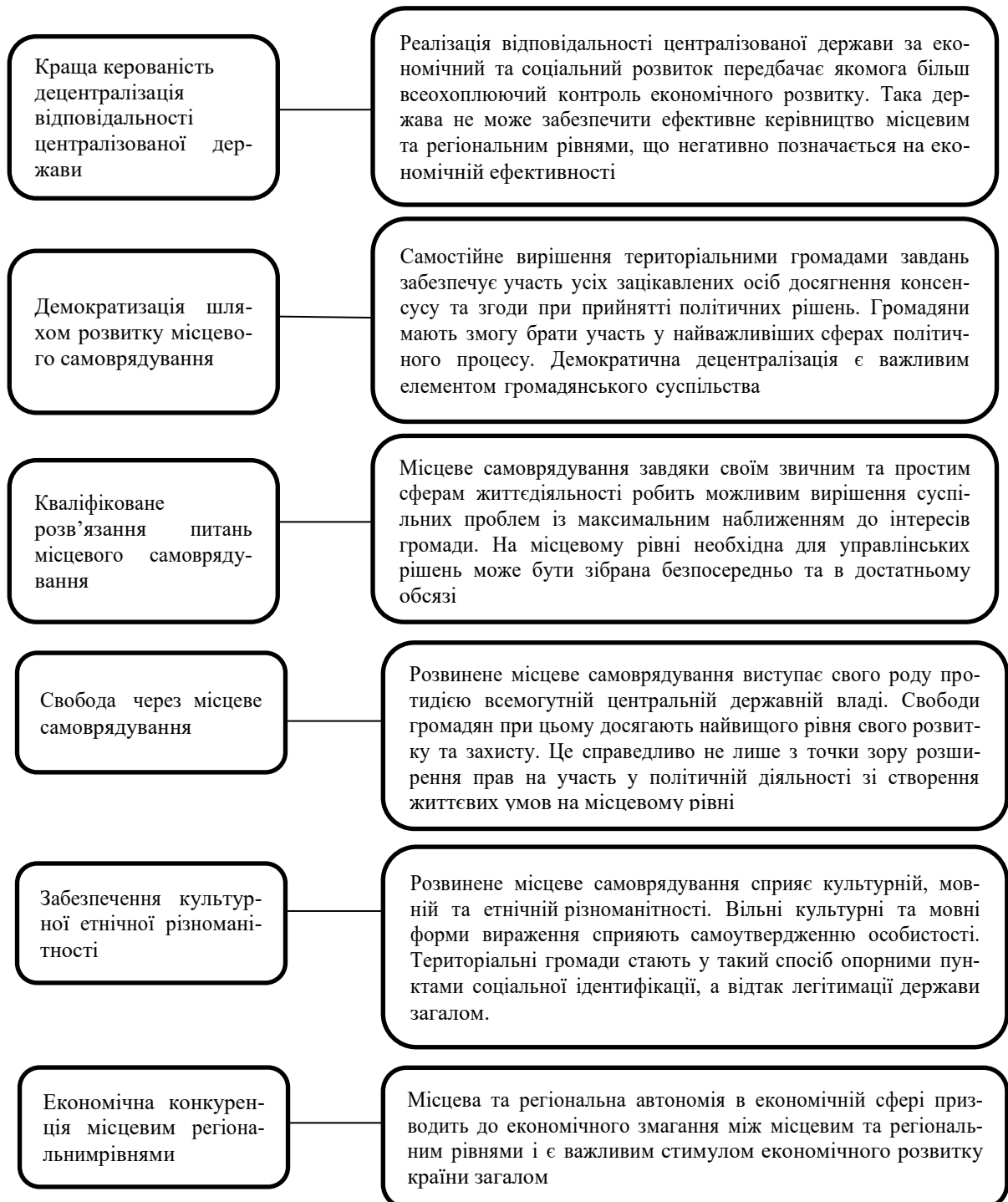

Рис. 1.2 Основні переваги децентралізації та розвитку місцевого самоврядування [11, с.6-7]

Органи місцевого самоврядування з питань здійснення ними повно-

важень органів виконавчої влади підконтрольні відповідним органам виконавчої влади.

Місцеві державні адміністрації здійснюють повноваження, делеговані їм обласними і районними радами [5].

В Україні, унаслідок децентралізації повноваження, які в умовах функціонування сільських, селищних та міських (районного значення) рад належали до повноважень райдержадміністрацій та районних рад, було делеговано на рівень об'єднаних територіальних громад (ОТГ).

Таким чином утворюються нові адміністративно-територіальні одиниці, що отримують (у разі об'єднання) додаткові фінансові ресурси, розширені повноваження та прямі міжбюджетні відносини із державним бюджетом. Об'єднання відбувається унаслідок добровільного волевиявлення жителів кількох сіл про об'єднання їхніх органів самоврядування.

Алгоритми процесів об'єднання громад, де ініціатором виступає сільський (селищний або міський) голова та депутати сільської (селищної або міської) ради, члени територіальної громади, органи самоорганізації населення (ОСН) демонструють рис. 1.3. та 1.4., відповідно до норм Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» [12, с. 16-18].

Об'єднана територіальна громада, адміністративним центром якої визначено місто, є міською територіальною громадою, центром якої визначено селище, – селищною, центром якої визначено село, – сільською.

Таким чином, суб'єктами добровільного об'єднання територіальних громад є суміжні територіальні громади сіл, селищ, міст, які об'єднуються на:

- принципах конституційності та законності;
- добровільності; економічної ефективності;
- державної підтримки; повсюдності місцевого самоврядування;
- прозорості та відкритості; відповідальності.

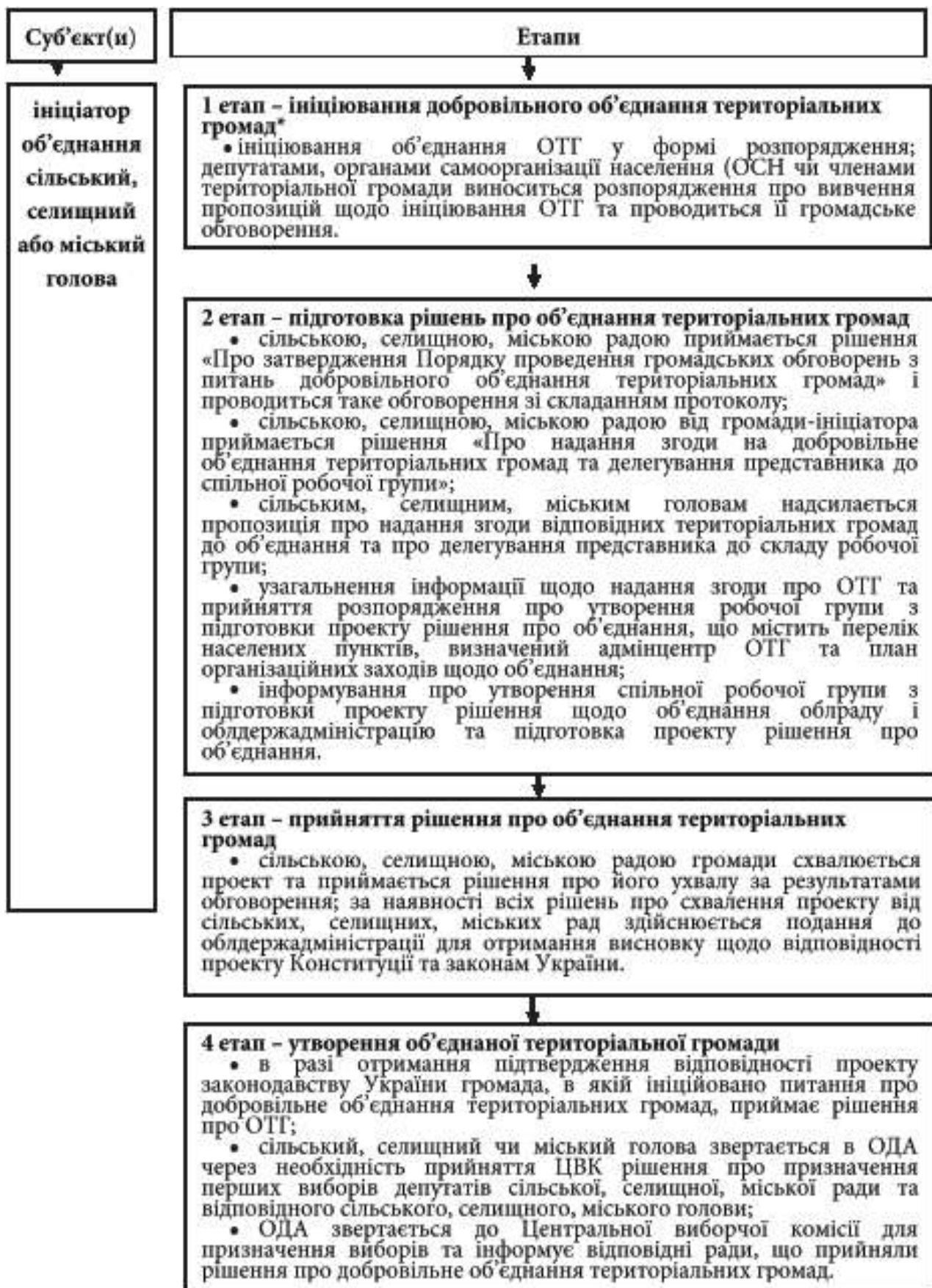

Рис. 1.3 Алгоритм процесу об'єднання громад, де ініціатором виступає сільський (селищний або міський) голова

Рис. 1.4 Алгоритм процесу об'єднання громад, де ініціаторами виступають депутати сільської (селищної або міської) ради, члени територіальної громади, ОСН

Об'єднана територіальна громада вважається утвореною з дня набрання чинності рішеннями всіх рад, що прийняли своє рішення про добровільне об'єднання територіальних громад. Об'єднана територіальна громада є правонаступником всього майна, прав та обов'язків територіальних громад, що об'єдналися, з дня набуття повноважень сільською, селищною, міською радою, обраною такою об'єднаною територіальною громадою [13].

Формування сучасної системи місцевого самоврядування в Україні на основі європейських цінностей розвитку місцевої демократії супроводжується наділенням територіальних громад повноваженнями та ресурсами. Рефор-

ма адміністративно-територіального устрою та запровадження в Україні основ фінансової децентралізації передбачають фінансову, організаційну та управлінську незалежність об'єднаної територіальної громади від центральних органів влади та їх рішень. Тому в результаті добровільного об'єднання мають утворитися територіальні громади, здатні самостійно або через відповідні органи місцевого самоврядування забезпечити належний рівень надання послуг, зокрема у сфері освіти, культури, охорони здоров'я, соціального захисту, житлово-комунального господарства, з урахуванням кадрових ресурсів, фінансового забезпечення та розвитку інфраструктури відповідної адміністративно - територіальної одиниці – так звані «спроможні» територіальні громади [14,12, с.22].

Формування спроможних територіальних громад здійснюється шляхом:

- розроблення Радою міністрів Автономної Республіки Крим, облдержадміністрацією проекту перспективного плану;
- схвалення проекту перспективного плану Верховною Радою Автономної Республіки Крим, обласною радою;
- затвердження Кабінетом Міністрів України перспективних планів;
- добровільного об'єднання територіальних громад;
- формування органів місцевого самоврядування спроможних територіальних громад [14].

Приєднання до ОТГ може ініціюватися лише суб'єктами суміжної територіальної громади. Таким чином, ініціювати приєднання можуть лише селищні, сільські ради. При цьому ОТГ лише розглядає пропозицію про добровільне приєднання та не може бути його ініціатором. Така ініціатива має виходити від суміжної сільської або селищної територіальної громади, яка відповідно до перспективного плану формування територій громад належить до даної ОТГ [12, с.14].

У системі адміністративно-територіального устрою України територіальна громада розглядається як адміністративно-територіальна одиниця

першого рівня. Вона є частиною території держави, яка утворюється для організації і управління соціально-економічними процесами забезпечення життєдіяльності місцевого населення і його зв'язків із суспільством. Адміністративно-територіальними одиницями другого (середнього) рівня є райони області. До третього (найвищого рівня) належать Автономна республіка Крим, 24 області і міста з особливим статусом (Київ та Севастополь). Однак саме з громад починається розвиток регіонів і країни. [[8, с. 43].

Як суб'єкт бюджетного процесу територіальна громада має повноваження для формування власного бюджету, створення позабюджетних, валютних, страхових, резервних та інших цільових фондів грошових ресурсів.

Як суб'єкт підприємницької діяльності у сфері надання суспільних послуг територіальна громада може створювати підприємства комунальної власності і їх об'єднання та організувати спільну діяльність з іншими суб'єктами підприємницької діяльності на правах сумісної оперативної діяльності отримання доходу у вигляді дивідендів.

Як суб'єкт фінансово-кредитних відносин територіальна громада має право на розміщення місцевих позик, отримання кредитів у банківських установах, створення комунальних банків, трастових і страхових товариств і гарантування кредитів.

Власність територіальної громади, або комунальна власність, – це земля, ліс, природні ресурси, комунальне майно, місцевий бюджет, а також утворені територіальною громадою комунальні підприємства. Як власник землі громада має право на розподіл землі поміж жителями – членами громади, право на визначення кому і на який час надавати її в оренду, право отримувати гідну плату за використання своєї землі і право на взаємовідносини із будь-яким орендарем [8, с. 44].

Об'єкти права комунальної власності не можуть бути вилучені у територіальної громади і передані іншим без згоди безпосередньо територіальної громади (ст. 21 закону, ст. 60 п. 1.2 Закону України «Про місцеве самоврядування») [3].

Частина майна територіальної громади перебуває в режимі виключно громадського користування і не може бути об'єктом купівлі-продажу, приватизації або відчуження іншим способом. До об'єктів, на які поширюється такий режим, належать: дороги, парки, сквери, тротуари, ріки, набережні, пам'ятки історії та архітектури, кладовища та інші життєво важливі об'єкти.

Конституція закріпила статус комунальної власності як складного конституційно-правового інституту, функціонування якого залежить від багатьох суб'єктів конституційного права: громадян, територіальних громад, органів місцевого самоврядування, місцевих органів виконавчої влади та інші, які за допомогою конституційно-правових важелів можуть гарантувати її належне конституційне використання.

Територіальна громада як суб'єкт управління має органи місцевої влади, а саме: прокуратуру, суд, державну виконавчу службу, пенсійний фонд, податковий орган, які згідно зі ст. 142 Конституції України є відповідальними адміністративними структурами територіальної громади, що забезпечуються нею ресурсами для виконання своїх завдань [5].

Територіальні громади після свого створення як юридичні особи (так само як у Польщі, Чехії та інших держав Європи) формують бюджет місцевого самоврядування і розпоряджуються цими коштами самостійно або через орган місцевого самоврядування.

Пряме виявлення волі громадян стосовно вирішення питань місцевого значення здійснюється у формі місцевого референдуму, загальних зборів і громадянських слухань, рішення яких згідно з питаннями, віднесеними Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні» та іншими законами до відання територіальних громад, є обов'язковими до виконання на їхніх територіях.

Таким чином, територіальну громаду як перший рівень адміністративно-територіального устрою країни можливо розглядати як територію, на якій ця громада проживає і як кумулятивну форму суспільної організації праці заради забезпечення якості життя сукупності жителів; як гармонійну

територіальну спільноту, яка складається із фізичних осіб, постійно проживаючих на території селища чи міста, що мають багато спільних інтересів, спільну комунальну власність, володіють на території громади нерухомим майном, сплачують комунальні податки, пов'язані особистісними й виробничими зв'язками, що складаються і реалізуються на території громади без задоволення яких вони не можуть реалізувати власні інтереси; як адміністративну одиницю, яка наділена владою самоврядування, що закріплена в Конституції України і здійснюється громадою відповідно до чинного законодавства про місцеве самоврядування.

Головним об'єктом і суб'єктом господарювання в територіальних громадах є самі громади.

Із впровадженням адміністративно-територіальної реформи у 2014 – 2015 рр. громади розглядаються і як адміністративно-територіальні одиниці, які поступово укрупнюються. У цьому значенні територіальна громада розглядається як адміністративна територія.

До основних інститутів існування територіальних громад належать:

- інститут загальних основ місцевого самоврядування;
- інститут територіальних основ і комунальної власності;
- інститут представницьких органів місцевого самоврядування;
- інститут виконавчих органів влади.

Територіальна громада і її органи місцевого самоврядування в умовах реформування і децентралізації влади стали повноправними суб'єктами влади, а не тільки суб'єктами господарювання і публічною владою на власній території, набувши правову, організаційну, матеріальну та фінансову автономію.

Стосунки в територіальних громадах мають певні особливості, які характерні для колективів соціально-господарських об'єднань, у тому числі: комерційних і некомерційних організацій; галузей економічного і соціального розвитку: бюджетних і фінансових установ, управління майном у житлово-комунальному господарстві, побутовому обслуговуванні, використанні та

охороні землі, природних ресурсів і довкілля, науки і охорони здоров'я, культури, фізичної культури і спорту, сім'ї і молоді, соціального забезпечення та соціального захисту.

Особливістю організації діяльності територіальних громад є те, що вони діють не тільки з метою виконання контрольних-наглядових функцій щодо законності діяльності місцевого самоврядування, а беруть на себе основний обсяг повноважень і відповідальність щодо забезпечення розвитку території регіону і подальшої демократизації свого суспільного буття шляхом спільного використання широкого поля для маневру у виборі шляхів розвитку і постійного удосконалення.

Вважаємо, що територіальна громада є тим самоврядним соціальним осередком, формування та оптимальне функціонування якого стане передумовою побудови громадянського суспільства та правової держави в Україні [8, с. 44-48].

1.2. Сутність та складові фінансового потенціалу територіальних громад

Для ефективного функціонування та розвитку територіальної громади необхідним є послідовне освоєння, насамперед, фінансових можливостей, що потребує дослідження економічного змісту її фінансового потенціалу [8, с. 22].

Базовим поняттям для визначення змісту фінансового потенціалу є "потенціал". Багато науковців відзначають латинське походження цього слова (*potentia* — можливості, міць, сила, запаси, засоби, приховані потужності, що можуть бути використані).

Тлумачення цього поняття лише через наявні або лише приховані можливості є вузьким і не повністю розкриває його сутності. На наш погляд,

змістовне значення терміну "потенціал" повинно охоплювати сукупність наведених тлумачень.

Таблиця 1.1

Трактування поняття «потенціал», «фінансовий потенціал»

Автор	Визначення
Мочерний С. В. [15, с.13]	наявні в економічного суб'єкта ресурси, їх оптимальна структура та вміння раціонально використати їх для досягнення поставленої мети
Шумська С.С. [16, с. 59]	«фінансовий потенціал країни» розуміє сукупність фінансових ресурсів (що є у наявності та які можуть бути мобілізовані) усіх сфер та ланок фінансової системи, що утворюються за рахунок внутрішніх та зовнішніх джерел, а також коштів і ресурсів, які з різних причин є недоступними чи незадіяними в межах часового періоду розгляду, що у цілому характеризують фінансові можливості як окремих суб'єктів економіки, так і країни загалом
Ватченко О. Б. [17, с.28-29]	Особливістю поняття «потенціал» є те, що його вимір складається з ряду як чисельних (доволі точних), так і порівняльних (прогнозних) вербальних оцінок. Потенціал об'єднує у собі як просторові, так і часові характеристики
Гринашук І. І., ; Камінська І. М., Онишко С. В. [18, с. 67; 19, с. 7; 20, с. 71].	«фінансовий потенціал» розглядають як поєднання наявних фінансових ресурсів та їх резервів

Результати дослідження свідчать, що фінансовий потенціал - це досить складна економічна категорія. Із позиції філології вона пов'язує дві відомі категорії "фінанси" та "потенціал". Під фінансами розуміємо фінансові

відносини, які мають грошову форму вираження та завжди пов'язані з формуванням та використанням фінансових ресурсів, тобто грошових коштів, які утворюються в процесі створення, розподілу та перерозподілу валового внутрішнього продукту. При цьому потенціал розглядаємо як сукупність можливостей, які можуть бути використані для досягнення поставленої мети.

Відповідно, фінансовий потенціал відображає сукупність можливостей, які забезпечують здійснення фінансових відносин економічного суб'єкта щодо залучення та раціонального і ефективного використання фінансових ресурсів з метою реалізації завдань соціально-економічного розвитку.

О. Тулай вважає, що фінансовий потенціал держави є сукупністю наявних і потенційних фінансових ресурсів органів державної влади і місцевого самоврядування, суб'єктів господарювання всіх форм власності та домогосподарств, що формуються, розподіляються і використовуються за участю людського потенціалу у соціальній сфері, економіці, сфері охорони навколишнього природного середовища для забезпечення сталого людського розвитку [21, с. 92].

Деякі автори формулюють визначення фінансового потенціалу території шляхом перерахування його складових. На нашу думку, підхід щодо визначення фінансового потенціалу як суми фінансових потенціалів його елементів некоректний, оскільки є ймовірність подвійного врахування окремих частин.

Доречно зазначити, що автори при вивченні економічного змісту фінансового потенціалу спираються на поняття "фінансові ресурси", оскільки вони становлять його основу. Проте фінансові ресурси, що у загальному вигляді є сукупністю грошових коштів, які знаходяться у розпорядженні різних економічних суб'єктів (держави, підприємств, домогосподарств тощо), характеризують лише одну із складових фінансового потенціалу - фактично задіяну його частку. Саме нездатність поняття "фінансові ресурси" відобразити всі можливості території стосовно генерації потоків грошових коштів і обумовили, на думку Боронос В. Г., виникнення поняття "фінансовий потенціал" [22,

с. 140].

Вивчення поглядів вітчизняних науковців на економічний зміст фінансового потенціалу дозволило систематизувати його визначення за такими підходами: ресурсний, "можливістний" та системний (комплексний).

Згідно з ресурсним підходом, фінансовий потенціал є сукупністю фінансових ресурсів, що можуть бути мобілізовані та використані для забезпечення соціально- економічного розвитку економічного суб'єкта. Вчені акцентують увагу на тому, що фінансовий потенціал становить не лише використані фінансові ресурси, а й ті, що залишаються незадіяними, проте в будь-який час можуть бути мобілізовані.

Відповідно до "можливісного" підходу, фінансовий потенціал визначається як сукупність можливостей або здатність економічних суб'єктів формувати, залучати та ефективно використовувати потенційні фінансові ресурси для забезпечення їх соціально-економічного розвитку. На наш погляд, оптимальним є системний підхід, згідно з яким ключовою властивістю та основою фінансового потенціалу є поєднання ресурсів та можливостей економічних суб'єктів.

Саме системний або комплексний підхід розглядає фінансовий потенціал як загальний обсяг фінансових ресурсів, що можуть бути мобілізовані за рахунок усіх джерел, й можливостей щодо їх оптимального використання з метою забезпечення соціально-економічного розвитку економічних суб'єктів.

Доречним є вивчення поглядів науковців на зміст однієї з найважливіших його складових - бюджетного потенціалу. Є. О. Балацький бюджетний потенціал міста розглядає як оцінку можливостей надходжень максимального обсягу фінансових ресурсів до місцевого бюджету у майбутньому [23, с. 213—215]. При цьому зміст поняття "потенціал" автор розглядає лише як невикористані можливості податкових, неподаткових надходжень і коштів цільових фондів за рахунок різниці між їх фактичним значенням та оптимальним рівнем.

Дещо відмінну точку зору щодо сутності бюджетного потенціалу ви-

словлюють інші науковці. Так, А.В. Лучко під бюджетним потенціалом фінансової незалежності органів місцевого самоврядування розуміє сукупність реальних можливостей забезпечення їх незалежності у питаннях формування, використання та регулювання місцевих бюджетів [24, с. 38].

При цьому необхідними його складовими визначаються бюджетні ресурси та бюджетні повноваження. В.О. Григоренко під бюджетним потенціалом розуміє сукупність усіх економічних і нормативно-правових умов, що сприяють отриманню максимально можливих доходів бюджету для покриття нормативних витрат регіону [25, с. 129].

Такого ж підходу дотримуються науковці, які наголошують на необхідності при дослідженні сутності бюджетного потенціалу розглядати ресурси у сукупності із структурою управління та зв'язками із середовищем [26, с. 149; 27, с. 16]. Особливістю вищезазначеного підходу є те, що науковці за основу бюджетного потенціалу приймають не сукупність бюджетних коштів (позиція Є. О. Балацького), а сукупність всіх видів ресурсів бюджетної системи (фінансові, трудові, майнові, нормативні, інформаційні) і розглядають можливості їх максимального використання. Фактично, згідно з цим підходом, авторами ототожнюються поняття "бюджетний потенціал" та "ресурсний потенціал бюджетної системи".

На нашу думку, розвиток наукових підходів до поняття "фінансовий потенціал територіальної громади" та виокремлення її складових дозволить здійснити вимір наявних та невикористаних можливостей територіальних громад, оцінити їх фінансову спроможність й спрогнозувати перспективи подальшого соціально-економічного розвитку.

Сутність фінансового потенціалу територіальної громади доцільно розглядати, базуючись на системній (комплексній) теорії. Відповідний підхід дозволить, з одного боку, розкрити зміст фінансового потенціалу через сукупність можливостей місцевого самоврядування, за допомогою яких здійснюються процеси формування і використання фінансових ресурсів територіальної громади. З іншого боку, системний підхід дасть змогу комплексно розг-

лядати проблему забезпечення соціально-економічного розвитку територіальної громади в єдності її людських, природно-ресурсних та економічних можливостей [2, с. 40—41].

Важливого значення для обґрунтування економічного змісту фінансового потенціалу територіальних громад має його структуризація, тобто виділення складових елементів. До визначення структури фінансового потенціалу територіальних громад пропонуємо підходити також комплексно, з урахуванням взаємозв'язків між складовими та результатів їх взаємодії, що вміщують у собі як невикористані можливості, так і потенційні резерви розвитку, що спроможні забезпечити максимальне використання можливостей суб'єкта. Враховуючи вищевикладене, до складу можливостей територіальної громади, оптимальне використання яких дозволить створити необхідні умови для комплексного розвитку громад та її адміністративно-територіальних одиниць, слід віднести:

- ресурсні можливості (реальні та потенційно доступні фінансові ресурси);
- можливості системи місцевого самоврядування (організаційні, управлінські, функціональні та інфраструктурні).

Відповідний підхід до структуризації фінансового потенціалу територіальних громад відображено на рис. 1.4.

Реальні фінансові ресурси у складі фінансового потенціалу територіальної громади включають фінансові ресурси місцевого самоврядування й фінансові ресурси комунальних підприємств.

Враховуючи, що саме доходи місцевих бюджетів мають формувати переважну частину реальних фінансових ресурсів територіальної громади, пропонуємо як реальні фінансові ресурси місцевого самоврядування розглядати доходи місцевих бюджетів (без урахування міжбюджетних трансфертів) та обсяги місцевих запозичень.

До реальних фінансових ресурсів комунальних підприємств запропоновано відносити сукупний обсяг отриманих ними кредитів та позитивних

фінансових результатів. Врахування при цьому лише чистого прибутку підприємств дозволяє уникнути подвійної калькуляції податкових платежів.

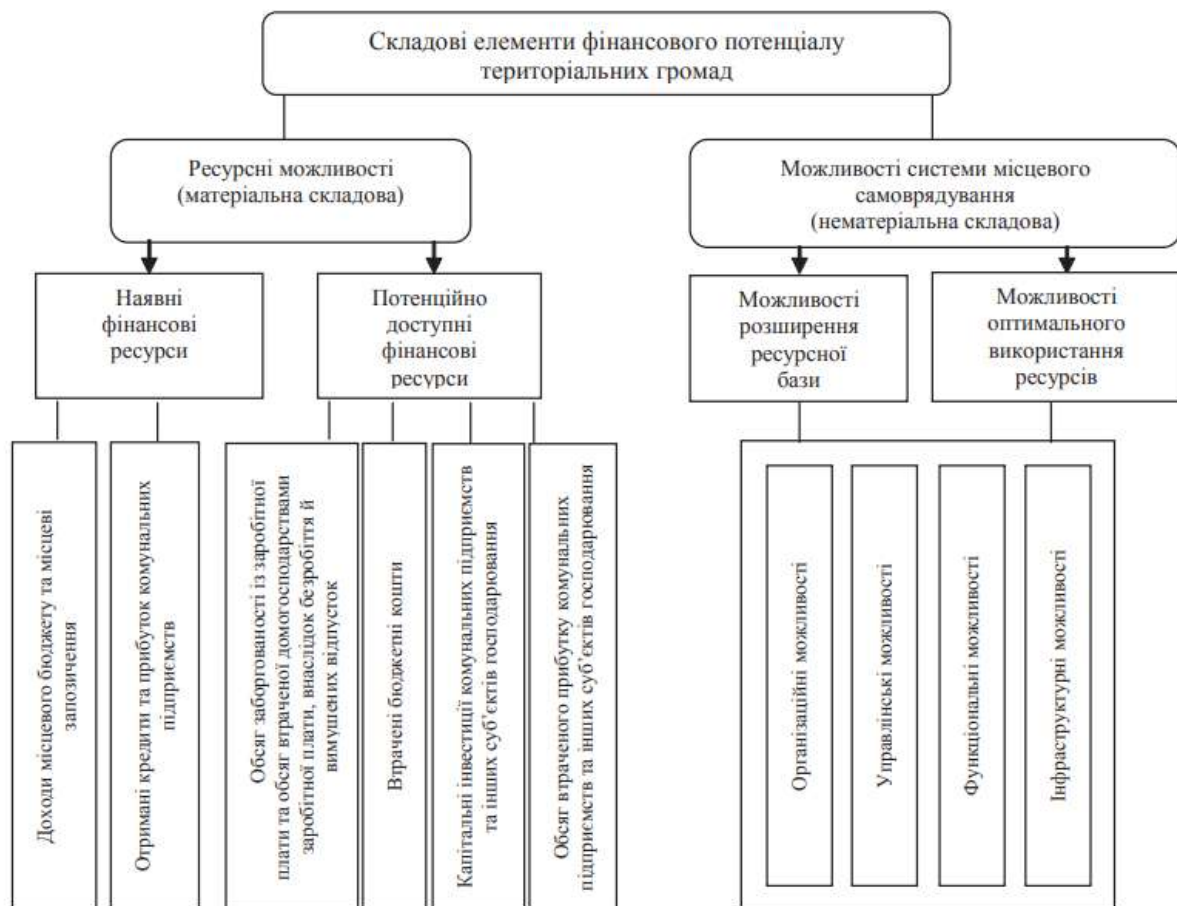

Рис. 1.4 Схематичне відображення складових фінансового потенціалу територіальних громад [2, с.14]

Потенційно доступні фінансові ресурси у складі фінансового потенціалу територіальної громади — це грошові кошти, що могли б бути акумульовані органами місцевого самоврядування за умови більш ефективної діяльності економічних суб'єктів адміністративно- територіальних одиниць громади або активнішої їх участі у соціально-економічних процесах.

До потенційно доступних фінансових ресурсів територіальної громади пропонуємо віднести:

- обсяг втрачених бюджетних коштів унаслідок нецільового, неефективного чи незаконного їх використання;

- обсяг капітальних інвестицій комунальних підприємств та інших суб'єктів господарювання адміністративно-територіальних одиниць територіальної громади, оскільки капітальні інвестиції є фінансовими ресурсами, що фактично вилучені з реального грошового обороту, і підприємство очікує в майбутньому отримати прибуток від їх здійснення;

- розмір втраченого прибутку, тобто фінансового результату комунальних підприємств та інших суб'єктів господарювання адміністративно-територіальних одиниць територіальної громади, що отримали збиток у результаті здійснення ними господарської діяльності. Врахування втраченого прибутку як елемента потенційно доступних фінансових ресурсів обумовлено тим, що за умови більш ефективного функціонування ці підприємства могли отримати позитивні фінансові результати;

- обсяг заборгованості із заробітної плати та обсяг заробітної плати, втраченої домогосподарствами внаслідок безробіття й вимушених відпусток. Такий підхід дозволить максимально повно врахувати ті грошові потоки, що можуть бути потенційно акумульовані домогосподарствами. Організаційно-управлінські можливості системи місцевого самоврядування забезпечують максимальну акумуляцію реальних фінансових ресурсів та ефективну трансформацію потенційно доступних у реальні. Відповідні можливості відображають рівень результативності роботи органів місцевого самоврядування, ефективності витрачання бюджетних коштів, кваліфікації персоналу тощо.

Функціонально-інфраструктурні можливості сприяють перетворенню акумульованих фінансових ресурсів у продуктивний капітал та його оптимальному перерозподілу серед суб'єктів економічної системи територіальної громади. Це — рівень розвитку транспорту, комунікацій та зв'язку, щільність торгівельної мережі та ін.

Отже, можна стверджувати, що саме фінансовий потенціал дозволяє оцінити фінансові можливості, наявні та потенційні фінансові ресурси, які можуть бути використані для соціально-економічного зростання як окремої

територіальної громади, адміністративно-територіальної одиниці, так і країни, у цілому.

З метою забезпечення збалансування розвитку адміністративно-територіальних одиниць у процесі реалізації сучасної бюджетної політики України перспективними напрямками дослідження є оцінка фінансових можливостей територіальних громад, тобто їх фінансового потенціалу, та створення моделі ефективного управління ним [8, с.14].

1.3. Особливості фінансів об'єднаних територіальних громад

Важливим елементом реформи місцевого самоврядування в Україні є об'єднання територіальних громад. Основна мета цього процесу полягає у формуванні спроможного базового елементу місцевого самоврядування – громади. Враховуючи те, що переважна частина сільських, селищних та міських бюджетів міст районного значення були глибоко дотаційними, що позбавляло територіальних громад можливості здійснювати необхідні для соціально-економічного розвитку видатки, постало завдання об'єднати такі адміністративно-територіальні одиниці в об'єднану територіальну громаду. Важливо при цьому забезпечити спроможність громади, яка полягає в можливості самостійно, через відповідні органи місцевого самоврядування забезпечити належний рівень освіти, культури, охорони здоров'я, соціального захисту, житлово-комунального господарства.

Метою реформи місцевого самоврядування та об'єднання територіальних громад є забезпечення дієвої спроможності місцевого самоврядування самостійно, за рахунок власних ресурсів, вирішувати питання місцевого значення в інтересах жителів громади.

Специфіка управління фінансами об'єднаних територіальних громад зумовлена низкою важливих чинників. По-перше, фінанси об'єднаної тери-

торіальної громади охоплюють територію декількох населених пунктів. Залучення до процесу управління представників усіх населених пунктів призводить до посилення контролю за повноцінним наповненням бюджету та активізує змагальність окремих адміністративних одиниць у повноцінному наповненні бюджету об'єднаної територіальної громади.

По-друге, в Україні відсутній досвід управління фінансами об'єднаної територіальної громади. Дія чинника обмежує підтримання високого темпу реформування місцевих фінансів та спричиняє труднощі у вирішенні поточних проблем управління фінансами об'єднаних територіальних громад. З іншого боку, з'являється можливість переривання спадкових недоліків у цій сфері, в тому числі створюється сприятливе середовище для викорінення корупції у сфері місцевих фінансів.

По-третє, запроваджуються прямі міжбюджетні відносини між бюджетом об'єднаної територіальної громади та державного бюджету. Це гарантує об'єднаній територіальній громаді обсяг міжбюджетних трансфертів, розрахований для усіх бюджетів місцевого самоврядування за допомогою універсальної формули. Втім, обсяг таких міжбюджетних трансфертів має бути достатнім для фінансування, насамперед, соціальної сфери об'єднаної територіальної громади, оскільки значно ускладнюються можливості отримання фінансової підтримки об'єднаної територіальної громади для таких цілей бюджету з інших видів бюджетів.

По-четверте, відбувається концентрація значних фінансових ресурсів у бюджеті об'єднаної територіальної громади. Таким чином, з'являється потужний ресурс, спроможний здійснювати помітний вплив на соціально-економічний розвиток об'єднаної територіальної громади. При цьому зростає значення якісного планування розвитку об'єднаної громади та спрямування ресурсів на вірно визначені в ньому пріоритети. Зростання обсягу фінансових ресурсів, якими розпоряджаються органи управління об'єднаної територіальної громади, призводить до підвищення ризиків несправедливого їх розподілу або неефективного використання.

По-п'яте, чинне законодавство, яке регламентує функціонування об'єднаних територіальних громад передбачає, що якість та доступність публічних послуг, що надаються в об'єднаній територіальній громаді, не можуть бути нижчими, ніж до об'єднання. Реалізація вказаної норми передбачає врахування потреб на належне забезпечення публічних послуг під час планування і здійснення видатків бюджету об'єднаної територіальної громади [28, с.17-18]

У категорії «фінансові ресурси територіальних громад та їх представницьких органів» знаходять своє втілення дві фінансові категорії – «доходи місцевих бюджетів» (мезорівень) і «фінансові ресурси установ та підприємств комунальної форми власності» (мікрорівень). Фондова форма фінансових ресурсів притаманна лише доходам місцевого бюджету, тобто для «мезорівня», на «мікрорівні» комунальні установи та комунальні комерційні і некомерційні підприємства формують і використовують фінансові ресурси як у фондovій, так і у нефондовій формах (рис. 1.5).

Рис. 1.5 Структура фінансових ресурсів територіальних громад та їх представницьких органів за формою виявлення [29, с. 31]

Отже, фінансові ресурси територіальних громад та їх представницьких органів, з одного боку, дійсно формуються в результаті розподілу і перерозподілу валового внутрішнього продукту, а з іншого боку, їх наявність не-

обхідна для здійснення процесу розширеного відтворення і задоволення різноманітних соціальних потреб підвідомчої території, а тому є передумовою для створення валового внутрішнього продукту [29, с. 32]

Для досягнення максимальної мобілізації ресурсних можливостей територіальних громад доцільним є поділ джерел фінансових ресурсів за ступенем освоєння на:

- освоєні, які забезпечують формування власних і закріплених на постійній основі коштів та надаються органам місцевого самоврядування та комунальним підприємствам з метою бюджетного збалансування та цільового фінансування;

- потенційні, які орієнтовані на освоєння і ефективне використання у майбутньому задля досягнення довгострокових цілей розвитку.

Серед потенційних джерел, на наш погляд, доречно виокремити: можливі, які за потребою можуть бути освоєні міськими радами шляхом випуску облігацій місцевих позик, та перспективні, можливості щодо освоєння яких на даний момент часу не залежать від органів місцевого самоврядування. До перспективних відносимо податкові, неподаткові надходження та доходи від операцій з капіталом, які можуть поповнити місцеві бюджети за умови:

- активізації діяльності державних органів влади щодо виведення економіки із тіні;

- зменшення податкового боргу суб'єктів господарювання;

- удосконалення податкового законодавства;

- розширення бюджетних повноважень органів місцевого самоврядування та (або) перерозподілу джерел бюджетних ресурсів.

У табл. 1.1. наведена класифікаційні ознаки щодо фінансових ресурсів, якими розпоряджаються органи місцевого самоврядування для вирішення завдань соціально-економічного функціонування та розвитку територіальних громад [29, с. 33-34]

Фінансові ресурси територіальних громад та їх представницьких органів виконують наступні функції:

- формування ресурсного потенціалу територіальної громади для задоволення її потреб;
- забезпечення фінансової незалежності представницьких органів при вирішенні питань соціально-економічного розвитку територіальної громади;
- забезпечення процесу створення установ, організацій і підприємств комунальної форми власності, формування їх стартового капіталу та повне або часткове їх фінансування задля на-дання суспільних послуг населенню громади [29, с. 34-35].

Таблиця 1.2

Класифікаційні ознаки й види фінансових ресурсів територіальних громад та їх представницьких органів [29 , с. 35-36]

Класифікаційна ознака	Види фінансових ресурсів
1	2
За місцем формування	Внутрішні (сформовані на території адміністративно-територіальної одиниці)
	Зовнішні (сформовані на іншій території)
За рівнем формування і використання	Централізовані (бюджетні ресурси)
	Децентралізовані (фінансові ресурси суб'єктів господарювання і населення)
За правом володіння і розпорядження	Власні доходи (доходи другого кошика загального фонду та спеціального фонду місцевого бюджету без загальнодержавних податків і зборів, власний капітал установ, організацій і підприємств комунальної форми власності)
	Закріплені на постійній основі для виконання власних повноважень (загальнодержавні податки та збори другого кошика загального фонду місцевого бюджету та спеціального фонду)
	Закріплені на постійній основі для виконання делегованих повноважень (доходи першого кошика загального фонду місцевого бюджету)
	Передані на безповоротній і безоплатній основі з інших бюджетів (офіційні трансферти)
	Запозичені (випуск облігацій місцевих позик, отримання позик у фінансових установах)
За формою власності	Державні (офіційні трансферти, закріплені на постійній основі за місцевими бюджетами, фінансові ресурси суб'єктів господарювання)
	Комунальні (власні доходи місцевого бюджету, фінансові ресурси комунальних підприємств)
	Приватні (доходи населення, фінансові ресурси суб'єктів господарювання)
За методом мобілізації та економічним походженням	Створені фіскальним методом (податкові надходження, неподаткові надходження, офіційні трансферти, бюджетні асигнування комунальним підприємствам)

Продовж. табл. 1.2

1	2
	Створені за власною ініціативою органів місцевого самоврядування (банківські і місцеві облігаційні позики, добровільні внески, благодійні надходження)
За характером використання	Універсальні (податкові надходження, неподаткові надходження, дотації вирівнювання) Цільові (банківські і місцеві облігаційні позики, бюджетні асигнування комунальним підприємствам, субвенції)
За участю у забезпеченні місцевих потреб	Прямі (ресурси матеріально-фінансового забезпечення місцевого самоврядування) Непрямі (доходи населення, фінансові ресурси суб'єктів господарювання, міжнародних організацій та іноземних осіб) Умовно-пасивні (кошти резервного фонду (капіталу) місцевого бюджету та комунальних підприємств)
За ступенем освоєння	Освоєні (власні, закріплені на постійній основі, офіційні трансферти) Потенційні: – можливі (заощадження населення, тимчасово вільні фінансові активи суб'єктів господарювання, міжнародних організацій та іноземних осіб); – перспективні (податкові і неподаткові надходження, доходи від операцій з капіталом)

У Бюджетному кодексі України в третьому розділі надана інформація щодо місцевих бюджетів: визначено склад надходжень та витрат місцевих бюджетів, регламентовано складання, розгляд, затвердження, виконання та звітність місцевих бюджетів [30].

У додатку А наведена інформація щодо наповнення доходів територіальної громади. Таким чином, об'єднання територіальних громад має низку позитивних наслідків на управління місцевими фінансами:

- зростає спроможність місцевого самоврядування в управлінні фінансовими ресурсами через збільшення можливостей залучати висококваліфікованих фахівців до управлінських структур (кількість яких значно зменшиться);
- зменшується чисельність адміністративного персоналу місцевих рад і обсяг видатків на його утримання;
- підвищується конкуренція населених пунктів у межах об'єднаної територіальної громади, що стимулює детінізацію економіки, зменшення корупції у сфері формування та використання бюджетних коштів, розподіл зе-

мельних ресурсів, управління комунальним майном тощо;

– управлінські рішення щодо надання більшої кількості суспільних послуг ухвалює об'єднана територіальна громада, а не районна рада, що сприяє повнішому забезпеченню пріоритетів населення [28, с.17-18]

РОЗДІЛ 2

ОЦІНКА ФІНАНСОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

2.1. Механізм формування та реалізації фінансового потенціалу територіальних громад

Фінансовий потенціал територіальної громади відображає не просто сукупність фінансових ресурсів, а спроможність органів місцевого самоврядування щодо створення, пошуку, залучення і акумуляції відповідних ресурсів, достатніх для реалізації комплексної мети соціально-економічного розвитку.

У складі потенціалу території виділяють: людський потенціал (кадрова, кваліфікаційна, вікова структура населення); природно-ресурсний потенціал (природні запаси, землі, рекреаційні можливості тощо); історико-культурний потенціал (історико-культурна спадщина, яка може стати об'єктом залучення фінансових ресурсів на певну територію); інфраструктурний потенціал; географічний потенціал (розташування території у сусідстві з центрами економічної активності, на транспортних шляхах, у прикордонних регіонах тощо); економічний потенціал (будівлі, обладнання, споруди, доходи суб'єктів господарювання та населення тощо).

Враховуючи вищевикладене, до складу можливостей територіальної громади, за допомогою яких здійснюються процеси формування фінансових ресурсів, необхідних для виконання функцій і повноважень місцевого самоврядування, на нашу думку, слід віднести:

- матеріальні, фінансові, трудові, інформаційні, нормативні ресурси;
- здібності та компетенції апарату управління (коло наданих повноважень, функціональних обов'язків, знання та досвід у відповідній сфері).

Вихідним моментом фінансового потенціалу є ресурсні можливості матеріально-фінансового забезпечення територіальних громад. Ці можливос-

ті охоплюють наявні матеріальні й фінансові ресурси, що перебувають у володінні та розпорядженні органів місцевого самоврядування у певний період часу, тимчасово недоступні чи незадіяні з різних причин можливості об'єктів комунальної власності та потенційні ресурси, які формуються за рахунок залучення фінансових активів інших економічних суб'єктів. Зрозуміло, що тимчасово вільні кошти населення, суб'єктів господарювання, міжнародних організацій та іноземних осіб доступні для мобілізації різними суб'єктами економіки. Тому у процесі практичної діяльності представницькими органами місцевого самоврядування зазначені ресурси не можуть бути залучені у повному обсязі. Незважаючи на це, сукупність наявних, тимчасово невикористаних і потенційних матеріальних та фінансових ресурсів створює базис відповідних можливостей територіальної громади.

Іншою важливою складовою фінансового потенціалу територіальних громад, яка забезпечує процес раціонального використання і розпорядження наявними матеріальними й фінансовими ресурсами та пошук, залучення і акумуляцію їх потенційних резервів, є можливості системи управління органів місцевого самоврядування та комунальних підприємств. Адже ефективність матеріально-фінансового забезпечення суб'єктів господарювання залежить не лише від обсягу та складу матеріальних і фінансових ресурсів, а і від організації процесу управління їх формуванням та використанням, що базується на певному механізмі. Враховуючи зазначене, зазначену складову фінансового потенціалу територіальних громад формують ресурсні можливості системи управління місцевого самоврядування, зокрема, нормативні, інформаційні та трудові ресурси, а також важливе значення мають не просто кількісні, а, головним чином, якісні параметри останніх, тобто здібності й компетенції персоналу.

Розглядаючи категорію «механізм» як систему, що визначає порядок певного виду діяльності, а «формування і реалізацію» як цілеспрямовану дію на процес (об'єкт), можна констатувати, що механізм формування і реалізації фінансового потенціалу територіальних громад – це система заходів щодо

використання об'єктивних та суб'єктивних можливостей фінансового потенціалу за допомогою набору економічних методів і важелів при відповідному нормативно-правовому та інформаційному забезпеченні виконання бюджетних повноважень й функціональних обов'язків представницьких органів з метою впливу на соціально-економічний розвиток територіальних громад. У практичному розумінні механізм формування і реалізації слід розглядати як систему основних взаємопов'язаних елементів, що регулюють процес розробки і впровадження рішень посадових осіб місцевого самоврядування у ході формування і реалізації фінансового потенціалу територіальних громад. Загалом, основним принципом функціонування відповідного механізму, на наш погляд, має бути оптимальне поєднання державного регулювання на рівні громади з широким залученням представницьких органів системи місцевого самоврядування та механізму ринкового саморегулювання, що забезпечить створення можливостей підвищення рівня самодостатності територій за рахунок використання їх фінансового потенціалу.

Механізм формування і реалізації фактично відображає послідовність дій представницьких органів у ході формування (створення) можливостей для реалізації фінансового потенціалу територіальних громад, що дозволяє виокремити такі ключові етапи:

- підготовчий (визначення мети та завдань суб'єктів системи місцевого самоврядування щодо реалізації фінансового потенціалу територіальних громад, розробка низки заходів, необхідних для досягнення встановлених цілей);

- формування і реалізації фінансового потенціалу територіальних громад (оцінка засобів та шляхів їх формування і використання, діагностика ризиків, вибір методів, важелів і інструментів управлінської діяльності);

- оцінка ефективності формування і реалізації фінансового потенціалу територіальних громад відповідно до поставленої мети, завдань і досягнутих результатів.

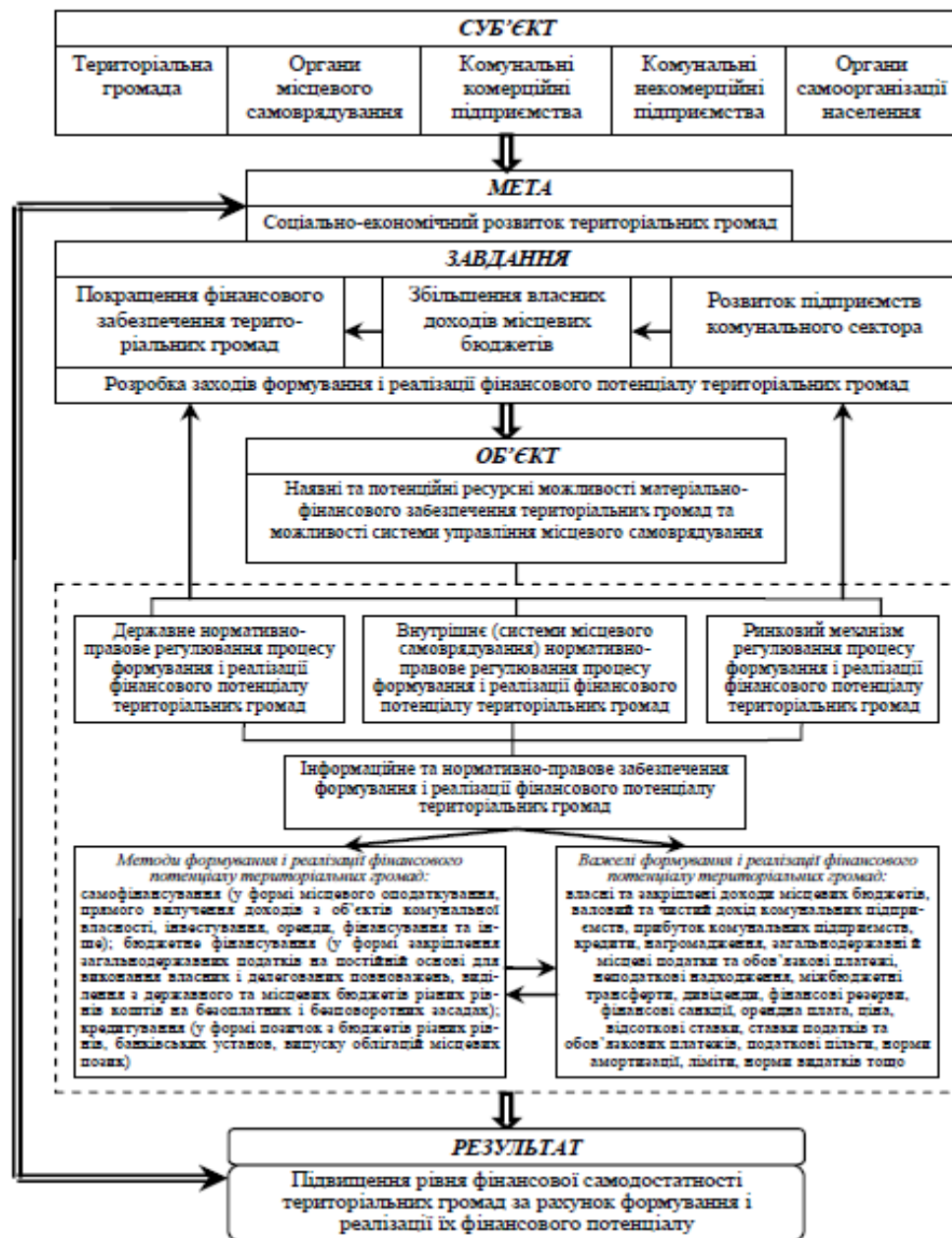

Рис. 2.1 Структурно-логічна схема функціонування механізму формування і реалізації фінансового потенціалу територіальних громад [8]

Запропонована нами структурно-логічна схема функціонування механізму формування і реалізації фінансового потенціалу територіальних громад відображена на рис. 1.4.

Основним завданням, вирішення якого сприятиме досягненню соціально-економічного розвитку територіальних громад у ході формування і реалізації їх фінансового потенціалу, є покращення фінансового забезпечення за рахунок пошуку, освоєння і ефективного використання наявних, тимчасово

невикористаних та потенційних можливостей. Це стосується як закріплених, так і власних доходів місцевих бюджетів. Проте для гарантування фінансової незалежності місцевого самоврядування та, як наслідок, задля підвищення рівня фінансової самодостатності територіальних громад важливе значення має безпосереднє збільшення власних бюджетних надходжень. У свою чергу, вагомим джерелом для нарощення власних фінансових ресурсів територіальних громад є розвиток комунальних підприємств реального сектора та закладів соціальної сфери, раціональне і ефективне використання можливостей яких сприятиме розвитку території та підвищенню добробуту людей.

Досвід організації сучасної системи місцевого самоврядування в Україні свідчить про наявність ряду чинників, які на законодавчому рівні стримують процес формування і реалізації можливостей фінансового потенціалу територіальних громад. Серед таких факторів слід відмітити:

1. Відсутність чіткого розмежування функцій і повноважень органів місцевого самоврядування та органів державної виконавчої влади на місцевому рівні.

У своїй діяльності на рівні окремого адміністративно-територіального формування представницькі органи територіальних громад та органи державної виконавчої влади покликані поєднувати місцеві і державні інтереси, які між собою тісно пов'язані. Адже питання місцевого характеру на практиці дійсно можуть відображати не тільки локальні, а і загальнодержавні інтереси.

Результатом взаємодії між державними органами виконавчої влади і органами місцевого самоврядування в Україні на сьогоднішній день є недостатній рівень соціально-економічного розвитку територіальних громад, адміністративно-територіальних одиниць та низька якість послуг, які надаються населенню.

2. Невідповідність між бюджетними повноваженнями і реальним обсягом фінансових ресурсів, що призначені для їх фінансування.

Досить часто органи державної виконавчої влади, всупереч ст. 142 і ст. 143 Конституції України, покладають фінансове забезпечення виконання

прийнятих ними рішень на місцеві бюджети, у той час, коли останніми ці видатки не передбачені. У результаті нестачі коштів представницькі органи територіальних громад змушені використовувати на фінансування делегованих повноважень власні доходи місцевого бюджету, інакше населення вчасно не отримує державних соціальних виплат, що підриває довіру до органів виконавчої влади. При цьому зменшується фінансове забезпечення власних потреб. У той же час, скорочення фінансування власних програм функціонування і розвитку території зменшує довіру громади до органів самоврядування, які покликані відстоювати її інтереси.

Тому необхідно на законодавчому рівні при формуванні переліку доходних джерел місцевих бюджетів забезпечити збалансування між бюджетними повноваженнями і фінансовою спроможністю органів влади та самоврядування.

3. Обмеженість коштів у місцевих бюджетах на капітальні видатки, зокрема, на будівництво, капітальний ремонт, реконструкцію об'єктів соціально-культурної сфери [8, с. 42-53].

Недостатність власних коштів, зокрема, доходів бюджету розвитку призводить до залежності місцевих бюджетів від субвенцій з інших бюджетів на виконання інвестиційних програм. Для вирішення цього питання фахівці пропонують повернутися до попередньої практики розщеплення загальнодержавних податків і зборів [31, с. 91; 32, с. 23] з метою збільшення доходної бази бюджету розвитку адміністративно-територіальних одиниць, на території яких знаходяться виробничі потужності.

4. Законодавчі обмеження органів місцевого самоврядування щодо здійснення місцевих облігаційних позик.

Бюджетним кодексом України передбачено виключне право випуску облігацій внутрішньої місцевої позики лише міськими радами і Верховною Радою Автономної Республіки Крим, що обмежує можливості доступу обласних органів самоврядування на фінансовий ринок. Роль держави полягає не у фінансовій відповідальності за муніципальними позиками, а у розробленні

нормативно-правових положень, які б сприяли ефективному розвитку кожного суб'єкта ринку облігацій місцевих позик України.

5. Обмежений перелік місцевих податків і зборів.

Проблемним питанням фінансового забезпечення місцевого самоврядування за всі роки його існування є незначна фіскальна роль місцевих податкових надходжень у доходах місцевих бюджетів. Відповідно до позитивного досвіду зарубіжних країн, зрушення в системі місцевого оподаткування та формуванні власних доходів місцевих бюджетів мало б забезпечити введення Податковим кодексом України податку на нерухоме майно, від-мінне від земельної ділянки. При цьому доцільність адміністрування цього податку саме на рівні територіальної громади не викликає сумнівів. Проте запровадження занадто лояльного механізму справляння податку на нерухоме майно, базою оподаткування якого є не ринкова вартість об'єктів нерухомості відповідно до світового досвіду, а площа житлової нерухомості, зменшена на 120 м² для квартир, на 250 м² для житлових будинків, на 370 м² для квартир і житлових будинків, що перебувають у власності одного платника податку, значно обмежить надходження від справляння податку до місцевих бюджетів, так як сплачуватимуть його лише окремі фізичні та юридичні особи. Проблемним питанням щодо зміцнення фінансової основи територіальної громади залишається відсутність стабільних джерел надходжень до місцевих бюджетів, право на адміністрування яких мали б органи місцевого самоврядування.

6. Недосконалість системи міжбюджетних відносин.

Порядок формування і використання доходів першого кошика місцевих бюджетів, тобто доходів, що враховуються при ви-значенні обсягів міжбюджетних трансфертів, практика вилучення їх надлишку до державного бюджету з метою подальшого фінансового вирівнювання, породжують пасивність органів самоврядування у нарощенні матеріально-фінансової основи територіальних громад та є серйозною перешкодою для їх соціально-економічного розвитку. Проблемними питаннями в системі між-бюджетних відносин залишаються: відсутність економічних методів і важелів, які б сти-

мулювали органи місцевого самоврядування щодо мобілізації бюджетних надходжень, що призначені для фінансування делегованих повноважень; потреба в удосконаленні формули визначення обсягу міжбюджетних трансфертів з метою більшого врахування територіальних особливостей; на-явність складної процедури оформлення субвенцій між місцевими бюджетами, що вимагає спрощення механізму субвенціонування.

Створення механізму формування і реалізації фінансового потенціалу здійснюється органами місцевого самоврядування відповідно до фінансової стратегії соціально-економічного розвитку територіальних громад. Зміна окремих елементів механізму відбувається у зв'язку із вирішенням різноманітних поточних завдань під впливом макроекономічних змін в економіці та соціальній сфері.

Насамперед, важливе значення має доступ до ресурсів та можливість їх залучення і використання для задоволення місцевих потреб як на коротко-, так і на довгострокову перспективу.

Забезпечення ефективного формування і реалізації фінансового потенціалу потребує збору та оцінки даних про основні фактори, які визначають можливості територіальних громад. При цьому важливим є аналіз обсягу та ефективності перерозподілу бюджетних ресурсів території, виявлення особливостей бюджетно-податкової політики уряду України та характер їх впливу на фінансове забезпечення функціонування та розвитку місцевого самоврядування через показники децентралізації дохідних джерел та фінансового вирівнювання.

У ході формування і реалізації фінансового потенціалу не-обхідним є проведення аналізу показників результативності і ефективності використання наявних об'єктивних, а також суб'єктивних можливостей територіальних громад в контексті забезпечення фінансової самодостатності останніх. Доцільним також є побудова моделі економічного зростання, яка відображає залежність динаміки обсягу власних доходів місцевого бюджету від динаміки індикаторів ділової активності, що дозволяє визначити форму та тип еконо-

мічного розвитку самоврядних громад.

З метою удосконалення процесу формування і реалізації фінансового потенціалу територіальних громад увага представницьких органів повинна зосереджуватися на пошуку тимчасово невикористаних та потенційних можливостей, які можуть бути доступні для освоєння шляхом: організації семінарів, конференцій, круглих столів з метою обміну досвідом між фахівцями місцевого самоврядування та науковцями, що займаються відповідною проблематикою; забезпечення підготовки та перепідготовки працівників для роботи в системі місцевого самоврядування з метою реалізації можливостей системи управління; розвитку рентабельних видів діяльності комунальних підприємств (оптова і роздрібна торгівля, готельний і ресторанний бізнес) та використання системи комерційних договорів між органами місцевого самоврядування і суб'єктами господарювання з метою формування ринку товарів та задоволення потреб громадян; здійснення місцевих облігаційних запозичень з метою фінансування місцевих інвестиційних програм. Важливим при цьому є здійснення оцінки доцільності використання відповідного інструменту фінансового ринку та залучення фінансових ресурсів на територію функціонування громади. Потенційним джерелом збільшення доходів місцевих бюджетів також є зменшення податкового боргу суб'єктів господарювання та виведення «з тіні» економіки на місцевому рівні.

Необхідним також є вибір, обґрунтування і застосування важелів, які б стимулювали представницькі органи територіальних громад до нарощення додаткових ресурсів як для формування власних коштів, так і доходів першого кошика місцевих бюджетів. Слід зауважити, що збільшення останніх дозволить вирішити проблему відволікання власних ресурсів місцевого самоврядування на фінансування державних соціальних програм. До вищезазначених важелів доцільно віднести: пільгове оподаткування прибутку на початкових етапах становлення комунального підприємства [33, с. 96]; використання власних коштів місцевих бюджетів у розмірі операційного залишку – різниці між доходами і поточними видатками – для фінансування інвестицій-

них проектів (досвід Польщі [34, с. 160]); розщеплення і пропорційне використання надходжень від податку на прибуток підприємств усіх інших, відмінних від комунальної, форм власності, податку на додану вартість [31, с. 91; 32, с. 23]; передачу частки надходжень від податку на прибуток підприємств усіх інших, відмінних від комунальної, форм власності та податку з доходів фізичних осіб до бюджету розвитку; надання з місцевих бюджетів-донорів безвідсоткових кредитів на реконструкцію і розвиток комунальних підприємств з правом зменшення обсягу вилучення коштів до державного бюджету.

Важливе значення для досягнення соціально-економічного розвитку територіальних громад має оцінка ефективності формування і реалізації їх фінансового потенціалу відповідно до поставленої мети, завдань і досягнутих результатів, виявлення причин фінансових і матеріальних втрат, створення умов щодо їх недопущення в майбутньому. Доцільним також є забезпечення прозорості роботи органів місцевого самоврядування шляхом проведення громадських слухань та постійного інформування населення через місцеві засоби масової інформації щодо проектів розвитку територіальної громади та отриманих результатів діяльності. Це дозволить максимально врахувати потреби, інтереси громадян та посилити контроль зі сторони власника за ефективним використанням об'єктів комунальної власності.

Реалізація органами місцевого самоврядування вищезазначених заходів сприятиме не просто збільшенню доходів місцевих бюджетів, а і максимальному залученню можливостей території та її суб'єктів для вирішення питань соціально-економічного розвитку територіальних громад, що, в свою чергу, підвищить рівень її фінансової самодостатності та фінансової незалежності [8, с.53-61].

2.2. Аналіз забезпеченості фінансового потенціалу територіальних громад України

Одними з основних засад Європейської Хартії місцевого самоврядування є положення про право місцевого самоврядування на свої власні фінансові ресурси, обсяг яких має відповідати функціям, які воно виконує, та право щодо вільного розпорядження цими ресурсами, частина яких повинна формуватися за рахунок місцевих податків і зборів.

До актуальних проблем формування місцевих бюджетів як основи фінансової самодостатності територіальних громад слід віднести:

- високу залежність місцевих бюджетів від міжбюджетних трансфертів;
- недостатність власних стабільних доходів та низьку частку місцевих податкових надходжень у доходах, які не враховуються при визначенні обсягів міжбюджетних трансфертів;
- обмеженість джерел доходів бюджету розвитку та, як наслідок, залежність місцевих бюджетів від субвенцій з інших бюджетів на виконання інвестиційних програм;
- централізацію розрахунків доходних статей усіх місцевих бюджетів, що призводить до залежності органів місцевого самоврядування від регіональних державних адміністрацій;
- покладення на представницькі органи фінансового забезпечення виконання рішень, прийнятих вищими органами державної влади, коли місцевими бюджетами ці видатки не передбачені [8, с. 62-64].

Щоб забезпечити сталий розвиток регіонів держави та адміністративно-територіальних одиниць необхідно оцінити фінансовий потенціал об'єднаних територіальних громад, як фактор фінансової автономії та самодостатності органів місцевого самоврядування.

Фінансовий потенціал об'єднаних територіальних громад характери-

зує систему соціально-економічних відносин і взаємодій щодо формування, нарощування та використання фінансових ресурсів для виконання органами місцевого самоврядування своїх обов'язків. Метою цих відносин і взаємодій є, на наш погляд, пошук і формування потреб, пріоритетів, а також максимальне їх задоволення за оптимального використання фінансових ресурсів. Отже, посилення фінансового потенціалу об'єднаних територіальних громад дає змогу підвищити якість послуг, що надаються органами місцевого самоврядування [35].

Фінансовий потенціал ОТГ відіграє важливу роль у забезпеченні фінансової стійкості їх бюджетів: чим він потужніше, тим стійкіше відповідний місцевий бюджет [36]. Фінансово стійкий місцевий бюджет характеризується здатністю місцевого самоврядування виконувати свої зобов'язання щодо надання послуг населенню на постійній основі, забезпечуючи задовільний фінансовий стан місцевого бюджету як у короткостроковому, так і в довгостроковому періодах [37].

Отже, підвищення фінансового потенціалу та його ефективне використання забезпечать зростання стійкості місцевих бюджетів.

Фінансовий потенціал об'єднаної територіальної громади (рис. 2.2) є системним поняттям, що охоплює сукупність наявних ресурсів (фінансові ресурси місцевого самоврядування) і потенційних ресурсів (грошові кошти, що у майбутньому можуть бути акумульовані органами місцевого самоврядування за умови більш ефективної діяльності економічних суб'єктів адміністративно-територіальних одиниць) та «спроможність органів місцевого самоврядування до акумуляції достатнього обсягу фінансових ресурсів й ефективного їх використання для забезпечення сталого розвитку територіальної громади» [38, с. 7].

Отже, високий фінансовий потенціал свідчить про перспективу залучення і використання фінансових ресурсів, а низький фінансовий потенціал вказує на обмежені засоби розвитку громади [1, с. 38].

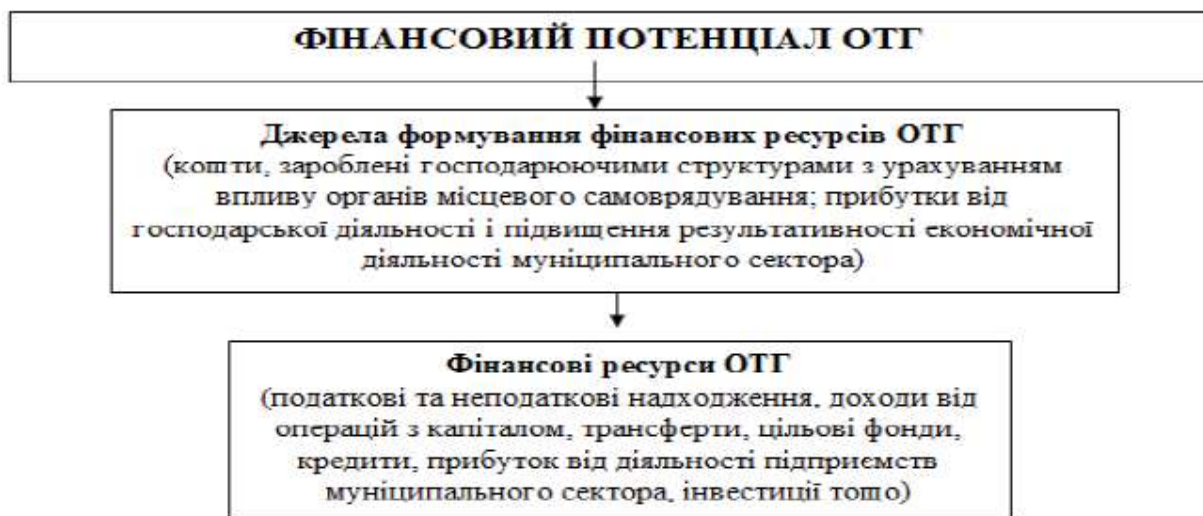

Рис. 2.2 Формування фінансового потенціалу об'єднаної територіальної громади [8, с. 38].

Варто зазначити, що отримання своєчасних доходів і забезпечення їхнього раціонального та ефективного використання – це сутність фінансової діяльності всіх рівнів місцевого самоврядування [39, с. 41].

Науковці Ситник Н. С., Стасишин А. В. та Західна О. Р. виділяють основні ознаки формування фінансово-економічного потенціалу об'єднаної територіальної громади, які існують незалежно від рівня використання фінансових ресурсів та їх перерозподілу [40, с. 294]: внутрішня обумовленість; зовнішня залежність; структурованість у відповідності до побудови фінансової системи; вплив взаємодії суб'єктів економічних відносин територіальної громади на показники спроможності; спрямованість на розвиток.

Зважаючи на різний рівень спроможності не тільки регіонів України, а й окремих адміністративно-територіальних утворень, внаслідок галузевої та територіальної диференціації, оцінка та ефективне використання фінансового потенціалу є важливим фактором формування спроможних територіальних громад.

Особливу увагу слід приділити саме нарощуванню резервів фінансового потенціалу ОТГ. Фінансові ресурси слід розглядати як один із надзвичайно важливих видів ресурсного забезпечення громади. Залежно від проце-

дури залучення багато дослідників виокремлюють такі джерела фінансування місцевого соціально-економічного розвитку, які відіграють важливу роль у розвитку об'єднаної територіальної громади: бюджетні, інвестиційні, кредитні та грантові ресурси (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

**Переваги та недоліки джерел формування фінансових ресурсів
ОТГ [1, с. 39]**

	Переваги	Недоліки
Бюджетні ресурси	Стрімке залучення коштів в масштабах міста, співробітництво територіальних громад, а також додаткове фінансування у вигляді трансфертів з державного бюджету.	Вичерпність ресурсів, обмежені обсяги фінансування.
Інвестиційні ресурси	Розподіл ризиків, видатків та майбутніх прибутків між суб'єктами інвестування.	Наявність обов'язків перед інвесторами.
Кредитні ресурси	Надають можливість отримати значні за обсягами фінансові ресурси, які можна повертати поступово протягом тривалого часу, прискорюючи цим самим розбудову місцевої інфраструктури тощо.	Збільшення боргового навантаження на місцевий бюджет, ризик неуспішної реалізації проектів або зменшення фінансування поточних видатків.
Грантові ресурси	Надаються на безоплатній та безповоротній основі.	Конкурсна основа та певні складнощі у підготовці документації для отримання допомоги.

Оцінка ефективності формування та використання фінансово-економічного потенціалу ОТГ проводиться на основі аналізу бюджетного потенціалу як його основної складової і досліджується на основі аналізу достатності власних фінансових ресурсів місцевих бюджетів та оцінки ефективності їх використання місцевими органами влади для забезпечення соціально-економічному розвитку ОТГ та формування її фінансово-економічного потенціалу у майбутніх періодах [7, с. 211].

Аналіз фінансового потенціалу ОТГ в Україні почнемо з дослідження кількості об'єднаних територіальних громад за 2015-2022 роки. Процес об'єднання територіальних громад і створення спроможних об'єднаних громад розпочався у 2015 році. Протягом 2016-2017 рр. кількість зросла на 299,

за 2017-2018рр. – на 141, а протягом 2018-2019рр. – 223 [7]. Процес формування ОТГ є динамічним, так як за результатами станом на 10 січня 2022р. в країні створено 1470 територіальних громад (в т.ч. м. Київ. Без урахування тимчасово окупованої території АР Крим) 410 міських, 433 селищних, 627 сільських [41]. Можемо позитивно охарактеризувати цей процес, оскільки органи місцевого самоврядування самостійно вирішують місцеві питання, що покращує ефективність керування фінансовими ресурсами і підвищує відповідальність за їх витрачання.

Власні доходи місцевих бюджетів формуються на основі рішень органу місцевого самоврядування на підпорядкованій йому території та повністю йому належить. Завдяки власним доходам місцеві органи влади реалізують практично всі завдання, які відносяться до сфери їх власної компетенції [42, с. 119].

Розглядаючи процес фінансової децентралізації в Україні доцільно порівняти власні доходи місцевих бюджетів у ВВП країни та Зведеному бюджеті України (рис. 2.3, 2.4.)

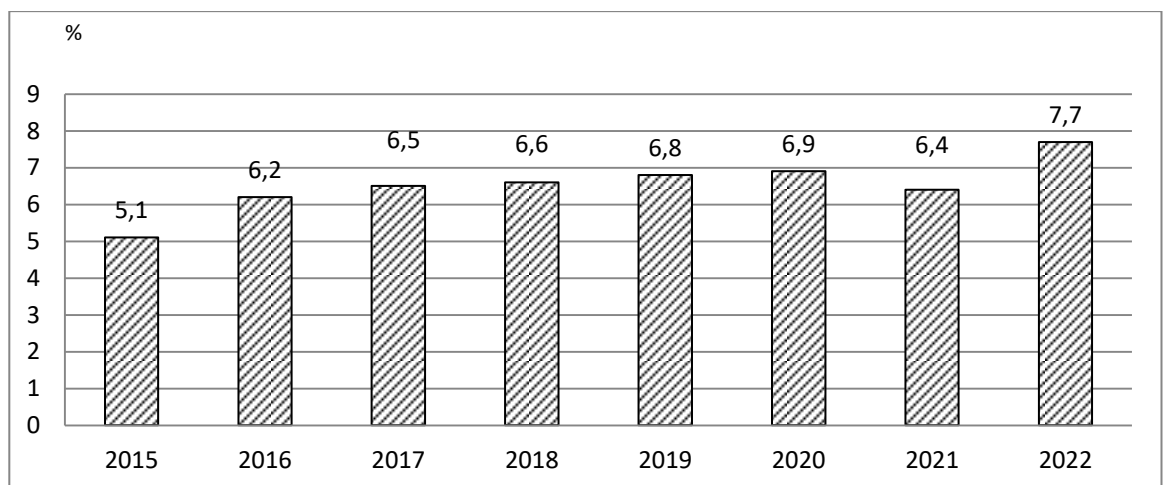

Рис. 2.3 Частка власних доходів місцевих бюджетів (загальний фонд без трансфертів) у ВВП, у %. Побудовано за даними [43]

Як демонструє рис.2.3 протягом останніх років відбувається зростання частки власних доходів місцевих бюджетів (загальний фонд без трансфертів)

у ВВП, і у 2022 році він досяг рівня 7,7% проти 5,5% у 2015 році (ріст на 2,2 п.п.).

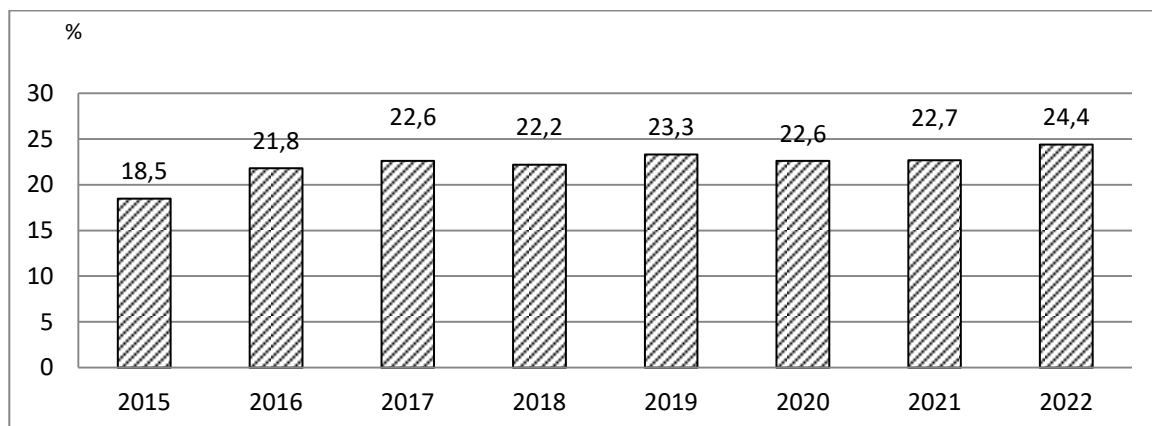

Рис. 2.4 Частка власних доходів місцевих бюджетів (загальний фонд без трансфертів) у зведеному бюджеті України. Побудовано за даними [43]

Як демонструє рис.2.4 протягом останніх років відбувається зростання частки власних доходів місцевих бюджетів (загальний фонд без трансфертів) у зведеному бюджеті України, і у 2022 році він досяг рівня 24,4% проти 18,5% у 2015 році (ріст на 5,9 п.п.).

Все це свідчить про розширення фінансової бази місцевої влади.

Процес фінансової децентралізації в Україні дав можливість наростити власні доходи місцевих бюджетів, наприклад у 2015 році їх обсяг складав 99,8 млрд.грн., у 2020 році- 290 млрд. грн., а у 2023 р. – 398,1 млрд.грн., як бачимо майже у чотири рази зростання, в порівнянні з 2021 роком доходи зросли на 13,1%, або на 46,2 млрд.грн. (рис. 2.5).

Протягом трьох останніх років в цілому по Україні частка надходжень до місцевих бюджетів у загальному обсязі становила:

- у 2020 році 68,1% (власні надходження до місцевих бюджетів становлять 290114,8 млн.грн, обсяг трансфертів – 135838,7 млн.грн) [45];
- у 2021 році 57,7% (власні надходження до місцевих бюджетів становлять 351 875,9 млн.грн, обсяг трансфертів – 203 200,2 млн.грн) [46];
- у 2022 році 74,4% (власні надходження до місцевих бюджетів становлять 398,1 млрд.грн, обсяг трансфертів – 137 млрд грн) [47].

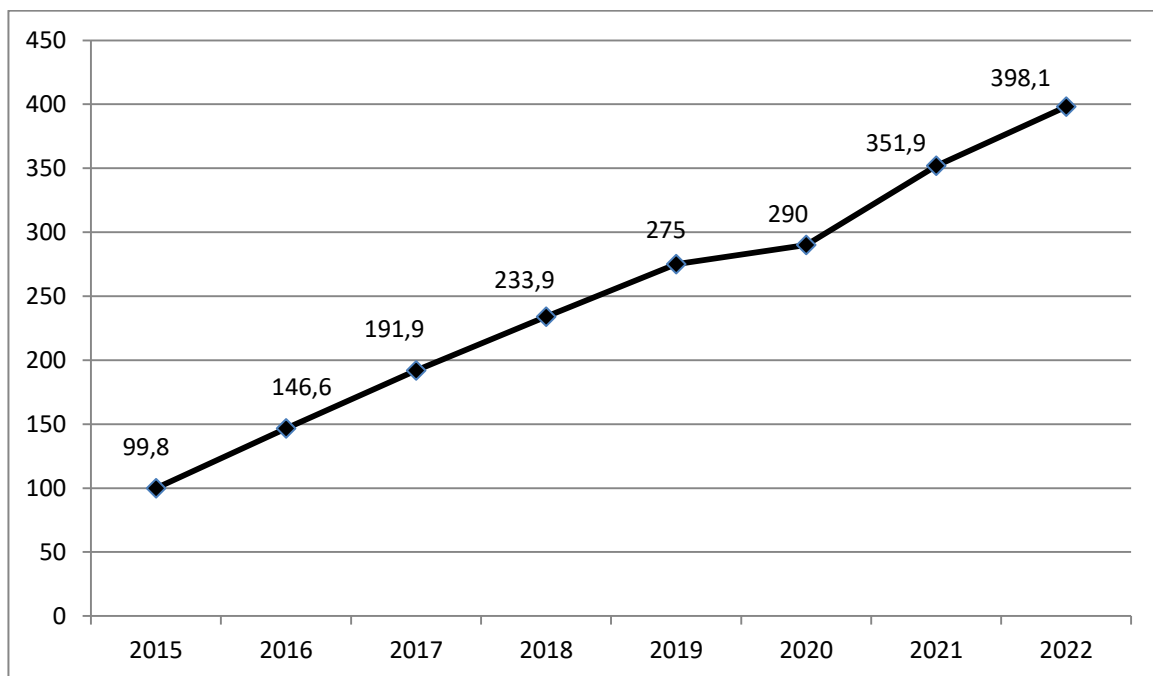

Рис. 2.5 Динаміка власних доходів загального фонду місцевих бюджетів за 2015-2022рр., млрд.грн. Побудовано за [44]

Перші місяці війни виявились для місцевого самоврядування справжнім випробовуванням, яке вони пройшли та показали, що здатні гідно протистояти будь-яким загрозам та перешкодам. Реформа децентралізації показала справжній результат міцності фінансової основи територіальних громад та їхню здатність швидко адаптуватися до ситуації.

Громади, де не велися бойові дії, змогли гідно прийняти внутрішньо-переміщених осіб, забезпечити їх належною інфраструктурою та наданням публічних послуг на відповідному рівні. Крім цього, надходження до місцевих бюджетів в громадах, які не постраждали від військової агресії росії, дозволили наповнювати єдиний казначейський рахунок в умовах війни. І навіть з урахуванням значних податкових пільг громади зуміли наповнювати свої бюджети на рівні минулого року і відновити зростання.

Нижченаведений графік демонструє, наскільки великим за обсягами є вплив територіальних громад на підтримку фінансового стану наповнення ЄКР.

З іншого боку, саме на плечі громад лягає фінансування значної час-

тини повноважень, як делегованих так і власних (які досі не розмежовані в Бюджетному кодексі). Але на них і спирається міцність місцевих бюджетів, адже за обсягом саме бюджети місцевого самоврядування складають основу стійкості місцевих фінансових ресурсів [48]

Рис. 2.6 Динаміка доходів за видами бюджетів за січень – грудень 2018-2022 років [48]

З року в рік бюджети територіальних громад показують найвищі показники приросту надходжень, що лише вкотре підтверджує ефективність проведених реформ та результативність на місцевому рівні. Перебравши на себе повноваження районного рівня, територіальні громади показали, що здатні ефективно розпоряджатися та нарощувати отримані фінансові ресурси [48].

Розглядаючи виключно показники приросту загального фонду, простежується домінування приросту саме бюджетів місцевого самоврядування. При цьому, варто зауважити, що внаслідок війни росії проти України втрат зазнали всі бюджети, але обласні бюджети не підпали під такий негативний вплив як бюджети територіальних громад, які, в свою чергу, змогли швидко пристосуватися до нинішніх умов та відновити значно більший приріст. [48]

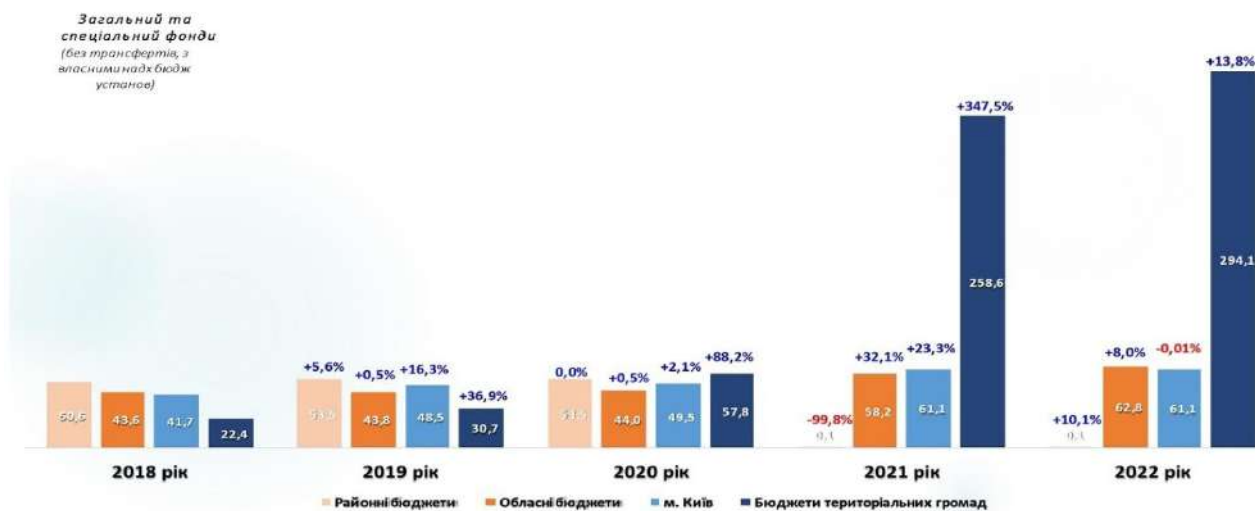

Рис. 2.7 Динаміка доходів за видами бюджетів за січень – грудень 2018-2022 років (млрд.грн, приріст %) [48]

Через обласні бюджети здебільшого кошти перерозподіляються. Тобто обласні бюджети значною мірою виконують функції за рахунок субвенцій з державного бюджету.

Рис. 2.8 Приріст доходів за видами бюджетів за 2018-2022 роки (загальний фонд без трансфертів) [48]

Нижченаведений графік показує певну залежність різних рівнів місце-

вого самоврядування від трансфертів з державного бюджету при виконанні ними повноважень. Звісно, левову частку в трансфертах займають саме цільові трансферти (субвенції) – 83%. Дотації становлять лише 17%. Це свідчить про значну залежність місцевих бюджетів від цільових трансфертів з державного бюджету та низьку автономність щодо розпоряджання коштами, отриманими з державного бюджету, адже субвенції мають цільовий характер та не дають змоги ОМС вільно розпоряджатися такими коштами. Це в свою чергу знижує самостійність місцевих бюджетів [48]

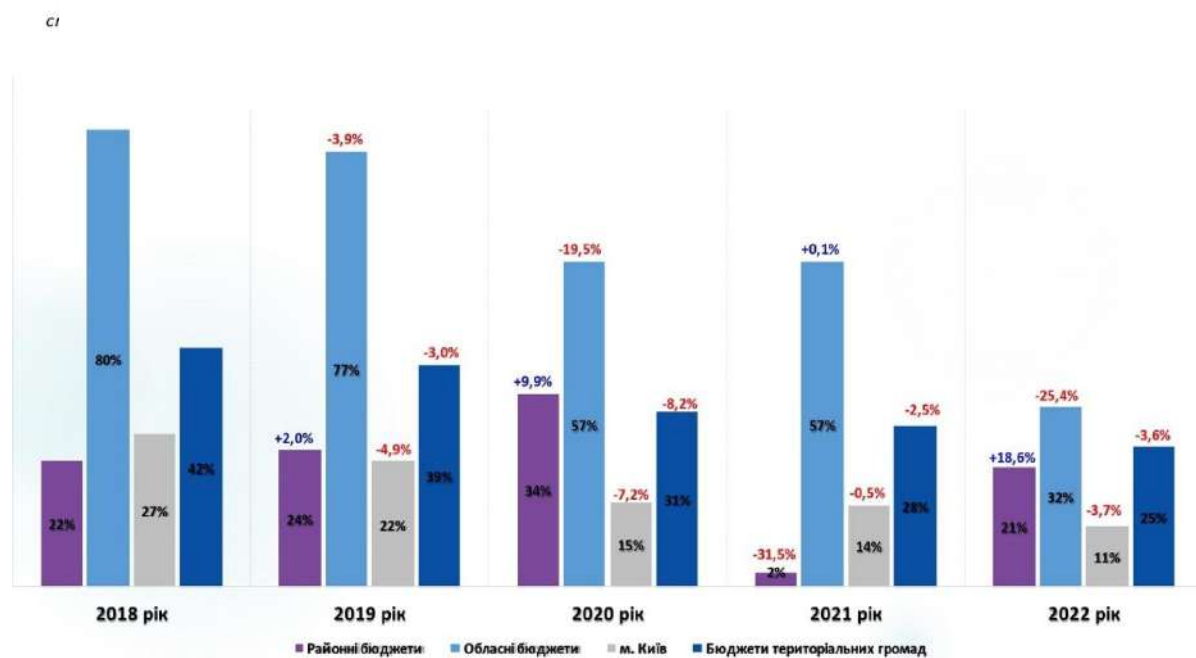

Рис. 2.9 Частка трансфертів з державного бюджету в доходах бюджетів, % (загальний та спеціальний фонди) [48]

Аналіз показників доходів місцевих бюджетів у розрізі регіонів засвідчив, що рівень їх виконання безпосередньо залежав від стану ведення бойових дій у регіонах. Не забезпечено приросту до попереднього року та виконання планових показників доходів загального фонду по зведених бюджетах областей: Донецької (-2,2 млрд грн, або - 13,8% до 2021 року; -2,9 млрд грн, або -17,5% до плану з урахуванням змін на 2022 рік); Запорізької (-2,6 млрд грн, або -16,3% до 2021 року; -3,7 млрд грн, або -21,8% до плану з урахуванням змін на 2022 рік); Луганської (-1,1 млрд грн, або - 25,8% до 2021 року; -

2,0 млрд грн, або -37,2% до плану з урахуванням змін на 2022 рік); Харківської (-2,6 млрд грн, або -10,0% до 2021 року; -3,1 млрд грн, або -11,8% до плану з урахуванням змін на 2022 рік); Херсонської (-2,7 млрд грн, або -41,9% до 2021 року; -2,9 млрд грн, або -43,6% до плану з урахуванням змін на 2022 рік). Водночас, по окремих областях приріст доходів загального фонду становив більше 30% (Львівська область (+43,2%), Житомирська (+42,0%), Закарпатська (+41,9%), Волинська (+37,7%), Хмельницька (+34,5%), Чернівецька (+33,9%), Івано-Франківська (+31,7%). Вагомий приріст доходів по цих областях пояснюється, зокрема, тим, що у такі регіони в значній мірі перемістилися внутрішньо-переміщені особи та перемістився бізнес із територій, де ведуться (велися) бойові дії або територій, тимчасово окупованих збройними формуваннями російської федерації [49].

Побудуємо частку власних доходів ОТГ у доходах місцевих бюджетів (рис. 2.10). Слід відмітити позитивний моментом росту частки власних доходів ОТГ у доходах місцевих бюджетів протягом досліджуваного періоду. Таким чином збільшуються можливості та відповідальність місцевих органів влади щодо впровадження проектів з розвитку регіонів і тим самим зростає фінансовий потенціал територіальних громад.

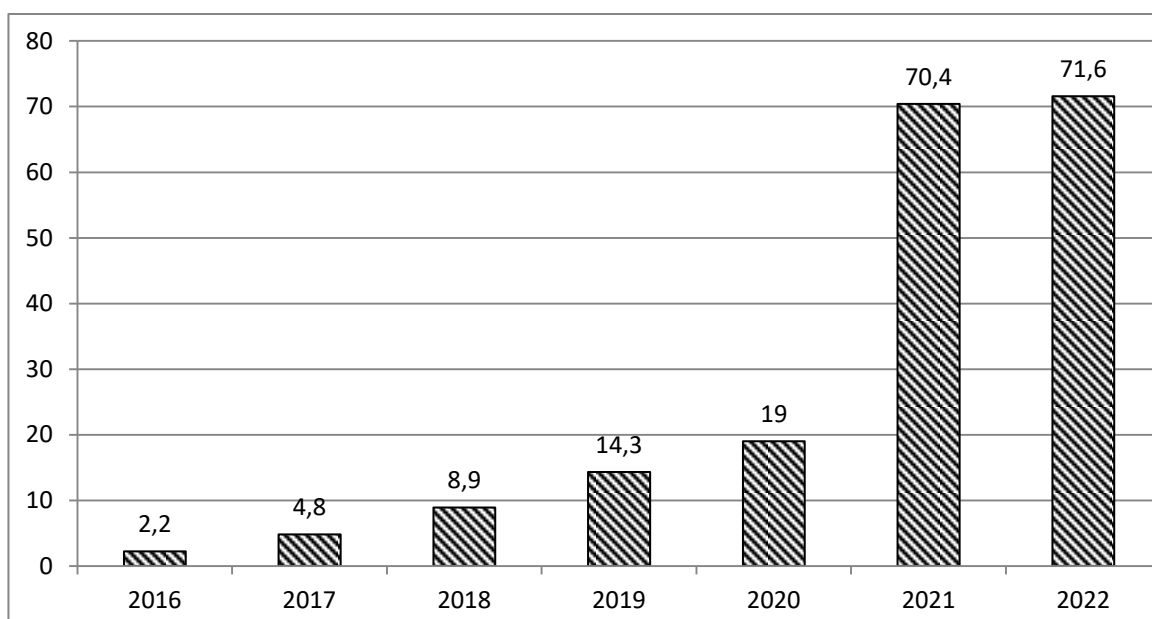

Рис. 2.10 Частка власних доходів ОТГ у доходах місцевих бюджетів (загальний фонд), % [50, 51, 48]

На 01.04.2023 року прями міжбюджетні відносини з державним бюджетом мали 1438 ОТГ, 24 обласні бюджети, бюджет АРК, 1 бюджети міст республіканського/обласного значення, 119 районні бюджети, що на 632 ОТГ більше в порівнянні з 2019 роком [52].

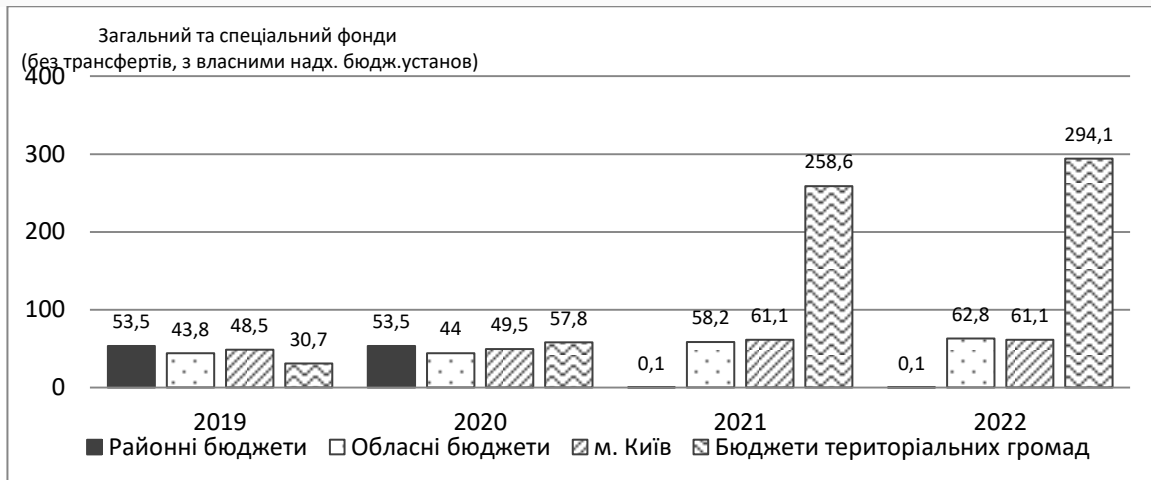

Рис. 2.11 Динаміка доходів за видами бюджетів за січень – грудень 2019-2022 років (млрд.грн). Побудовано за [48]

Надходження доходів 806 ОТГ у 2019 році склали 17,3% від загально-го обсягу надходжень до місцевого бюджету, то у 2022 році це склали 70,3%.

У структурі доходів загального фонду місцевих бюджетів за 2022 рік найбільшу питому вагу становили надходження ПДФО – 68,4%. Друге місце посідають місцеві податки і збори – 21,1%. Надходження від єдиного податку – 11,9%. Найменшу питому вагу належить акцизу- 3,3% (рис. 2.12).

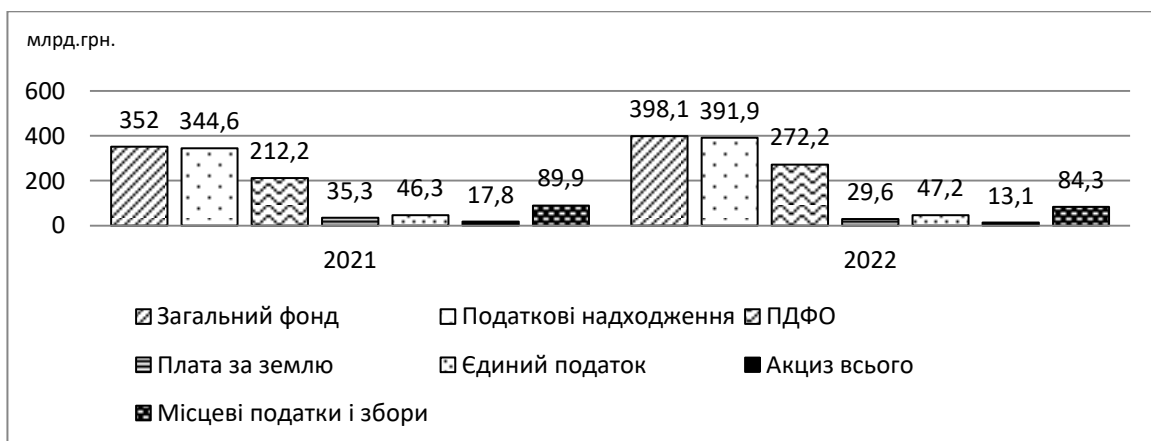

Рис. 2.12 Надходження загального фонду місцевих бюджетів за січень-грудень 2021-2022рр.

Розглянемо структуру надходжень доходів загального фонду ОТГ (рис. 2.13).

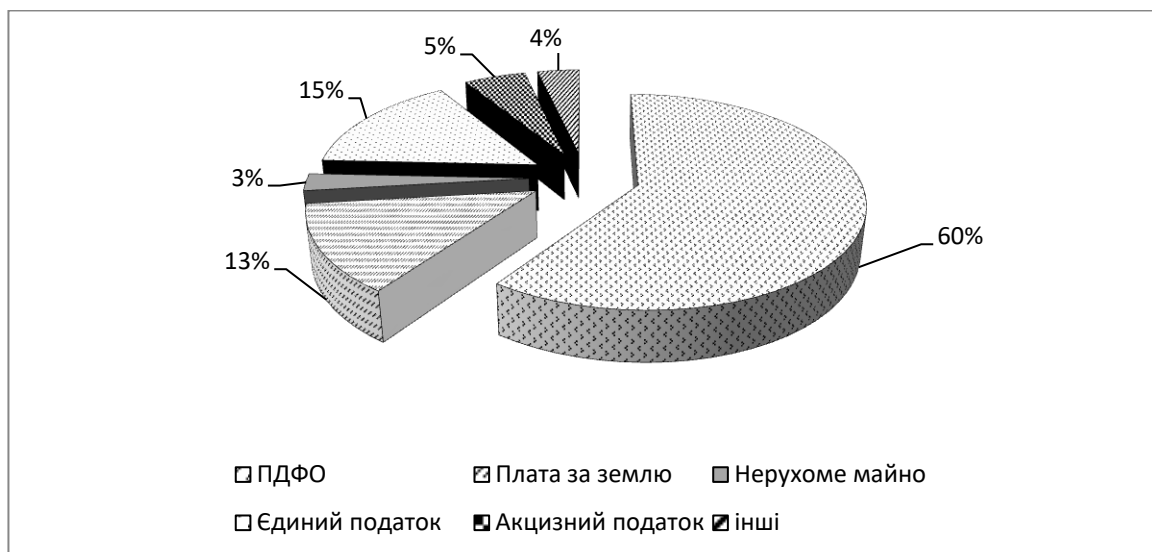

Рис. 2.13 Структура доходів загального фонду ОТГ за січень-серпень 2021 року. Побудовано за [53]

Як бачимо, в структурі надходжень доходів загального фонду ОТГ за січень-серпень 2021 року також найбільша питома вага припадає на ПДФО (59,9%), найменше на нерухоме майно – 2,6%.

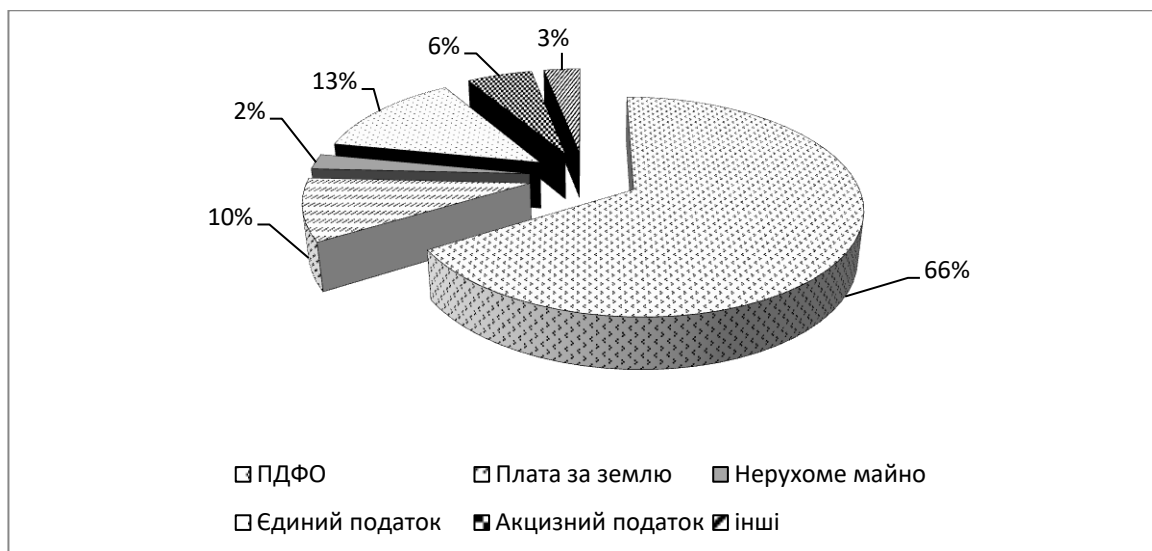

Рис. 2.14 Структура доходів загального фонду ОТГ за січень-серпень 2023 року. Побудовано .[51]

За січень-серпень 2023 року відбулося зростання ПДФО до 66,3%

(приріст 6,4 п.п.) у структурі доходів загального фонду ОТГ, на єдиний податок припадало – 13,2 (зниження 2,2 п.п), плати за землю – 9,4 (зниження на 3,9 п.п.), акцизний податок – 5,6 (приріст 0,3 п.п.), нерухоме майно – 2,3 (зниження на 0,3 п.п.).

Слід відмітити, що соціально-економічний стан окремої території, можливість подальшого нарощування фінансового потенціалу окремої ОТГ відображають показники виконання місцевих бюджетів. Якщо місцева влада має достатній фінансовий ресурс, це дає можливість надавати різноманітні суспільні блага мешканцям відповідної адміністративно-територіальній одиниці, відбудовувати території після воєнних дій.

Законодавчі та нормативно-правові акти щодо формування ОТГ в Україні не передбачали чітко визначених критеріїв укрупнення територіальних громад в одну адміністративно-територіальну одиницю, що пов'язано з задекларованою добровільністю процесу та потребою врахування територіальних, культурно-традиційних та соціальних аспектів розвитку громад населених пунктів. Лише з метою проведення ефективного моніторингу вже створених ОТГ на центральному рівні було розроблено методичку, яка передбачала порівняння громад за такими показниками: чисельністю населення (не менше 5-7 тис. осіб), питомою вагою базової дотації у місцевому бюджеті (не більше 30 % суми власних доходів), рівня витрат на утримання апарату управління (не більше 20 % ресурсів громади) [54, с. 14].

Критерієм, який дозволяє визначити рівень достатності бюджетного потенціалу ОТГ та показує відповідність тенденцій формування доходів місцевих бюджетів потребі формування фінансово незалежного місцевого самоврядування, є порівняння власних доходів місцевих бюджетів на одну особу з показником видатків на одну особу.

Створена ОТГ має організувати свою діяльність таким чином, щоб максимально ефективно використовувати свій фінансовий потенціал [1].

Група експертів Офісу підтримки реформ підготувала інформаційно-аналітичний дашборд та візуалізувала основні показники виконання бюдже-

тів територіальних громад у вигляді інформаційно-аналітичної панелі. В аналізі відображено показники станом на 01.07.2021 року.

Запропонована інформаційно-аналітична панель дає можливість розглянути фінансові показники в межах України в розрізі областей, проаналізувати детально показники по окремій області в розрізі громад, а також порівняти різні показники по обраних громадах. При цьому, є можливість порівняти показники обраних громад із середнім рівнем по Україні.

Дашборд не тільки відображає всі систематизовані фінансові дані громад на одному екрані, а й візуалізує таблиці з результатами проведених розрахунків у вигляді зрозумілих графіків (діаграм, таблиць). Такий спосіб представлення фінансових даних допомагає легше сприймати інформацію як мешканцям для оцінки фінансових показників регіону (громади), так і управлінцям для спрощення процесу прийняття рішень. Фактично, мешканці управлінці та аналітики можуть бачити основні фінансові показники, закономірності і залежності в одному комплексному компактному і, головне, зрозумілому вигляді.

На початковій сторінці користувач може оцінити:

- видатки загального фонду на 1-го мешканця (грн);
- видатки на ЖКГ на 1-го мешканця (грн) ;
- видатки на культуру на 1-го мешканця (грн) ;
- видатки на освіту на 1-го мешканця, (грн) ;
- видатки на освіту на 1-го учня (грн) ;
- видатки на утримання апарату управління на 1-го мешканця (грн);
- видатки на фізкультуру і спорт на 1-го мешканця (грн) ;
- дохідність земель громади (співвідношення плати за землю до території громади) (тис. грн) ;
- доходи загального фонду на 1-го мешканця (без трансфертів) (грн) ;
- капітальні видатки на 1-го мешканця (грн) ;

- питома вага заробітної плати у видатках загального фонду (%);
- питома вага капітальних видатків у загальній сумі видатків (загальний та спеціальний фонди) (%);
- рівень дотаційності бюджетів (питома вага базової/ реверсної дотації у доходах) (%);
- співвідношення видатків на утримання апарату управління із сумою доходів загального фонду (без трансфертів) (%);
- фіскальна віддача території громади (співвідношення надходжень загального фонду до території громади) (тис. грн/км²);
- частка доходів громади за рахунок трансфертів з державного бюджету (%).

В Дашборді експерти також більш детально візуалізували окремі 8 показників, які характеризують основні фінансові аспекти діяльності територіальних громад.

А також є можливість вибору окремих громад різних областей з метою їх порівняння по визначених показниках.

Це дає змогу наочно порівняти різні громади по різних областях за вибраними критеріями [55].

Проведемо аналіз за чотирма базовими показниками, які найкраще характеризують фінансові аспекти діяльності ОТГ:

- власні доходи на 1 мешканця;
- видатки на утримання апарату управління в розрахунку на 1 мешканця;
- рівень дотаційності бюджетів;
- питома вага капітальних видатків

Показники ОТГ за областями України наведено у табл. 2.2.

Таблиця 2.2

**Базові показники, які характеризують фінансові аспекти діяльності ОТГ
(середнє значення). Побудовано за [55]**

Області України	Доходи загального фонду на 1-го мешканця (без трансфертів), грн	Видатки на утримання апарату управління на на 1-го мешканця, грн.	Рівень дотаційності бюджетів, %	Капітальні видатки на 1-го мешканця, грн
Вінницька	5067,44	1157,13	9,89	55726,7
Волинська	3949,83	1016,71	24,23	46348,7
Дніпропетровська	7284,16	1516,93	5,83	159406,9
Донецька	5135,98	1245,81	13,97	74532,5
Житомирська	5708,68	1524,33	9,97	62109,5
Закарпатська	3459,06	1119,13	30,05	53762,1
Запорізька	5748,46	1457,72	11,80	74179,7
Івано-Франківська	3650,83	1206,54	31,76	95580,5
Київська	10714,67	1763,31	-1,30	180310,4
Кіровоградська	6745,39	1654,43	2,69	40025,0
Луганська	3843,65	1083,39	20,89	31116,5
Львівська	5140,15	1097,34	15,67	116259,3
Миколаївська	5905,41	1369,14	8,89	46548,2
Одеська	6287,84	1458,30	14,04	164392,8
Полтавська	9379,05	1762,06	0,62	93883,5
Рівненська	4079,14	1139,81	22,37	55829,2
Сумська	6465,55	1599,99	5,33	48303,2
Тернопільська	3910,63	1106,83	21,14	33143,2
Харківська	6753,76	1422,86	7,24	76746,1
Херсонська	4827,95	1292,97	15,27	46783,4
Хмельницька	5060,77	1267,17	11,33	53316,5
Черкаська	6087,75	1520,28	5,25	61870,0
Чернівецька	2703,51	975,64	37,30	41828,7
Чернігівська	6366,71	1638,36	6,30	46613,0

Показник 1. Доходи загального фонду на 1-го мешканця розраховано як співвідношення обсягу надходжень доходів загального фонду без урахування трансфертів до кількості мешканців відповідної ОТГ. Тобто, у розрахунок включено лише доходи загального фонду, які мобілізуються до бю-

джету на відповідній території. Цей показник характеризує фінансовий потенціал ОТГ, спроможність забезпечувати громаду за рахунок ресурсів, які генеруються на її території.

За підсумками півріччя 2021 року, до бюджетів 1470 ОТГ надійшло 168,87 млрд гривень. Із розрахунку на одного мешканця по всіх ОТГ дохід в середньому становить 5717,31 грн.

Найбільші доходи загального фонду на 1-го мешканця (без трансфертів) припадали на ОТГ: Київська (10714,67 грн.), Полтавську (9379,05 грн.), Дніпропетровську (7284,16 грн.), Харківську (6753,76 грн.), Кіровоградську (6745,39), найменші – на Івано-Франківську (3650,83 грн.), Закарпатська (3459,06 грн.), Чернівецька (2703,51 грн.).

Показник 2. Видатки на утримання апарату управління у розрахунку на 1-го мешканця визначено як співвідношення обсягу видатків на утримання апарату управління, проведених за рахунок коштів загального фонду, до кількості мешканців відповідної ОТГ. Тобто, показник вказує на те, якою є «вартість» одного працівника управлінського апарату ОТГ для кожного жителя громади (у річному вимірі).

Зазначений показник дає змогу порівняти управлінські витрати на 1-го мешканця в ідентичних за чисельністю населення ОТГ.

Найбільший середній показник видатків на утримання апарату управління у розрахунку на 1-го мешканця становить: Київській (1763,31 грн), Полтавській (1762,06 грн.), Кіровоградській (1654,43 грн.), Сумській (1599,99 грн.), найменший – Луганській (1083,39 грн.), Волинській (1016,17 грн.), Чернівецькій (975,64 грн.).

Показник 3. Рівень дотаційності бюджетів (питома вага базової/реверсної дотації у доходах загального фонду) розраховано як співвідношення обсягу базової чи реверсної дотації до загальної суми доходів загального фонду бюджету ОТГ з дотаціями, але без урахування субвенцій з державного бюджету

Дотаційність бюджетів розраховано наступним чином:

- для ОТГ, які отримують базову дотацію – як співвідношення базової дотації до суми доходів загального фонду з урахуванням базової дотації;

- для ОТГ, які перераховують реверсну дотацію – як співвідношення реверсної дотації до суми доходів загального фонду.

Найменш залежними від дотаційних ресурсів з державного бюджету є громади таких областей: Полтавська 0,6%, Кіровоградська 2,7%, Черкаська 5,3%, найбільш залежні- Закарпатська 30,0%, Іванофранківська 31,8%, Чернівецька 37,3%.

По Україні цей показник складає в середньому 18%.

Показник 4. Капітальні видатки на 1-го мешканця визначено як співвідношення обсягу капітальних видатків бюджету до кількості мешканців відповідної ОТГ.

Найбільший середній показник капітальних видатків у розрахунку на 1-го мешканця становить: Київська (180,3 тис.грн), Одеська (164,4 тис.грн), Дніпропетровська (159,4 тис.грн), Львівська (116,3 тис.грн), Івано-Франківська (95,6 тис.грн), найменший – Кіровоградська (40,0 тис.грн), Тернопільська (33,1 тис.грн), Луганська (31,1 тис.грн).

Як видно з табл.2.2 можемо відмітити значну диференціацію у ресурсному забезпеченні об'єднаних територіальних громад. Як правило територіальні громади з більшою чисельністю та площею мають більш потужний фінансовий потенціал.

Одним із оптимальних рішень для громад із низькою фінансовою спроможністю є нарощування свого розвиткового потенціалу, шляхом їх приєднання до інших територіальних громад. Це надасть можливість оптимізувати ефективне управління, покращити інвестиційну привабливість та підвищити рівень капіталовкладень у територію таких громадах [1].

Сьогодні в Україні завершено формування трирівневої системи адміністративного устрою, що складається з регіонів (їх – 27 (області, АРК, міста Київ та Севастополь), районів (де-юре в Україні 140 районів, бо 14

районів у АР Крим будуть ліквідовані лише після деокупації, замість них буде створено 10 нових районів. Разом з тим, близько 1/6 районів перебувають на тимчасово окупованій території Луганської, Донецької, Херсонської, Запорізької, Дніпровської та Харківської областей. До реформи в Україні було – 490 районів), 12 червня 2020 року відповідно до закону № 562-ІХ уряд визначив адміністративні центри і території територіальних громад на ос-нові раніше об'єднаних громад і попередньо затверджених перспективних планів. Усього було затверджено 1470 громад, які повністю охоплювали території 24 областей. До реформи було 11,5 тисяч громад [56].

Мінреінтеграції оновило перелік територіальних громад, які розташовані у районах проведення бойових дій, оточенні або перебувають у тимчасовій окупації. Станом на 17 серпня таких громад уже налічується 323 у дев'яти областях України. Це територіальні громади: Донецької (66), Харківської (56), Дніпропетровської (9), Луганської (37), Запорізької (54), Херсонської (49), Миколаївської (26), Сумської (21), Чернігівської (5) областей/

У разі стабілізації військової ситуації в Україні, з метою підвищення ефективності муніципальної реформи, слід забезпечити: розробку і прийняття перспективного плану об'єднання територіальних громад із повноцінним включенням географічної, економічної, культурної, етнічної, рекреаційної та іншої специфіки громад; поширення адекватної роз'яснювальної інформації про доцільність та переваги процесу об'єднання територіальних громад; організацію навчальних семінарів для службовців органів місцевого самоврядування та представників громадськості щодо різних аспектів реформи [57].

З метою зростання фінансового потенціалу громад необхідно нарощувати дохідну базу ТГ. Першим кроком є зростання бюджетного потенціалу, адже податкові надходження складають вагомий частину у надходженнях територіальних громад. Необхідно нарощувати надходження з податку на нерухомість, плати за землю та збір за природні ресурси, так як витрати за на-

дані місцеві послуги покриває плата за користування ними.

Оскільки місцева влада може визначати ставки земельного податку, податку на нерухоме майно, плату за реєстрацію суб'єкта господарчої діяльності, а також має право визначати пільги у сплаті цих податків або повністю звільняти від них, то слід виважено ставитись до пільг в оподаткуванні. Володіння землею, нерухомістю, транспортними засобами – це ознака рівня доходів, тож необхідно зважувати їхній майновий стан та рівень доходів.

Доцільно зазначити, що надходження від оренди землі або нерухомості, що перебувають у комунальній власності є ефективним джерелом наповнення бюджетів ОТГ. Від оренди комунального майна місцевий бюджет має набагато менші надходження, ніж від його продажу, проте вони мають відновлювальний характер і при цьому не втрачаються права власності на відповідні активи.

До того ж органам місцевої влади заради ефективного планування і виконання дохідної частини бюджетів ОТГ слід співпрацювати з фіскальними органами, з метою запобігання зловживань та для забезпечення повного і вчасного виконання платниками вимог податкового законодавства.

Особливу увагу слід приділити організації пошуку позабюджетних джерел фінансування та налагодження співпраці з міжнародними фондами та грантовими програмами

Для того, щоб територіальним громадам бути фінансово спроможними, необхідним є створення реальних можливостей для формування своїх власних фінансових ресурсів, активізувати механізми соціально-економічного розвитку та фінансового потенціалу громади, створити сприятливе інвестиційне середовище та формувати проекти із міжнародним співробітництвом. Підвищення фінансового потенціалу дасть можливість громадам стати автономними від центральних органів влади, залучати жителів до прийняття рішень у подальшому розвитку територій, надавати більш якісні послуги своїм громадянам у сфері освіти, медицини, будувати дороги, інфраструктуру та покращити добробут населення в країні. [1].

2.3. Оцінка фінансового потенціалу територіальної громади на прикладі Запорізької міської територіальної громади

Фінансово спроможною громадою є така громада в якій джерела наповнення бюджету, інфраструктурні та кадрові ресурси є достатніми для вирішення питань місцевого значення, передбачених законодавством, в інтересах жителів самої громади.

Як зазначають науковці Зінчук Т.О., Патинська-Попета М.М «...основною метою управління фінансовим потенціалом громади є створення та використання усіх можливостей ефективного регулювання фінансових ресурсів з метою підвищення рівня соціально-економічного розвитку та конкурентоспроможності громади. Критеріями досягнення цієї мети є: спроможність задовольняти потреби громади завдяки власним фінансовим ресурсам; залучення зовнішніх інвесторів; наявність інституційного забезпечення управління фінансами тощо» [38, с. 9].

Управління фінансовим потенціалом територіальних громад повинно орієнтуватись на: створення відповідних умов для доцільного та вигідного використання ресурсів; постійне поновлення виробничих можливостей, людських ресурсів та природного балансу; вдосконалення механізмів цього управління.

З огляду на вищесказане, можна визначити основні напрями управління фінансовим потенціалом територіальних громад:

- економічний – для забезпечення фінансової стабільності та зростання економіки;
- соціальний – для покращення якості життя суспільства та рівня надання товарів та послуг;
- екологічний – для захисту навколишнього середовища і збереження природних ресурсів [59, с.42].

Для активного формування та реалізації фінансового потенціалу гро-

мади необхідно:

- «стимулювання економічного зростання територіальних громад;
- організація співробітництва між громадами;
- створення та забезпечення стабільної діяльності міської агломерації;
- зростання податкової бази і бюджетних надходжень;
- формування сприятливого підприємницького середовища» [60, с.

281].

Таким чином, фінансовий потенціал містить всі економічні відносини територіальних громад, характеризує їх економічний розвиток та ефективність управління.

Єдиного підходу до визначення елементів не існує. Для відображення його структури виділяють макроекономічний та мезоекономічний рівні.

Вибір показників для характеристики фінансових ресурсів території залежить від об'єкта дослідження: підприємства, населення, бюджет.

Фінансовий потенціал громади є збірним поняттям, що поєднує кількісні та якісні складові, здатні продемонструвати фінансові можливості певного територіального об'єднання. На визначенні наявного фінансового потенціалу та його об'єктивному прогнозуванні базується фінансова самодостатність громади, а також грамотна ефективна регіональна політика [60, с.44].

Оцінку фінансового потенціалу територіальної громади будемо проводити на прикладі Запорізької міської територіальної громади.

У Запорізькій області 67 територіальних громад.

Запорізька міська територіальна громада — територіальна громада в Україні, в Запорізькому районі Запорізької області. Адміністративний центр — місто Запоріжжя. У складі громади 1 населений пункт — місто Запоріжжя [61]. Утворена 12 червня 2020 року із Запорізької міської ради обласного значення [62]. Паспорт територіальної громади наведено у Додатку Б.

Місто Запоріжжя — обласний центр Запорізької області, один з найбільших адміністративних, індустріальних і культурних центрів півдня Украї-

ни. В зоні впливу Запоріжжя як обласного центра розташовано 14 міст, 23 селища міського типу, багато сіл.

Місто розділене на сім адміністративних районів: Олександрівський, Заводський, Комунарський, Дніпровський, Вознесенівський, Хортицький, Шевченківський. Центром міста вважається лівобережна частина Дніпровського району, Вознесенівський та Олександрівський райони. У Заводському районі зосереджені промислові підприємства, але також є житлові масиви. Решта районів — переважно спальні.

Запоріжжя сусидить з Запорізьким, Вільнянським, Оріхівським, Василівським і Кам'янсько-Дніпровським районами Запорізької області. У складі області місто ділить кордони з Дніпропетровською, Донецькою та Херсонською областями, південний кордон проходить вздовж узбережжя Азовського моря.

Транспортна інфраструктура міста включає шляхи зовнішнього сполучення, внутрішню транспортну мережу і мережу громадського пасажирського транспорту. У 2022 році перевезення автомобільним транспортом загального користування в м. Запоріжжі забезпечували 23 автопідприємства різних форм власності на 71 автобусному маршруті в кількості 590 од. техніки. За наданою підприємствами-перевізниками інформацією, обсяг перевезень пасажирів автотранспортом на міських маршрутах становив 16 898,69 тис. осіб (47,3% до 2021 року); обсяг перевезень пасажирів електротранспортом склав 27 968,2 тис. осіб (132,7% до 2021 року) [63].

Основними складовими ресурсного потенціалу Запорізької міської територіальної громади:

- природно-ресурсний потенціал. Лежить в зоні континентального клімату у південній кліматичній області, яка характеризується посушливістю та великою кількістю сонячних днів. Площа громади — 278,01 км² [64];

- трудовий потенціал. Чисельність населення станом на 1 січня 2022 року — 710 052, що є шостим показником в Україні. Серед міст і районів Запорізької області питома вага населення міста Запоріжжя складає близько

43%. В порівнянні з 2021р. відбулося скорочення населення на 710052 осіб, темп зниження становить 98,2% [65]. За віковими групами маємо наступний розподіл: від 20-39 років – становить близько 30% від загальної чисельності міста, 40-59- 29%, 50-69 років- 28% [66, 248 с.]. Як бачимо громада має трудовий потенціал, що дозволяє здійснювати соціальні виплати непрацездатним групам населення. Проте, повномасштабні воєнні дії, негативно вплинули на цю складову. Значна частина населення виїхала з громади, що поряд із його старінням та скороченням призводить до збільшення демографічного навантаження на працездатне населення. Запровадження воєнного стану в країні обмежило можливості збору даних і доступ до офіційної статистики. Тому не всі показники можемо надати за 2022 рік для порівняння;

- інформаційний потенціал ТГ. Під час воєнного стану доступність адміністративних послуг в м. Запоріжжі забезпечує Центр надання адміністративних послуг (далі - ЦНАП) та 4 територіальних підрозділи. Через ЦНАП та його територіальні підрозділи надається 237 адміністративних послуг, у тому числі 43 документа дозвільного характеру та 12 послуг, які пов'язані з внутрішньо переміщеними особами та запроваджені під час воєнного стану (послуги, пов'язані з тимчасовим розміщенням ВПО в житлових приміщеннях, реєстрація інформаційних повідомлень щодо пошкодженого або зруйнованого внаслідок російської агресії майна, реєстрація декларацій про провадження господарської діяльності під час воєнного стану). ЦНАП та його територіальні підрозділи співпрацює з 29 адміністративними органами, з яких - 12 органів місцевого самоврядування, 17 - обласних та територіальних органів центральної виконавчої влади, суб'єктом надання 2 адміністративних послуг є департамент надання адміністративних послуг та розвитку підприємництва міської ради [63];

- інвестиційний потенціал ТГ характеризується наявними факторами виробництва і сферами вкладання капіталу. Ця складова становить основу у виробленні інноваційних продуктів, розвиває продуктивні сили територіальної громади, підвищує її рівень конкурентоспроможності.

Провідною галуззю економіки Запорізької ТГ є промисловість. Ще на початку 2022 року основу промислового комплексу міста складала понад 290 підприємств, серед них металургійний, машинобудівний та енергетичний комплекси державного значення. Завдяки роботі промислового комплексу в значній мірі наповнюються бюджети міста та країни.

Коли почалася повномасштабна війна в Україні більшість підприємств міста вимушені були призупинити свою діяльність.

Проте, на цей час поновили свою діяльність близько 60% промислових підприємств, зокрема ПАТ «Запоріжсталь», ПрАТ «Дніпроспецсталь», ТОВ «Ливарно-механічний завод», АТ «Запорізький завод феросплавів», ПрАТ «Запоріжжкокс», АТ «Мотор Січ», ДП «ЗДАВЗ «МіГремонт», ПрАТ «Запорізький електровозоремонтний завод», Дніпровська гідроелектростанція, ПрАТ «Запоріжсклофлюс», ПрАТ «Карлсберг Україна», ТОВ «ЩЕДРО» тощо.

Однак, деякі з них працюють не на повну потужність, не повний робочий тиждень, тому обсяги виробництва та реалізації знижено на 30-40%. Зниження пов'язане з дефіцитом сировини та логістичними проблемами, спричиненими повномасштабними воєнними діями на території України. Разом з тим, деякі підприємства скористалися програмою релокації бізнесу та переміщують виробничі потужності в більш безпечні зони. Так «Запорізький завод кольорових металів» здійснив релокацію в Івано-Франківськ, при цьому частково залишив виробництво в Запоріжжі [67].

У 2021р. промисловість м. Запоріжжя поступово збільшує темпи виробництва та реалізації продукції. Обсяг реалізованої промислової продукції за січень вересень складав 154551,3 млн.грн. (74,4% до обласного показника), у розрахунку на 1 мешканця міста становив 212,5 грн.; 75,3% зовнішньоторговельного товарообігу складає експорт, тобто промисловість міста має експортну орієнтацію.

Так, за січень-грудень 2022 року експорт товарів становив 2 673,6 млн дол. США (зменшився на 31,1% у порівнянні з 2021 роком), імпорт – 1 102,3

млн дол. США (зменшився на 35,6%). Позитивне сальдо зовнішньої торгівлі товарами склало 1 571,3 млн дол. США. У структурі експорту основну частку склали: чорні метали (77,4%); машини, обладнання та механізми, електротехнічне обладнання (8,0%); продукти рослинного походження (6,9%) в структурі імпорту - мінеральні продукти (50,9%); недорогоцінні метали та вироби з них (15,3%); реактори, котли, електричні машини (12,0%); живі тварини, продукти тваринного походження (5,9%) [63].

У місті функціонують 32 ринки та торговельні майданчики, з яких 8 комунальних ринків КП «Запоріжринок». Загальна кількість торгових місць на ринках складає 24663 од. На ринках КП «Запоріжринок» виділено 407 пільгових місць для реалізації громадянами плодоовочевої продукції і ягід, вирощених на власних дачних і присадибних ділянках. Середньомісячна заповнюваність торговельних місць на ринках за 2022 рік склала 47,7% (у 2021 році – 54,5%).

Мережа закладів охорони здоров'я м. Запоріжжя складається з 30 комунальних та комунальних некомерційних підприємств міського підпорядкування первинного та вторинного рівнів надання медичної допомоги населенню. Стаціонарну допомогу надають 15 закладів охорони здоров'я, в т.ч.: 9 лікарень загального профілю, 2 дитячі лікарні, 3 пологових будинки, 1 лікарня екстреної та швидкої медичної допомоги [63].

У Запоріжжі фахівців готують сім вищих навчальних закладів III-IV рівня акредитації. Освітні послуги надають 17 професійно-технічних навчальних закладів, 119 загальноосвітніх шкіл I-III ступенів та 141 заклад дошкільної освіти. Для навчання обдарованих дітей працюють 9 ліцеїв, 3 колегіуми, 17 гімназій, 6 спеціалізованих шкіл з поглибленим вивченням окремих предметів [68].

Усі 119 запорізьких шкіл та 141 заклад дошкільної освіти міста 1 вересня, а заклади позашкільної освіти 15 вересня розпочали новий 2022-2023 навчальний рік, також за дистанційною формою навчання з використанням доступних технічних можливостей та з урахуванням безпекової ситуації на

території.

Департаменту культури і туризму Запорізької міської ради підвідомило 60 закладів: 37 міських бібліотечних закладів, 13 мистецьких шкіл, муніципальний театр-лабораторія «Ві», муніципальний театр танцю, міський центр народної творчості та культурно-освітньої роботи «Народний дім», 5 комунальних палаців культури - «Хортицький», «Титан», «Орбіта», «Заводський», «Молодіжний», кіноконцертний зал ім.Довженка, Туристичний інформаційний центр. Продовжено розвиток інноваційних напрямків діяльності в Міській публічній бібліотечній системі. Розпочала роботу перша інклюзивна бібліотека в місті та регіоні.

На території м.Запоріжжя, за рахунок бюджету ЗМТГ утримується 20 дитячо-юнацьких спортивних шкіл, 3 комунальних установи (КУ «Запорізький міський шаховий клуб «Думка», КУ «Заводський районний фізкультурно-спортивний комплекс», КУ «Міський фізкультурно-оздоровчий центр «Ратібор» та комунальне підприємство «Міський футбольний клуб «Металург». У ДЮСШ функціонує 38 відділень із 29 видів спорту, з яких 21 олімпійський та 8 неолімпійських видів.

З метою розвитку туристичної галузі в місті Запоріжжі упродовж 2022 року проведено: 20 заходів у Zaporizhzhia.city.hub; виставки Романа Мініна «Mining art», Наталії Карпінської «Flashback», Закентія Горобйова «Метод Пошуку», «Les arts contre la guerre/Мистецтво проти війни» спільно з Бібліотеками Запоріжжя; майстер-клас Закентія Горобйова для учнів художніх шкіл; творчий вечір Вікторії Гопко «Про любов»; лекції режисера та засновника фестивалю ГогольFest і театру ДАХ Влада Троїцького «Театр життя», Льони Радченко «Модільяні. Проклятий геній»; авторську виставку Наталі Лобач; виставки просто неба Закентія Горобйова «Плакати воєнного часу», Микити Шимілова та Даші Подольцевої; Олексія Сайя «Плакати воєнного часу», Андрія Єрмоленка «Плакати воєнного часу», Антона Логова, Олександра Грехова та Альбіни Ялози, Миколи Гончарова «Плакати воєнного часу», Нікити Тітова «Плакати воєнного часу»; зйомку фоторепортажу «Запо-

ріжжя під час війни» з Верою Бланш [63];

- фінансово-економічний потенціал, вагомою складовою є бюджетний та податковий потенціали.

Для більш детального вивчення фінансового потенціалу територіальної громади доцільно проаналізувати макроекономічні показники та бюджетну та податкову складову у динаміці.

Проведемо оцінку ступеня бюджетно-фінансової децентралізації для Запорізької міської територіальної громади за 2018-2021рр., так як оприлюднена статистична інформація валового регіонального продукту доступна тільки до 2021 року.

Таблиця 2.3

Валовий регіональний продукт Запорізької області та надходження до загального фонду Запорізької міської територіальної громади за 2018-2021 роки (Складено за даними [69, 70, 71, 72, 73, 63])

Роки	ВРП (у фактичних цінах), млн грн	Надходження до загального фонду ЗМТГ, млн грн	Ресурс ЗМТГ, млн грн	Офіційні трансферти, млн грн	Реверсна дотація, млн грн
2018	147043	4973,4	5262,5	3389,4	351,3
2019	155158	5722,3	5963,5	2593,4	375,3
2020	167260	6044,8	6222,2	1318,4	477,4
2021	228906	6953,4	7169,2	1638,4	522,0

На рис. 2.15 покажемо частки надходжень загального фонду Запорізької міської територіальної громади, ресурсів ЗМТГ, офіційних трансфертів до бюджету ЗМТГ, частку реверсної дотації у ВРП Запорізької області.

Рис. 2.15 демонструє незначну частку ВРП, який перерозподілялася через бюджет ЗМТГ протягом 2018–2021 років, що свідчить ще про низький рівень фіскальної самостійності представницьких органів територіальної громади. Позитивним моментом є зниження офіційних трансфертів з Державного бюджету України, що в перспективі призведе до розширення власної

ресурсної бази місцевих органів влади.

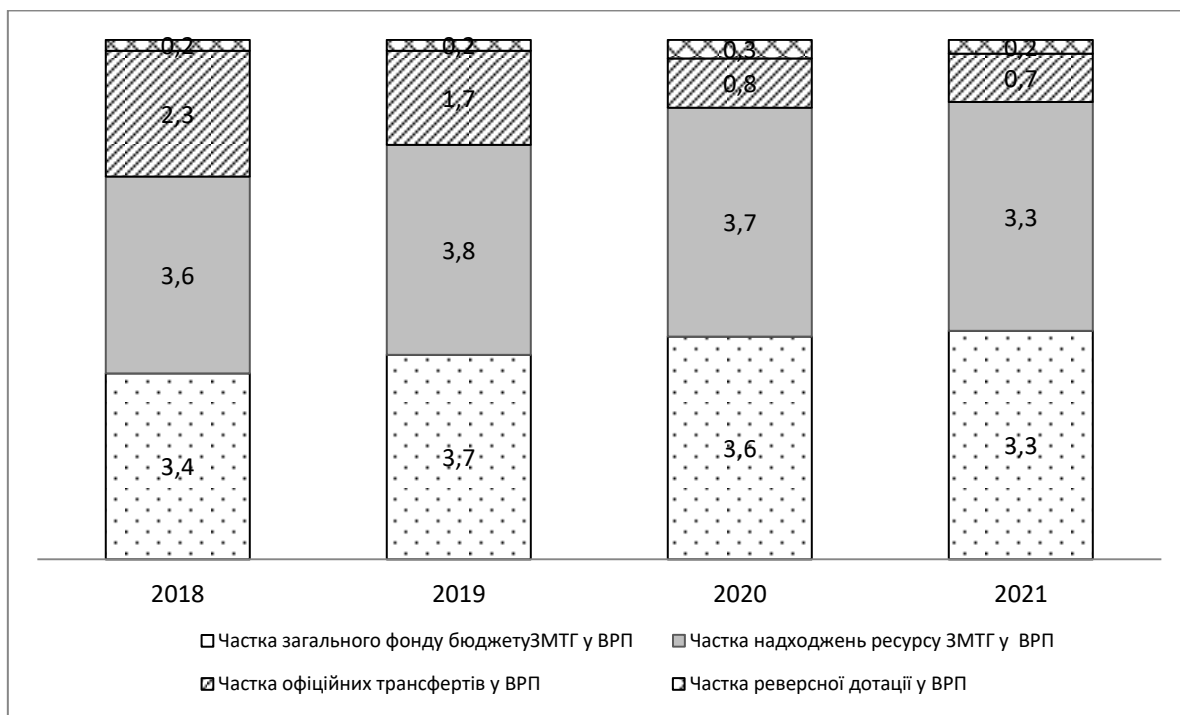

Рис. 2.15 Частка бюджетних ресурсів ЗМТГ. Побудовано за даними табл. 2.3

Відповідно до програми економічного і соціального розвитку Запорізької міської територіальної громади на 2023 рік [67, 74,75] побудуємо табл.2.4, яка відобразить основні макроекономічні показники громади.

Таблиця 2.4

Основні макроекономічні показники соціально-економічного розвитку Запорізької міської територіальної громади Розраховано за [67, 74,75]

Показник	2020	2021	2022 (очік.)	2023 (план)
1	2	3	4	5
Обсяг реалізованої промислової продукції у діючих цінах – всього, тис.грн на 1-го мешканця	180,1	299,5	247,7	*
Темп зростання обсягів реалізованої промислової продукції (робіт, послуг), %	97,0	162,0	81,8	118,0
Середньомісячна заробітна плата одного штатного працівника, грн.	11713,04	13948,00	14050,00	14752,5

Продовж. табл. 2.4

1	2	3	4	5
Обсяг експорту товарів, у відсотках до попереднього року	92,4	116,6	95,9	97,3
Обсяг роздрібного товарообороту підприємств, основним видом економічної діяльності яких є роздрібна торгівля на 1 особу, грн.	32368,2	40875,2	45364,7	50617,7
Обсяг реалізованих послуг усім категоріям споживачів у розрахунку на одну особу, грн.	14193,4	16969,6	17977,2	19147,3
Кількість малих підприємств на 1000 осіб.	11,6	10,7	10,9	*
Кількість середніх підприємств на 1000 осіб.	0,43	0,43	0,43	*

* - статистична інформація відсутня

Як показує табл.2.4 територіальна громада планує свій подальший розвиток. На рис. 2.16 відобразимо структуру доходів Запорізької міської територіальної громади. Побудовано за даними [45, 46, 63].

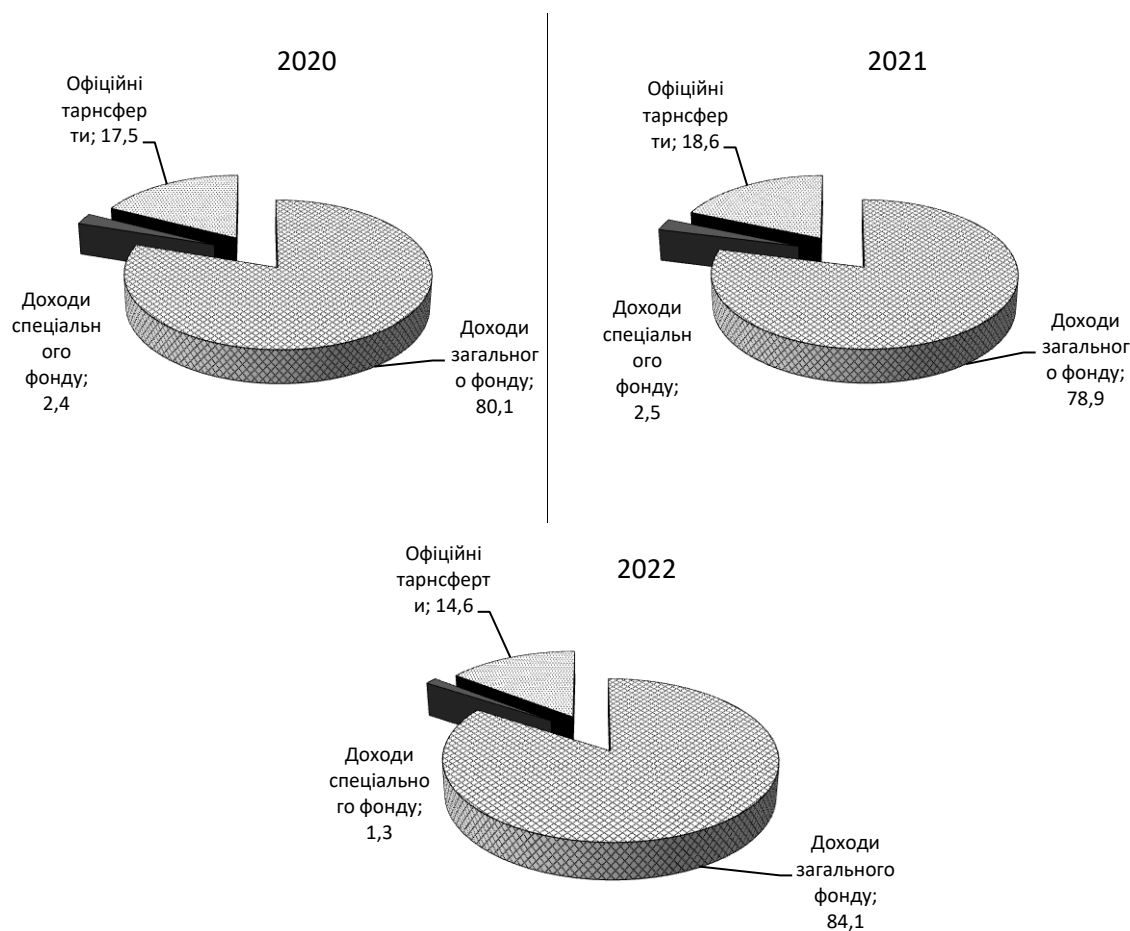

Рис. 2.16 Структура доходів ЗМТГ за 2020-2022рр., %.

Виконання дохідної частини бюджету міста в 2020 році здійснювалось в умовах спаду виробництва в основних галузях промисловості та погіршення фінансового стану низки провідних бюджетоутворюючих підприємств. Так, за 10 місяців 2020 року обсяги виробництва та реалізації продукції знизались на 10,5% та на 9,2% відповідно.

У 2020 році, враховуючи стан наповнення бюджету міста, а також вплив негативних факторів, пов'язаних із дією обмежувальних заходів для запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19), впродовж минулого року до планових показників дохідної частини вносились зміни в бік зменшення за загальним фондом на суму 205,0 млн.грн. (при цьому доходи спеціального фонду було збільшено на 24,75 млн.грн.).

В цілому обсяг доходів бюджету міста за підсумками року за 2020р. склав 7 540,6 млн.грн., в тому числі доходи загального фонду – 6 044,8 млн.грн., спеціального фонду – 177,4 млн.грн. та офіційні трансферти – 1 318,4 млн.грн.

План з урахуванням внесених змін по доходах загального фонду (без урахування офіційних трансфертів) виконаний на 100,8%, понад плану надійшло 48,1 млн.грн. В порівнянні з минулорічним показником відбулось збільшення зазначених доходів на 5,6% або на 322,5 млн.грн. [45].

Послаблення протиепідемічних на коронавірусну хворобу обмежень сприяли частковому відновленню виробничої активності суб'єктів економічної діяльності впродовж II та III кварталів 2021 року.

З іншого боку мінливість ситуації з рівнем захворюваності, темпи її обертів, запровадження «червоного» рівня епідемічної небезпеки наприкінці року дещо стримували наповнення бюджету міської територіальної громади.

Однак в цілому фактичні надходження минулого року дали підстави для збільшення планових показників доходної частини бюджету на загальну суму 488,5 млн грн (за загальним фондом – на 468,0 млн грн, спеціальним (бюджет розвитку) – на 20,5 млн грн).

Обсяг доходів бюджету міської територіальної громади за 2021 рік

склав 8 807,6 млн грн, в тому числі доходи загального фонду – 6 953,4 млн грн, спеціального фонду – 215,8 млн грн та офіційні трансферти – 1 638,4 млн грн.

В порівнянні з 2020 роком власні доходи (без урахування трансфертів) збільшились на 15,2% або на 947,1 млн грн.

План по доходах загального фонду без урахування трансфертів в сумі 6 960,0 млн грн виконаний майже на 100,0% [46].

У 2022 році всі власні доходи (загального та спеціального фондів без урахування трансфертів) у порівнянні з 2021 роком зросли лише на 6,0% або на 432,5 млн грн.

План по доходах загального фонду виконано на 92,0%, бюджет недоотримав 647,7 млн грн [63, с.34].

В порівнянні з 2021 роком зменшилася дотаційність бюджету територіальної громади (на 4,0 п.п.), що є позитивним моментом.

Доходи загального фонду на 1-го мешканця громади у 2022 році склали 10537,7 грн проти 9792,8 грн у 2021 році (ріст на 7,6 %).

Слід відмітити, що показник доходів на 1-го жителя демонструє фінансовий потенціал територіальної громади, а також її здатність забезпечувати себе за рахунок власних ресурсів.

Основним джерелом власного наповнення бюджету територіальної громади є податки.

Переважна частина бюджету Запорізької територіальної громади наповнюється за рахунок податків і зборів.

Найбільша питома вага у структурі доходів припадає на податок на доходи фізичних осіб (майже 70%), на другому та третьому місцях - єдиний податок (13%), плата за землю (11%) відповідно.

Доходи міського бюджету за 2020-2022 роки наведено в табл. 2.5.

Таблиця 2.5

Доходи Запорізької міської територіальної громади, тис грн

[76, 73, 76]

Показники	2020	2021	2022 (план)*	Відхилення, %	
				2021 від 2020	2022 від 2021
Податкові надходження, в т.ч.:	5684531,30	6567402,90	8085223,0	15,5	23,1
Податок на доходи фізичних осіб	3 579 772,9	4 174 185,3	5460000,0	16,6	30,8
Податок на прибуток підприємств комунальної власності	157 691,2	29 886,9	29620,0	-81,0	-0,9
Збір за спеціальне використання природних ресурсів	870,6	1 462,3	1503,0	68,0	2,8
Акцизний податок з реалізації СГД роздрібною торгівлю підакцизних товарів	318 138,4	352 874,7	380000,0	10,9	7,7
Місцеві податки та збори	1 606 597,7	1 986 378,7	2188600,0	23,6	10,2
Екологічний податок	21 460,5	22 615,0	25500,0	5,4	12,8
Неподаткові надходження	93697,5	96126,4	214085,9	2,6	122,7
Власні надходження бюджетних установ	109 753,1	144 538,0	143574,3	31,7	-0,7
Доходи від операцій з капіталом	36419,2	23590,7	60442,9	-35,2	156,2
Офіційні трансферти	1289104,4	1441022,4	1381383,8	11,8	-4,1
Цільові фонди	204,7	21,7	25,0	-89,4	15,2
Разом доходів	7213710,2	8272702,1	9884734,9	14,7	19,5

* на офіційному сайті Запорізької міської ради (<https://zp.gov.ua/uk/page/bugjet>) відсутні дані виконання бюджету ЗМТГ за всіма складовими

Найбільшими за обсягами надходжень до бюджету, є податок на до-

ходи фізичних осіб, плата за землю, єдиний і акцизний податки, які наповнили бюджет на 96,8%.

На рис.2.17 зобразимо структуру загального фонду бюджету ЗМТГ за досліджуваний період.

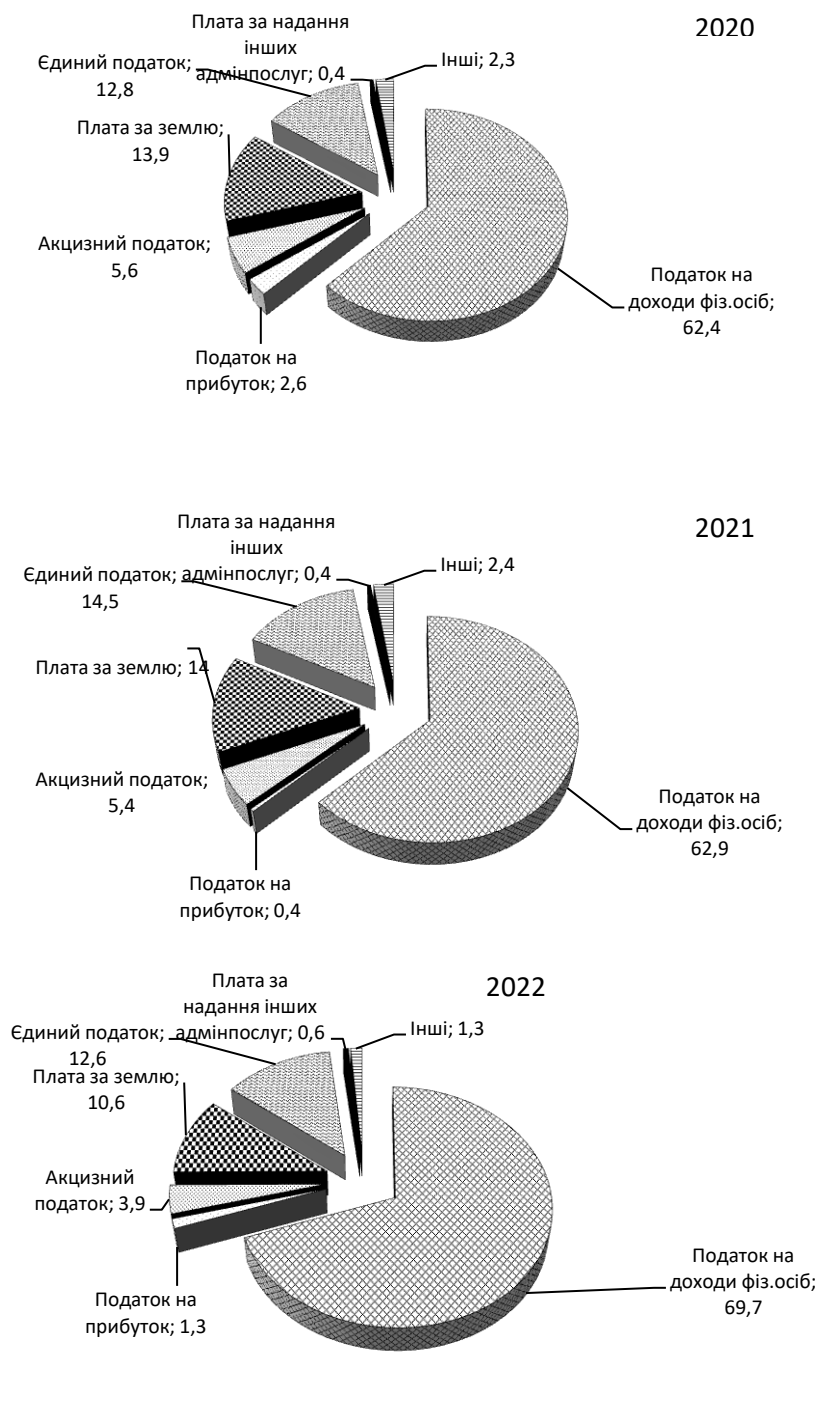

Рис. 2.17 Структуру загального фонду бюджету ЗМТГ за 2020-2022 роки

Найбільше поповнив бюджет у 2020 році податок на доходи фізичних осіб (3 772,6 млн.грн., виконання плану – 100,8%). Його надходження в доходах загального фонду займають 62,4%.

Порівняно з минулорічним показником надходження цього податку збільшились на 2,9% або на 107,3 млн.грн., що пояснюється зростанням розмірів соціальних стандартів. Середньомісячна заробітна плата зросла на 6,7% та склала 11 441,80 грн.

План по акцизному податку виконаний на 100,2%, бюджет отримав 337,7 млн.грн., що перевищує показник попереднього року на 49,5 млн.грн. або на 17,2%. Зазначене пояснюється зростанням надходжень роздрібного акцизу на 27,2 млн.грн. (з реалізації алкогольних напоїв - на 9,9 млн.грн., тютюнових виробів - на 17,3 млн.грн.), частини загальнодержавного акцизу з виробленого та ввезеного пального - на 22,3 млн.грн.

Надходження місцевих податків і зборів, які займають в доходах загального фонду 27,8%, склали 1 681,0 млн.грн. або 100,9% до плану. Основна частина податку на майно - плата за землю, її надходження склали 839,0 млн.грн. або 100,4% планових показників. В порівнянні з попереднім роком надходження зменшились на 58,0 млн.грн. або на 6,5%, що пояснюється, насамперед, звільненням на законодавчому рівні суб'єктів господарювання від сплати даного податку за березень з метою їх підтримки під час дії обмежувальних карантинних заходів. Обсяг сплати податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, склав 62,2 млн.грн. План виконаний на 102,7%. Його збільшення в порівнянні з минулорічним показником на 8,3 млн.грн. (на 15,3%) обумовлено появою нових платників податку (на понад 1100 осіб), а також зростанням ставок податку за 1 квадратний метр бази оподаткування, які мають прив'язку до розміру мінімальної заробітної плати та прожиткового мінімуму для працездатних осіб.

До бюджету надійшло транспортного податку в розмірі 3,4 млн.грн. або 105,9% до плану.

Обсяг сплати єдиного податку склав 774,8 млн.грн. або 101,3% до

планового показника. В порівнянні з попереднім роком відбулось зростання на 100,5 млн.грн. (на 14,9%), в тому числі по фізичних особах – на 96,8 млн.грн. або на 17,6%, що спричинено збільшенням розміру мінімальної заробітної плати та прожиткового мінімуму, прив'язку до яких мають ставки для платників I та II груп платників єдиного податку. Коливання впродовж року показника індексу інфляції (станом на 01.01.2021 року він склав 105,0%), який супроводжувався поступовим підвищенням загального рівня цін на товари і послуги, вплинув на зростання обсягу доходів і відповідно відрахування єдиного податку платниками III групи – фізичними особами – підприємцями та юридичними особами.

Туристичний збір надійшов у розмірі 1,6 млн.грн., у тому числі від юридичних осіб – 0,8 млн.грн., фізичних – 0,8 млн.грн. (план перевиконаний на 2,8%). У порівнянні з попереднім роком надходження по зазначеному збору зменшились на 0,9 млн.грн. або на 35,1%, що пов'язано з введенням в дію карантинних заходів, спрямованих на протидію поширенню коронавірусної хвороби.

Плати за надання інших адміністративних послуг надійшло в розмірі 24,1 млн.грн. (102,6% до плану). В порівнянні з надходженнями в попередньому році відбулось зменшення на 13,1 млн.грн. або на 35,2%, що пов'язане із падінням перерахувань від територіальних підрозділів Державної міграційної служби України за надання послуг у сфері міграції на 8,4 млн.грн. або на 39,0% (якщо у 2019 році надходження становили 21,5 млн.грн., то у 2020 році – лише 13,1 млн.грн.).

Комунальними підприємствами міста сплачено до бюджету податку на прибуток в сумі 157,7 млн.грн. (100,1% до плану) та частини чистого прибутку, що вилучається до бюджету, в сумі 2,7 млн.грн. (101,4%). Найбільшими платниками за цими джерелами є КП «Водоканал», КП «Міжнародний аеропорт Запоріжжя», Концерн «Міські теплові мережі», КП «ЕЛУАШ» тощо.

Крім того, до бюджету надійшло орендної плати за користування майном комунальної власності в сумі 20,0 млн.грн. або 106,9% до плану; від-

сотків, що нараховувались на залишки коштів на рахунках бюджету розвитку, відкритих в банківській установі, - 2,4 млн.грн. або 100,1%; адміністративного збору за проведення державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб – підприємств та громадських формувань – 2,2 млн.грн. або 100,8% та інших податків, зборів і платежів на загальну суму 44,3 млн.грн.

Без врахування трансфертів річний план по доходах спеціального фонду недовиконаний на 3,5% або на 6,5 млн.грн. (здебільшого за рахунок не виконання запланованих показників по власних надходженнях бюджетних установ на 5,2 млн.грн.).

Обсяг доходів бюджету розвитку поповнився на 41,6 млн.грн. (виконання плану – 104,8%), в тому числі за рахунок коштів від відчуження майна, що знаходиться в комунальній власності, – на 37,5 млн.грн. (103,0%), коштів пайової участі у розвитку інфраструктури населеного пункту – на 4,1 млн.грн. (125,5%) [78].

За 2020р. бюджет міста отримав офіційних трансфертів на загальну суму 1 318,4 млн.грн., з них:

- субвенції з державного бюджету – 1 099,5 млн.грн. (освітня субвенція – 921,1 млн.грн., медична субвенція – 148,6 млн.грн., субвенція на здійснення заходів щодо соціально – економічного розвитку – 20,1 млн.грн., на створення навчально-практичних центрів сучасної професійної (професійно-технічної) освіти – 1,2 млн.грн. та для реалізації проєктів в рамках Надзвичайної кредитної програми для відновлення України – 8,5 млн.грн.);

- субвенції з обласного бюджету – 160,7 млн.грн. (на виплату грошової компенсації за належні для отримання жилі приміщення для окремих категорій громадян – 5,4 млн.грн., здійснення цільових видатків у сфері освіти 48,3 млн.грн., охорони здоров'я – 54,5 млн.грн., проведення виборів депутатів місцевих рад та міських, сільських, селищних голів – 17,5 млн.грн., здійснення природоохоронних заходів – 24,9 млн.грн. та інші – 10,1 млн.грн.);

- субвенцію з бюджету Долинської ОТГ – 0,2 млн.грн. на облаштування зупинки громадського транспорту та охорону здоров'я за рахунок медич-

ної субвенції – 0,3 млн.грн.;

- дотацію з обласного бюджету на здійснення переданих з державного бюджету видатків з утримання закладів освіти та охорони здоров'я – 46,3 млн.грн.;

- додаткову дотацію на компенсацію втрат доходів внаслідок наданих державою податкових пільг зі сплати земельного податку суб'єктам космічної діяльності – 11,4 млн.грн [78].

Надходження основного податку загального фонду у 2021 році - податку на доходи фізичних осіб склали 4 376,7 млн грн (його питома вага – 62,9%). Порівняно з показником 2020 року надходження цього податку збільшились на 16,0% або на 604,1 млн грн, в тому числі податку з доходів у вигляді заробітної плати – на 16,2% або на 562,0 млн грн, податку за результатами річного декларування фізичних осіб - на 20,6 млн грн (на 49,2%), податку, що сплачується податковими агентами, із доходів платника податку інших ніж заробітна плата - на 17,9 млн грн (на 24,4%) та податку з доходів військовослужбовців – на 3,6 млн грн (на 2,0%). Надходження акцизного податку склали 372,3 млн грн, план недовиконаний на 0,2% або на 0,7 млн грн, план не виконаний по акцизному податку з виробленого пального (спричинено падінням обсягів реалізації пального наприкінці року у зв'язку із складними погодними умовами). В порівнянні з 2020 роком надходження збільшились на 34,6 млн грн (на 10,2%), в тому числі з пального - на 14,0 млн грн та з реалізації суб'єктами господарювання роздрібною торгівлю підакцизних товарів - на 20,6 млн грн, в тому числі зросли з реалізації алкогольних напоїв - на 25,2 млн грн (з них за рахунок сплати ПАТ «Укрнафта» нарахованих зобов'язань та штрафних санкцій за актом документальної перевірки контролюючого органу 2018 року – 11,0 млн грн) та зменшились з реалізації тютюнових виробів - на 4,6 млн грн.

Надходження місцевих податків і зборів, які займають в доходах загального фонду майже 30,0%, склали 2 076,2 млн грн або 100,9% до плану. В їх складі 51,4% займає податок на майно – 1 067,3 млн грн.

Найбільшим джерелом податку на майно є плата за землю, її надходження склали 970,6 млн грн. План виконаний на 100,5%. В порівнянні з 2020 роком відбулось збільшення на 131,6 млн грн або на 15,7%, в тому числі по земельному податку - на 17,6 млн грн (на 6,6%), орендній платі за землю - на 114,0 млн грн (на 19,9%). Суттєвий темп росту пов'язаний з тимчасовим «звільненням» за 2020 року землекористувачів від плати за землю в умовах дії обмежувальних заходів (втрати склали 51,6 млн грн). Крім того, на збільшення плати за землю вплинуло отримання додаткового обсягу коштів на суму 78,0 млн грн, в тому числі внаслідок погашення податкової заборгованості – 63,6 млн грн (земельний податок – 5,2 млн грн, орендна плата за землю – 58,4 млн грн), проведеної роботи із землекористувачами щодо укладання 72 договорів оренди земельних ділянок – 13,7 млн грн, приведення вартості землі у відповідність до чинної нормативної грошової оцінки – 0,4 млн грн тощо.

Обсяг сплати податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, склав 94,1 млн грн (102,0% до плану). В порівнянні з минулорічним показником відбулось збільшення на 31,9 млн грн або на 51,2% в основному за рахунок зростання перерахувань від фізичних осіб по об'єктах житлової нерухомості (на 7,5 млн грн або на 82,4%) та від юридичних осіб по об'єктах нежитлової нерухомості (на 24,3 млн грн або на 55,5%). Це обумовлено зростанням ставок податку за 1 квадратний метр бази оподаткування, які мають прив'язку до розміру мінімальної заробітної плати та прожиткового мінімуму для працездатних осіб, та постійним збільшенням кількості платників.

До бюджету надійшло транспортного податку в розмірі 2,7 млн грн або 104,0% до плану. Порівняно з показником попереднього року обсяг сплати податку зменшився на 20,2% або на 0,7 млн грн (юридичними особами – на 0,2 млн грн, фізичними – на 0,5 млн грн). Зазначене обумовлено зменшенням кількості об'єктів оподаткування через закінчення терміну оподаткування багатьох автомобілів (згідно з чинним законодавством оподатковуються легкові автомобілі, з року випуску яких минуло не більше п'яти років) та

зменшення купівельної спроможності населення і відповідне зниженням попиту на придбання високовартісних транспортних засобів.

Обсяг сплати єдиного податку склав 1 006,0 млн грн (101,1% до плану). В порівнянні з 2020 роком він зріс на 231,2 млн грн або на 29,8%, в тому числі по юридичних особах – на 27,2 млн грн (на 21,4%) та фізичних – на 204,0 млн грн (на 31,5%). Цьому сприяло поступове відновлення ділової активності суб'єктів підприємництва.

Туристичний збір надійшов у розмірі 2,9 млн грн, план виконаний на 101,9%. У порівнянні з попереднім роком надходження по зазначеному збору збільшились на 1,2 млн грн або на 73,4%, що пов'язано з поживленням ситуації у сфері готельного бізнесу у зв'язку з послабленням протиепідемічних обмежень задля недопущення розповсюдження коронавірусної хвороби та зростанням ставок туристичного збору, які для однієї особи за одну добу тимчасового розміщення у місцях проживання (ночівлі) залежно від вартості проживання встановлені у відсотках до розміру мінімальної заробітної плати.

Плати за надання інших адміністративних послуг надійшло в розмірі 30,9 млн грн (101,6% до плану). У порівнянні з 2020 року надходження зросли на 6,8 млн грн або на 28,0%, що пов'язане в основному зі збільшенням перерахувань від територіальних підрозділів ДМС України на 5,8 млн грн через поживлення попиту на отримання закордонних паспортів у зв'язку із відкриттям кордонів багатьох країн для в'їзду українських туристів та МВС – на 1,8 млн грн. Поряд з цим зменшились надходження від ГУ Держпродспоживслужби у Запорізькій області на 0,5 млн грн або на 21,9%.

Фактичні надходження по адміністративних штрафах та інших санкціях склали 6,2 млн грн (план виконаний на 102,0%). У порівнянні з показником попереднього року відбулось зростання на 2,7 млн грн, що здебільшого пояснюється зростанням на 2,3 млн грн надходжень адміністративних штрафів, накладених службою інспекторів з паркування департаменту правового забезпечення міської ради за порушення правил у сфері паркування транспортних засобів.

Крім того, до бюджету надійшло податку на прибуток підприємств комунальної власності в сумі 29,9 млн грн або 100,1% до запланованого показника, орендної плати за користування майном комунальної власності - 20,4 млн грн або 102,9%, адміністративного збору за проведення державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб – підприємств та громадських формувань – 3,0 млн грн або 102,1%, частини чистого прибутку, що вилучається до бюджету, - 2,6 млн грн або 100,2%, адміністративного збору за державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень – 2,0 млн грн або 99,7% та інших податків, зборів і платежів на загальну суму 33,2 млн грн (в тому числі кошти в сумі 19,1 млн грн від ПАТ «Запорізький абразивний комбінат» на виконання судового рішення про стягнення на користь міської ради доходу, отриманого від безпідставно набутого майна).

В порівнянні з обсягами 2020 року доходи спеціального фонду (без урахування трансфертів) збільшились на 38,5 млн грн або на 21,7%, в тому числі в за рахунок власних надходжень бюджетних установ - на 49,1 млн грн, грошових стягнень за шкоду, заподіяну порушенням законодавства про охорону навколишнього природного середовища внаслідок господарської та іншої діяльності – на 1,1 млн грн та екологічного податку – на 1,3 млн грн. Навпаки зменшились надходження коштів від відчуження майна комунальної власності на 10,1 млн грн та коштів пайової участі у розвитку інфраструктури міста – на 3,1 млн грн.

Бюджет розвитку поповнився на 28,3 млн грн, в тому числі за рахунок коштів від відчуження майна комунальної власності – 27,4 млн грн та пайової участі у розвитку інфраструктури – 0,9 млн грн.

За звітний період бюджет міста отримав офіційних трансфертів на загальну суму 1 638,4 млн грн, з них:

- субвенції з державного бюджету – 1 252,8 млн грн (освітня субвенція – 1 179,4 млн грн, субвенція на здійснення заходів щодо соціально – економічного розвитку – 51,4 млн грн, для реалізації проєктів в рамках Надзвичайної кредитної програми для відновлення України – 18,1 млн грн, на реалізацію

програми «Спроможна школа для кращих результатів» – 3,3 млн грн та на здійснення заходів щодо підтримки територій, що зазнали негативного впливу внаслідок збройного конфлікту на сході України – 0,6 млн грн);

- субвенції з обласного бюджету – 339,6 млн грн (на погашення різниці у тарифах на теплову енергію – 181,5 млн грн, здійснення цільових видатків у сфері освіти – 43,9 млн грн і охорони здоров'я – 42,4 млн грн, здійснення заходів щодо соціально – економічного розвитку – 24,3 млн грн, виплату грошової компенсації за належні для отримання жилі приміщення для окремих категорій громадян – 7,4 млн грн, здійснення природоохоронних заходів – 6,2 млн грн, проектні, будівельні – ремонтні роботи, придбання житла та приміщень для розвитку сімейних та інших форм виховання – 5,4 млн грн та інші – 28,5 млн грн);

- дотацію з обласного бюджету на здійснення переданих з державного бюджету видатків з утримання закладів освіти та охорони здоров'я – 34,4 млн грн;

- додаткову дотацію на компенсацію втрат доходів внаслідок наданих державою податкових пільг зі сплати земельного податку суб'єктам космічної діяльності – 11,6 млн грн. [78].

Обсяг податку на доходи фізичних осіб у 2022 році становив 5 212,8 млн грн. План недовиконано на 4,5% або на 247,2 млн грн. Зазначене пов'язане із зменшенням перерахувань від основних промислових підприємств міста через їх складний фінансовий стан (розірвання економічних ланцюгів, порушення логістики, відсутність замовлень, руйнування інфраструктури, зупинення або часткове призупинення виробництва, встановлення простою тощо), а також згортанням (частковим припиненням) діяльності малого підприємництва та роботи середнього бізнесу, міграцією працівників до інших територій країни, за кордон).

Дуже складна ситуація із перерахуванням плати за землю (факт – 794,8 млн грн, виконання плану – 81,1%, бюджет недоотримав 185,2 млн грн), яка обумовлена складним фінансовим становищем суб'єктів господа-

рювання (як наслідок неможливістю своєчасно виконувати податкові зобов'язання та зростанням боргів), а також переходом землекористувачів до спрощеної системи оподаткування. У порівнянні з 2021 роком надходження зменшилися на 175,8 млн грн або 18,1%.

Надходження єдиного податку склали 945,6 млн грн, що на 14,0% (на 154,4 млн грн) менше, ніж планувалося. Це обумовлено створенням на законодавчому рівні менш обтяжливих умов для ведення бізнесу, а також повним або частковим згортанням діяльності малого підприємництва та роботи середнього бізнесу.

Акцизний податок надійшов у розмірі 291,6 млн грн або 76,7% до плану. Причиною є встановлення законодавчої норми щодо нульової ставки акцизного податку на пальне, яка діяла впродовж півроку, через це бюджет ЗМТГ відчув значні втрати цього виду надходжень - 88,4 млн грн.

Виконання затвердженого на 2022 рік плану по доходах спеціального фонду (без врахування власних надходженнях бюджетних установ та трансфертів) становить 84,5% або 25,8 млн грн.

Бюджет розвитку поповнився лише на 3,0 млн грн, у т.ч.: за рахунок коштів від відчуження майна комунальної власності – на 2,9 млн грн та пайової участі у розвитку інфраструктури міста – на 0,1 млн грн.

У порівнянні з 2021 роком доходи спеціального фонду бюджету знизилися на 44,7% або на 96,4 млн грн, з них власні надходження бюджетних установ на 69,2 млн грн, кошти від відчуження майна комунальної власності – на 24,5 млн грн та екологічний податок – на 4,8 млн грн.

Згідно з вимогами чинного законодавства на час воєнного стану перерахування до державного бюджету реверсної дотації не здійснювалося. Таким чином, дотація склала 13,9 % планових показників (68,5 млн грн). [63, с.34, 35].

Об'єднання у територіальні громади дозволило об'єднати не лише бюджети різних населених пунктів і створити єдиний бюджет громади, але і людей та території. А збільшення кількості населення та територій в свою чергу усклад-

нило врядування – владі тепер треба розв’язувати більшу кількість проблем в умовах все ще обмежених ресурсів.

В умовах нових правил гри на місцевому рівні, визначальним фактором для темпів розвитку громади стала її фінансова спроможність. Вона стоїть на двох стовпах: на тому, звідки та скільки коштів ОМС здатний зібрати до своєї казни, і на тому, як та на що їх витрачають.

Тобто, фінансово спроможною можна назвати ту громаду, яка має достатню кількість коштів, чітку структуру їхніх джерел та ефективно розподіляє ці кошти за пріоритетними цілями. Фінансова спроможність дозволяє громаді досягти швидкого соціально-економічного розвитку та бути комфортним місцем проживання для своїх мешканців.

Коли ж громада не є фінансово спроможною, про її швидкий розвиток у найближчий час можна забути. Без економічного стимулювання та допомоги держави такі територіальні громади, на жаль, не є життєздатними.

Тому або ОМС власними силами нарощує фінансову спроможність і рухає свою громаду вперед, або громада назавжди сідає на голку дотацій та субвенцій від держави [79].

Для всебічної оцінки фінансового потенціалу територіальної громади скористаємося інформацією Дашборд «Бюджети територіальних громад України» підготовлений групою експертів Офісу підтримки реформ для візуалізації основних показників виконання бюджету територіальних громад.

Наведені фінансові показники відображають найбільш суттєві напрямки фінансово-бюджетної діяльності громад та дають можливість порівняти ідентичні параметри різних громад. Дашборд підготовлено на підставі даних Міністерства фінансів України, Державної казначейської служби України, Державної статистичної служби України, даних веб-порталу openbudget.gov.ua. [80].

Для проведення аналізу ОТГ згруповані за критерієм чисельності населення. Крім цього, для більш коректного порівняння міста обласного значення, у яких відбулася процедура об’єднання чи приєднання згідно Закону

України «Про добровільне об'єднання територіальних громад», виділені в окрему групу:

- група 1 – ОТГ з чисельністю населення понад 15 тис. жителів;
- група 2 – ОТГ з чисельністю населення від 10 до 15 тис. жителів;
- група 3 – ОТГ з чисельністю населення від 5 до 10 тис. жителів;
- група 4 – ОТГ з чисельністю населення менше 5 тис. жителів;
- група 5 – ОТГ-міста обласного значення.

Поскільки досліджувана територіальна громада - це місто обласного значення, то групування за чисельністю відбувалося більше 15 тис. осіб.

Також для оцінки 2020 року використовуємо аналітичну інформацію Центра спільних дій, які розробили методіку оцінки фінансової спроможності територіальних громад обласних центрів України протягом 2018-2021 (9 місяців) років. Методологія складається з 10 фінансових показників.

Це доходи і видатки загального фонду місцевого бюджету, які розраховані на одного мешканця громади, частка місцевих податків та зборів у доходах загального фонду, частка капітальних видатків та в розрахунку на одного жителя громади, індекс податкоспроможності та рівень дотаційності місцевих бюджетів, частка видатків на апарат управління та в розрахунку на одного мешканця громади і частка заробітної плати у видатках загального фонду.

Рейтинг складений відповідно до загальної суми балів, яку набрали МТГ за показниками фінансової спроможності, та місця, які займали громади щороку. Так, чим вище МТГ знаходиться у рейтингу, тим кращу фінансову спроможність вона має згідно з оцінкою.

Їх доволі просто розпізнати: громади, які позначені зеленим кольором, мають високий рівень фінансової спроможності, жовтим – середній рівень і червоним – низький рівень. Максимальна сума балів для кожної громади – 100 балів. [79].

Таблиця 2.6

Доходи бюджету Запорізької міської територіальної громади. Розраховано за даними [65, 77, 78, 63, 81]

Показники	2020	2021	2022	Відхилення, %	
				2021 від 2020	2022 від 2021
Місцеві податки і збори на 1 мешканця, тис.грн.	2,32	2,78	2,55	19,8	-8,3
Надходження єдиного податку грн/на 1 жителя	1058,6	1392	1331,7	31,5	-4,3
Надходження плати за землю грн/на 1 мешканця	1146,3	1343	1119,4	17,2	-16,6
Надходження податку на доходи фізичних осіб грн/на 1 мешканця	5154,4	6055,9	7341,4	17,5	21,2
Надходження акцизу грн/на 1 мешканця	461,4	515,1	410,7	11,6	-20,3
Надходження до місцевого бюджету (загальний фонд), млн.грн.	6044,8	6953,4	7482,3	15,0	7,6
Питома вага місцевих доходів і зборів у доходах загального фонду, %	27,8	29,9	24,2	7,6	-19,1
Доходи загального фонду грн. на 1-го мешканця	8364	9316	10537,7	11,4	13,1
Фіскальна віддача території на 1 мешканця (загальний фонд), грн	*	33,06	37,39	-	13,1
Дохідність земель громади (загальний фонд) на 1 мешканця, грн	*	4,615	3,972	-	-13,9

* - відсутня інформація на «Дашборд «Бюджети територіальних громад України» та «Фінансова спроможність обласних центрів України»

МТГ обласних центрів є одними з найбільш спроможних громад у нашій країні. На це впливає багато різних факторів. Зокрема кращі умови для ведення бізнесу, розвинені інституції, демографія, висококваліфіковані кад-

ри, а також найбільші фінансові ресурси, які накопичують, як правило, саме у центрах областей.

Тобто, громади облцентрів ще за початкових умов потрапили у «вищу лігу» фінансової спроможності, оскільки мали для цього відповідну базу.

Запорізька міська територіальна громада у рейтингу спроможності громад за 2018-2020 роки займала відповідно третє, четверте та п'яте місця. За 9 місяців 2021 року поряд з Одеською МТГ займає четверте місце з 70 балами, що вище за середній по Україні.

Аналізуючи показник загального фонду грн. на 1-го мешканця маємо головну позитивну тенденцію: доходи загального фонду бюджету ЗМТГ щороку зростають. Порівняно з 2020 роком, доходи за 2022 рік в середньому збільшилась у 1,2 раза. Ця тенденція тримається і у розрахунок доходів на одного мешканця.

Місцеві податки та збори є надзвичайно важливими для громад. Це один з головних показників зміцнення місцевих бюджетів та розширення фінансової автономії ОМС. Свого роду лакмусовий папірець, що показує, в якому напрямку розвивається громада.

У контексті фінансової спроможності нас цікавить частка сплачених місцевих податків у доходах загального фонду бюджетів МТГ. Так ми можемо простежити, наскільки ОМС є фінансово автономним від центральної влади і залежним від місцевих жителів – платників місцевих податків. Також частка місцевих податків у бюджеті МТГ демонструє розвиток бізнесу у громаді [79].

Загалом роль місцевих податків поступово підвищується у доходах бюджету ЗМТГ. Порівняно з 2020 роком, минулорічні доходи від місцевих податків зросли на 7,6%. За 2022 рік спостерігаємо зниження цієї частки до 24,2%, це сталося внаслідок військових дій у лютому 2022р. Тобто, в середньому майже третина доходів загального фонду бюджетів ЗМТГ – це кошти місцевих податків.

За 2020 рік видатки бюджету міста проведені в обсязі 7 845,4 млн.грн.,

в тому числі за загальним фондом бюджету – 6 648,0 млн.грн. або 99,2% річного плану, за спеціальним фондом – 1 197,4 млн.грн. До державного бюджету перераховано реверсної дотації в сумі 477,4 млн.грн., що дорівнює плановим показникам.

З метою покриття дефіциту бюджету розвитку в звітному періоді до бюджету міста залучені кредитні кошти в обсязі 500,0 млн.грн., які використані на фінансування передбачених бюджетом міста видатків розвитку. Також забезпечено погашення основної частини боргу за раніше здійсненими запозиченнями в сумі 135,2 млн.грн.

Найбільшу питому вагу (49,2%) в загальному обсязі проведених видатків займають витрати на забезпечення функціонування установ соціально-культурної сфери, соціальний захист та соціальне забезпечення – 3 856,3 млн.грн.

За економічною ознакою 59,9% проведених видатків – це захищені статті, на які спрямовано 4 696,8 млн.грн. Видатки на оплату праці з нарахуваннями проведені в обсязі 3 164,2 млн.грн. (99,8% річних кошторисних призначень). Порівняно з показниками, що діяли на кінець 2019 року, відбулось зростання розміру мінімальної заробітної плати на 19,8%, розміру посадового окладу I тарифного розряду за Єдиною тарифною сіткою на 15,8%.

Розрахунки за спожиті комунальні послуги та енергоносії проведені в повному обсязі на загальну суму 244,3 млн.грн. (96,5% річного плану), що на 29,0% менше ніж в попередньому році. Зазначене пов'язано, насамперед, із скороченням споживання енергоносіїв в натуральних показниках внаслідок кліматичних змін (зростання зимових температур), зменшенням тарифів на опалення та природний газ, вжиттям заходів з енергозбереження, а також переходом на дистанційну роботу та навчання під час карантину.

Видатки на обслуговування боргу склали 213,0 млн.грн., що відповідає плановим показникам.

Інші видатки (незахищені статті) проведені в обсязі 3 148,6 млн.грн. або 93,1% планових показників, з яких видатки бюджету розвитку склали 1

030,5 млн.грн. або 84,7% річних планових призначень.

В структурі бюджету розвитку найбільша питома вага припадає на житлово-комунальне господарство (42%) та транспорт та заходи у сфері зв'язку, телекомунікації та інформатики (35%) [77].

За 2021 рік видатки бюджету територіальної громади проведені в обсязі 8 781,3 млн грн, в тому числі за загальним фондом бюджету – 7 318,7 млн грн або 99,0% річного плану, за спеціальним фондом – 1 462,5 млн грн, що становить 89,3% плану. До державного бюджету перераховано реверсної дотації в сумі 536,9 млн грн, що дорівнює плановим показникам.

З метою покриття дефіциту бюджету розвитку до бюджету територіальної громади залучені кредитні кошти в обсязі 333,7 млн грн, які використані на фінансування передбачених бюджетом видатків розвитку. Також забезпечено погашення основної частини боргу за раніше здійсненими запозиченнями в сумі 342,7 млн грн.

Найбільшу питому вагу (51,7%) в загальному обсязі проведених видатків займають витрати на забезпечення функціонування установ соціально-культурної сфери, соціальний захист та соціальне забезпечення – 4 504,1 млн грн.

За економічною ознакою 58,3% проведених видатків – це захищені статті, на які спрямовано 5 116,1 млн грн. Видатки на оплату праці з нарахуваннями проведені в обсязі 3 459,4 млн грн (99,3% річних кошторисних призначень). Порівняно з показниками, що діяли на кінець 2020 року, відбулось зростання розмірів мінімальної заробітної плати та посадового окладу I тарифного розряду за Єдиною тарифною сіткою на 30%.

Розрахунки за спожиті комунальні послуги та енергоносії проведені в повному обсязі на загальну суму 318,6 млн грн (96,7% річного плану), що на 30,0% більше ніж в попередньому році. Зазначене пов'язано, насамперед, із збільшенням споживання енергоносіїв в натуральних показниках внаслідок кліматичних змін (низька температура навесні), збільшення тарифів на опалення та природний газ, цін на електроенергію.

Видатки на обслуговування боргу склали 213,1 млн грн, що відповідає плановим показникам.

Інші видатки (незахищені статті) проведені в обсязі 3 665,2 млн грн або 94,6% планових показників, з яких видатки бюджету розвитку склали 1 093,3 млн грн або 87,6% річних планових призначень. Бюджет розвитку аналогічний 2020 року [78].

За 2022 рік видатки бюджету ЗМТГ проведено в обсязі 8 448,5 млн грн, у т.ч. за загальним фондом бюджету – 7 759,2 млн грн або 90,5% річного плану, за спеціальним фондом – 689,2 млн грн, що становить 55,4% від плану.

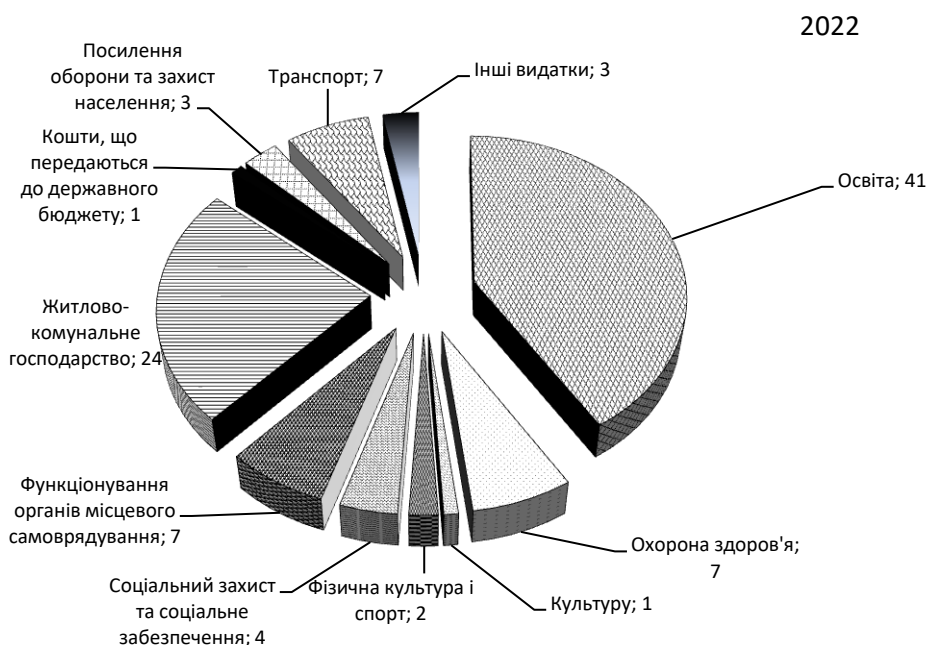

Рис.2.18 Структура видатків бюджету територіальної громади за функціональною ознакою за 2022 рік, %. Побудовано за [63]

Для фінансування видатків бюджету розвитку залучалися кредитні ресурси за договорами, укладеними в попередньому році та невибраними на початок звітного року, в обсязі 145,0 млн грн. Також, забезпечено погашення основної частини боргу за раніше здійсненими запозиченнями в сумі 404,1 млн грн [63].

Відповідно до [82] необхідно розрахувати індекс податкоспроможності, який дорівнює відношенню податкоспроможності бюджету територіальної громади та аналогічним середнім показником по всіх зведених бюджетах міст обласного значення, районів і бюджетах територіальних громад в Україні у розрахунку на одну людину. Для ЗМТГ розрахунковий індекс податкоспроможності бюджету спроможної територіальної громади складає: у 2018р. – 17,1; у 2019-2020рр.- 1,58; 9 місяців 2021р.- 1,49 [79]. Як бачимо в динаміці відбулося зниження показника, проте Запорізька міська територіальна громада є «донором» для більш «бідних» територіальних громад, щоб усі громади мали рівні та справедливі умови.

Важливо розуміти, яку частку грошей із власних доходів ситуативні «громади-меценати» направляють до Державного бюджету, а вже звідти – до «бідніших» громад. Ми умовно називаємо це рівнем дотаційності місцевих бюджетів. Якщо простіше, то скільки грошей МТГ облцентрів відривають від свого гаманця та жертвують іншим відповідно до своїх фінансових можливостей та зобов'язань. Рівень дотаційності ЗМТГ становить на рівні 7,9% [79].

У 2022 році планом передбачалося для ЗМТГ отримати базову дотацію у розмірі 11827,4 тис.грн, що складає 0,9% від загального обсягу трансфертів. Цей показник демонструє наскільки громада залежить від державного бюджету.

Скористаємося інформацією Дашборд «Бюджети територіальних громад України» з метою узагальнення видаткової частини ЗМТГ за 2021-2022рр. Для всебічної оцінки фінансового потенціалу територіальної громади використаємо цю інформацію.

Критерієм, який дозволяє визначити рівень достатності бюджетного потенціалу ОТГ та показує відповідність тенденцій формування доходів місцевих бюджетів потребі формування фінансово незалежного місцевого самоврядування, є порівняння власних доходів місцевих бюджетів на одну особу з показником видатків на одну особу.

Створена ТГ має організувати свою діяльність таким чином, щоб максимально ефективно використовувати свій фінансовий потенціал.

Таблиця 2.7

Видатки бюджету та офіційні трансферти Запорізької міської територіальної громади. Розраховано за даними [65, 77, 78, 63, 81, 79].

Показники	2020	2021	2022	Відхилення, %	
				2021 від 2020	2022 від 2021
Видатки на 1 мешканця (загальний фонд), грн	9199	9803	10928	6,6	11,5
Капітальні видатки на 1 мешканця, грн	1508	1539	891,71	2,1	-42,1
Частка капітальних видатків (загальний фонд), %	13,9	15,7	8,2	12,9	-47,8
Частка заробітної плати у видатках загального фонду, %	46,6	47,3	46,8	1,5	-1,1
Видатки на утримання апарату управління на 1 мешканця, грн.	635	691	737	8,8	6,7
Видатки на ЖКГ на 1 мешканця, грн	2671	1643	2172	-38,5	32,2
Видатки на загальну середню освіту на 1 мешканця, грн	3620	2697	2944	-25,5	9,2
Видатки на культуру на 1 мешканця, грн	125	152	132	21,6	-13,2
Видатки на освіту на 1 мешканця, грн	3538	4374	4755	23,6	8,7
Видатки на фізкультуру і спорт на 1 мешканця, грн	191	204	208	6,8	2,0
Базова дотація (загальний фонд) на 1 мешканця, грн	0,0	0,0	0,0	-	-
Реверсна дотація (загальний фонд) на 1 мешканця, грн	660,6	719,37	96,42	8,9	-86,6
Трансферти (загальний фонд) на 1 мешканця, грн	645	1694	1672	162,6	-1,3
Обсяг дотаційності, грн.	-660,6	-719,4	-96,42	8,9	-86,6

Існує 4 базові показники, які найкраще характеризують фінансові аспекти діяльності ТГ: власні доходи на 1 мешканця; видатки на утримання апарату управління в розрахунку на 1 мешканця; рівень дотаційності бюджетів; питома вага капітальних видатків [1].

Головними критеріями формування спроможних громад визначено рівень дотаційності – не більше 30%, питома вага видатків на утримання апарату у власних ресурсах ОТГ – не більше 20 %.

Перейдемо до аналізу видатків загального фонду. Принцип розрахунків такий, як і з доходами: дивимося на те, скільки грошей ОМС може витратити щорічно у розрахунку на кожного жителя громади. Проте, тут ми не враховуємо кошти спецфонду, які здебільшого йдуть на капітальний розвиток громади. Порівняно з 2020 роком, минулорічні видатки загального фонду на 1 мешканця зросли на 2,6%, а у 2022р. в порівнянні з 2021 р. на 11,5%. Це говорить, що органи влади витрачають кошти на поточні видатки. Це кошти, які йдуть на оплату праці, комунальних послуг, продукти харчування, доплати до пенсій тощо. Їх майже повністю фінансують саме з видатків загального фонду місцевого бюджету. Тому важливо розуміти, наскільки такими коштами забезпечений кожен мешканець громади.

Капітальні видатки – це ті кошти місцевого бюджету, які реально розвивають громаду, а не йдуть на умовне «проїдання». Тут йдеться насамперед про будівництво або реконструкцію об'єктів ЖКГ, газифікацію населених пунктів, закупівлю нового комунального електротранспорту, капітальний ремонт доріг у громаді тощо. Виділені на це гроші називають також бюджетом розвитку громади.

Показник капітальних видатків аналізуємо з двох боків. По-перше, яку частину грошей з місцевого бюджету ОМС закладає на свої капітальні проекти та розвиток громади загалом. І, по-друге, скільки таких коштів припадає на кожного жителя громади.

Так, частина коштів, які йдуть безпосередньо на розвиток, є значною для ЗМТГ за 2020-2021рр. З 2020 року частка капітальних видатків у бюджеті

громади становить 13,9%. Минулого року вона збільшилася ще на 1,8п.п. і склала вже 15,7%, але у 2022р. знизилася до 8,2% (на 7,5 п.п.). Тобто, в середньому шоста частина всіх коштів ЗМТГ йде на капітальний розвиток громади.

Не менш важливим питанням для влади є достатні кошти на утримання власного управлінського апарату. Тобто, якою є оптимальна «ціна» утримання чиновників для кожного мешканця громади та яку частку бюджету це «з’їдає».

З 2020 по 2022 рік у бюджеті ЗМТГ збільшуються видатки на утримання апаратів управління. У 2022 році середні витрати на місцевих чиновників становили 737 грн проти 635 грн у 2020 році зросли. Зростання витрат на місцевих чиновників не завжди є чимось поганим, якщо ці кошти йдуть на покращення якості чи доступності послуг. Водночас, якщо вартість послуг збільшується, але якість лишається незмінною або ж узагалі погіршується, то це свідчить лише про «проїдання» коштів.

Територіальна громада не може не платити зарплату громадянам, які працюють на благо громади у тій чи іншій сфері. Це можуть бути вихователі дитячих садочків, механіки чи водії різних комунальних підприємств, двірники, різноробочі або що. Створювати гідні умови праці цим людям – обов’язок місцевої влади.

Проте, коли видатки на заробітну плату «з’їдають» майже весь бюджет, то ні на що інше грошей не лишається – громада живе в нуль. Мешканці таких громад можуть забути про якісні дороги, комфортний громадський транспорт чи теплі школи для своїх дітей. Завдання ОМС якраз і полягає в тому, щоб витратити кошти громади ефективно і підтримувати баланс цих витрат. Необхідно порівнювати яка частка видатків загального фонду бюджетів МТГ йде на заробітну плату. Тобто, яка частина коштів громади йде виключно на зарплату працівникам усіх сфер громади.

Видатки на заробітну плату зростали протягом 2020-2021 років. Частка витрачених на заробітну плату коштів зростає у видатках загального фон-

ду бюджету ТГ. У 2020р. вона становила 46,6%, а минулого року зросла на 1,5% і складала вже 47,3%. Знизилася частка витрат на заробітну плату за 2022р. на 1,1% і становила майже рівень 2020 року – 46,8%. Серед регіонів України це середній показник, що говорить про найбільш вдале балансували своїх витрат громадою.

Важливим компонентом фінансового потенціалу ЗМТГ є фінансові ресурси комунальних підприємств.

На території м.Запоріжжя здійснюють фінансово-господарську діяльність 33 комунальних підприємства, які підпорядковані відповідним структурним підрозділам міської ради, та 27 комунальних некомерційних підприємств галузі охорони здоров'я. КП «ЦПК та В «Дубовий гай», КП «ЗМД «Дніпровський металург», КП «Запорізький центр диспетчеризації громадського транспорту» знаходяться в стані припинення господарської діяльності. За 2022 рік загальний дохід комунальних підприємств міста (з урахуванням роботи комунальних некомерційних підприємств) становив 11259,8 млн грн, у т.ч. дохід комунальних підприємств – 6766,8 млн грн, комунальних некомерційних підприємств – 4492,9 млн грн.

Фінансовим результатом роботи підприємств комунальної власності міста за 2022 рік був прибуток у розмірі 645,3 млн грн. Прибуток у розмірі 696,7 млн грн отримали 35 комунальних підприємства міста, збиток – 25 комунальних підприємств, у сумі 51,4 млн грн. Найбільш збитковими є КП «Міжнародний аеропорт Запоріжжя» – збиток у розмірі 21,7 млн грн. Збиткова діяльність Аеропорту пов'язана із ненаданням послуг від авіаційної діяльності внаслідок воєнної агресії РФ та введення воєнного стану на території України. Фактично, починаючи з березня 2022 року, поточні витрати підприємства фінансуються з бюджету ЗМТГ.

Комунальними підприємствами міста сплачено до бюджету податку на прибуток у сумі 96,9 млн грн та частини чистого прибутку, що вилучається до бюджету, в сумі 0,9 млн грн.

На підприємствах комунальної власності міста працює 19,5 тис. осіб

(10,1 тис. – на комунальних та 9,4 тис. – на комунальних некомерційних підприємствах), фонд оплати праці яких за 2022 рік становив 3202,8 млн грн, середня заробітна плата – 13678,0 грн (13575,0 грн – на комунальних та 13788,0 грн – на комунальних некомерційних підприємствах) [63].

Що стосується інвестицій, то упродовж 2022 року тривала робота щодо залучення інвестиційних ресурсів у розвиток міста:

- у рамках «Програми розвитку муніципальної інфраструктури України» передбачена термомодернізація бюджетних будівель. Реалізація Програми передбачає проведення двох процедур закупівель за правилами міжнародних процедур Європейського інвестиційного банку;

- у рамках проєкту «Міський громадський транспорт в Україні - I» за рахунок кредитних коштів Європейського інвестиційного банку планується придбання 21 нового електробусу, 15 нових тролейбусів з автономним ходом (за рахунок грантових коштів) та 17 підзарядних станцій;

- у рамках проєкту «Міський громадський транспорт в Україні – II» (МГТУ-II) 17 лютого 2022 року Верховна Рада України ухвалила закон про ратифікацію Фінансової Угоди між Україною та ЄІБ;

- у рамках проєктів цільових екологічних (зелених) інвестицій (виконання зобов'язань сторін Кіотського протоколу до Рамкової конвенції ООН про зміну клімату) планується придбання 8 нових електробусів для заміни дизельних автобусів ЗКПМЕТ «Запоріжелектротранс», 4 зарядних пристроїв для повільної зарядки, 2 пантографних зарядних станцій та виготовлення наліпок для маркування електробусів (за рахунок підприємства) (робота тимчасово призупинена);

- у рамках співробітництва з Установою для відбудови (Німецьким державним банком розвитку) KfW: відповідними структурними підрозділами ЗМР опрацьовано проєкт Договору про субкредитування між Міністерством фінансів України, Міністерством розвитку громад та територій України, та Запорізькою міською радою;

- у рамках Грантової програми «Посилення місцевого самоврядування

в Україні - І» планується надати грантову підтримку чотирьом містам України, які є партнерами банку KfW. Орієнтовна сума – до 3-х млн. євро для Запоріжжя на два сектора: медичного та водопостачання;

- у рамках програми бізнес-фінансування Danida Business Finance (DBF) і Nordik Environment Finance Corporation (NEFCO) розглядається можливість підготовки та впровадження проєктів «Будівництво цеху утилізації осаду після механічного зневоднення на центральних каналізаційних очисних спорудах Лівого берега ЦОС-1 м. Запоріжжя» та «Реконструкція та розширення центральних очисних споруд каналізації Правобережної частини (ЦОС-2) м.Запоріжжя» (тимчасово призупинена робота);

- згідно з Рамковою угодою між Урядом України та Урядом Королівства Данія з метою участі у відборі проєктів у сфері водопостачання та водовідведення до Мінрегіону направлено чотири проєктні пропозиції від КП «Водоканал» за наступними проєктами.

1. «Будівництво вузла з виробництва гіпохлориту натрію (12.5%) із застосуванням електролізних установок»;

2. «Реконструкція Дніпровської водопровідної станції №2 (ДВС-2)»;

3. «Реконструкція магістральних трубопроводів систем водопроводу та каналізації»;

4. «Реконструкція системи каналізування м. Запоріжжя.

Наказом Мінрегіону №256 від 21.10.2021 затверджено рішення Комісії з відбору проєктів, що проєкти КП «Водоканал» відповідають критеріям відбору.

- у рамках співробітництва з Міжнародною фінансовою корпорацією (IFC) департаментом інфраструктури та благоустрою міської ради, КП «ЕЛУАШ», КП «Зеленбуд» отримано погодження АМКУ для можливості залучення кредитних коштів(тимчасово призупинена робота) [63].

Звичайно, з метою розширення своєї спроможності у підвищенні добробуту жителів, громади повинні збільшувати обсяги своїх бюджетів як податкових надходжень, так і неподаткових, залучати грантові кошти.

Можемо відмітити сильні сторони територіальної громади:

Зручне географічне положення та високий рівень розвитку інфраструктури, оскільки місто - це обласний центр з потужною промисловою та транспортною інфраструктурою;

- в місті налічується потужна навчальна для підготовки різнопланових фахівців за рахунок наявності закладів вищої освіти;

- територіальна громада також має розвинену соціальну інфраструктуру (функціонують загальноосвітні школи I-III ступенів та заклади дошкільної освіти, позашкільні заклади, медичні установи);

- розроблені перспективні плани розвитку громади як програм, так і інвестиційних об'єктів;

- в громаді зосереджені значні трудові ресурси;

- сприятливі природно-кліматичні умови;

- наявна культурна спадщина.

Слід звернути увагу на проблеми, які пов'язані з екологічною культурою бізнесу та населення, ресурсозбереженням, відбудовою чистого і захищеного середовища, безпекою та енергетичною незалежністю.

Адже саме фінансова спроможність є головною умовою швидкого соціально-економічного розвитку громади – її щасливим квитком у майбутнє. Жодна реформа чи якісна зміна на місцях неможлива без вкладеного у неї достатнього фінансового ресурсу. Місцеві управлінці та мешканці громад мають це добре розуміти.

Оцінка фінансової спроможності Запорізької міської територіальної громади протягом 2020-2022 років та аналіз забезпеченості ТГ фінансовими ресурсами задля виконання своїх повноважень показали, що ефективність функціонування ЗМТГ щодо нарощування свого фінансового потенціалу сповільнилася внаслідок повномасштабних воєнних дій. Це ставить перед місцевою владою нові виклики. І від того, як вона на них відповідатиме, залежатимуть успіх громади, якість життя кожного її мешканця.

Таким чином, попри багато переваг громада завжди потребує підви-

щення конкурентних позицій регіону, розвитку економіки, підвищення добробуту жителів. Тому для досягнення цих цілей необхідно постійно моніторити, аналізувати та оцінювати зовнішні та внутрішні чинники, що впливають на розвиток громади, з їх врахуванням формувати політику розвитку громади; створити чітку функціональну структуру владних органів, спроможну здійснювати ефективне регулювання управління регіональним розвитком; займатися підготовкою професіоналів в органах влади, здатних розробляти та реалізовувати власні проєкти регіонального розвитку; дбати про фінансове забезпечення громади [59, с. 39].

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

3.1. Напрями збільшення фінансового потенціалу територіальної громади

Головним завданням державної економічної та соціальної політики є пошук шляхів підвищення фінансового потенціалу територій та вирівнювання фінансових диспропорцій, що забезпечить населення територіальних громад можливістю отримувати належний рівень публічних послуг на всій території країни.

Із метою оцінки рівня фінансової спроможності територіальних громад Міністерство розвитку громад та територій спільно з представниками всеукраїнських асоціацій, експертами міжнародних організацій та експертами з фінансових питань Офісу підтримки реформи децентралізації при Міністерстві розвитку громад та територій України розробили проєкт Методичних рекомендацій щодо оцінки рівня фінансової спроможності територіальних громад [83]. Цей документ покликаний, окрім визначення фінансових можливостей, здійснити оцінку управлінських рішень на території громади та забезпечити вироблення плану дій щодо зміцнення фінансової основи та забезпечення можливості надання в повному обсязі публічних послуг населенню територіальної громади. Згідно з поданими пропозиціями в Методичних рекомендаціях запропоновано здійснювати аналіз фінансової спроможності територіальних громад на основі існуючих індикаторів потенціалу громади, а також сформовано алгоритм розрахунку інтегрального індексу розвитку потенціалу територіальних громад [84].

Важливим завданням органів місцевого самоврядування є пошук додаткових джерел фінансових ресурсів органами місцевої влади шляхом використання потенціалу розвитку конкретної території.

На думку міністра розвитку громад та територій Олексія Чернишова, «кожен регіон і територіальна громада мають бути спроможними самостійно виявити, реалізувати та примножити свій потенціал» [85].

Відсутність достатніх обсягів власних фінансових ресурсів для забезпечення сталого розвитку громад зумовлює необхідність пошуку місцевою владою нових джерел, створення можливостей працевлаштування.

Сільський розвиток передбачає виведення громад на такий рівень, коли для підвищення добробуту вони стають здатними використовувати наявні місцеві активи та поєднувати їх із зовнішніми можливостями на засадах партнерства, у тому числі з державою [86]. В умовах євроінтеграції та глобалізації особливої значущості набувають питання нарощення фінансових можливостей органів місцевого самоврядування, підвищення ефективності використання наявних ресурсів і резервів.

Проаналізувавши діяльність ТГ в Україні виокремили проблеми у системі управління їх фінансовим потенціалом (рис.3.1).

Рис. 3.1 Проблеми у системі управління фінансовим потенціалом ТГ. Побудовано за [36]

Формування результативної системи управління фінансовим потенціалом здійснюється завдяки функціональним елементам, що перебувають у тісному взаємозв'язку (рис. 3.2).

На етапі планування здійснюються аналіз та оцінка соціально-економічного розвитку ТГ, потенційних фінансових можливостей місцевих органів влади щодо фінансування бюджетних програм, виявляються резерви збільшення фінансових ресурсів, обґрунтоване визначення пріоритетів і напрямів раціонального їх використання.

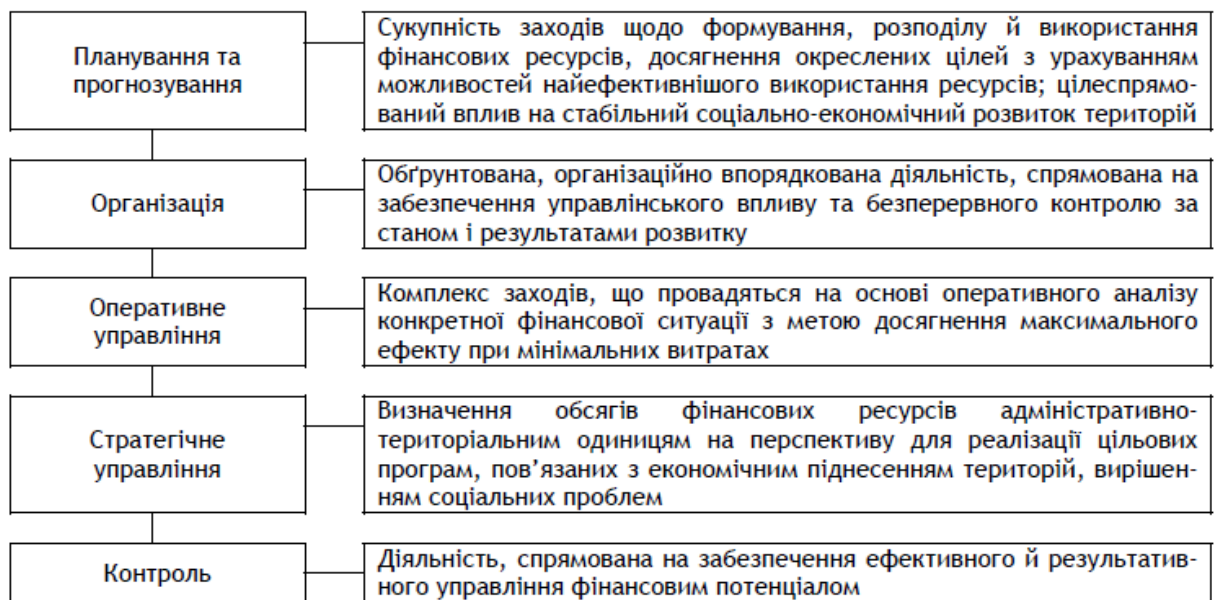

Рис. 3.2 Функціональні елементи управління фінансовим потенціалом. Складено на основі [87, 88, 89]

Брак контролю з боку органу місцевого самоврядування негативно позначається на доходах бюджетів громад, виконанні запланованих видатків, ефективності витрачання ресурсів.

ТГ мають низку позитивних факторів в управлінні місцевими фінансами: зростає спроможність місцевого самоврядування через збільшення можливостей залучати висококваліфікованих фахівців до управлінських структур; зменшується чисельність адміністративного персоналу місцевих рад і обсяг видатків на його утримання; підвищується конкуренція населених пунктів у ме-

жах ТГ, що стимулює детінізацію економіки, зменшення корупції у сфері формування та використання бюджетних коштів, розподілі земельних ресурсів, управлінні комунальним майном тощо [11].

Посилення фінансового потенціалу ТГ є центральною стадією його відтворення. Розроблення послідовних етапів і подальша реалізація процесу посилення фінансового потенціалу ТГ передбачають вжиття низки попередніх організаційних заходів, таких як:

- аналіз динаміки основних фінансових індикаторів, що відображають стан формування та використання фінансових ресурсів ТГ у поточний момент часу та на перспективу, тобто оцінювання зміни рівня фінансового потенціалу ТГ;

- визначення пріоритетних напрямів і подальше розроблення програм відповідно до прийнятих довгострокових цілей розвитку ТГ;

- збирання, аналізування й оброблення інформаційно-аналітичних потоків задля формування системи інформаційно-аналітичного супроводу процесів формування, розвитку (посилення) та використання фінансового потенціалу ТГ.

Ці заходи створюють основні вихідні передумови для прийняття управлінських рішень щодо посилення фінансового потенціалу ТГ, які на основі використання поетапно-структурного підходу дають змогу конкретизувати певну послідовність етапів процесу посилення фінансового потенціалу ОТГ (рис. 3.3).

Конкретизуючи розглянуті на рис. 3 етапи, зауважимо, що оцінка фінансової спроможності та проведення аналізу зміни рівня фінансового потенціалу ТГ передбачають збирання, аналізування й оброблення інформації, яка характеризує тенденції його розвитку за всіма складовими елементами (бюджетний, податковий, інвестиційний тощо) у поточний момент часу.

Дані, одержані в результаті аналізу, дають змогу виявити основні перспективи розвитку ТГ та визначити її можливості для подальшого визначення пріоритетних напрямів і формування програм розвитку. При цьому необхідно враховувати, що макроекономічні зміни, передусім у сфері бюджетної децентралізації [36], можуть не лише створити сприятливі можливості й загрози для

розвитку ТГ, але й посилити чи послабити її фінансовий потенціал, що матиме вплив на фінансову стійкість місцевих бюджетів.

Рис. 3.3 Логічна послідовність етапів посилення фінансового потенціалу ОТГ

Таким чином, досягнутий рівень фінансової спроможності ТГ є основою для розроблення програми її розвитку, спрямованої на використання потенційних можливостей позитивних змін її стану з урахуванням погоджених пріоритетів розвитку та інтересів усіх стейкхолдерів, а також інформаційно-

аналітичного супроводу фінансового забезпечення. Оцінка зазначених напрямів є можливою за умови врахування тенденцій макроекономічних змін.

Під час формування програм розвитку ТГ необхідно враховувати, що забезпечення їх ефективності вимагає постійної оцінки і (за необхідності) корегування системних умов їх реалізації залежно від фінансової спроможності ТГ і змін макроекономічної ситуації. На цьому етапі генеруються основні програмні заходи для досягнення поставлених цілей.

У такому контексті великого значення набуває визначення потенційних можливостей територіальної громади у реалізації програм розвитку, що здійснюється на основі порівняльного аналізу відповідності наявного (реального) фінансового потенціалу системним умовам розвитку ТГ. Основною метою проведення цього етапу є виявлення дестабілізуючих чинників, що обмежують потенційні фінансові можливості ТГ. Зокрема, розглядаючи доходи бюджетів ТГ, бачимо, що основну частину складають податкові надходження, але також варто приділяти увагу неподаткових надходженням, доходам від операцій з капіталом та трансфертам. Саме міжбюджетні трансферти можна вважати показником рівня незбалансованості бюджету ТГ, оскільки в такому разі громада потребує додаткового залучення ресурсів для покриття своїх потреб, тобто рівень трансфертності місцевого бюджету виступає індикатором необхідності системних зрушень фінансових ресурсів громади.

Під час визначення потенційних можливостей додаткового залучення фінансових ресурсів для реалізації програм розвитку ТГ необхідно оцінити наявні резерви, а також здійснити прогнозу оцінку зростання її фінансового потенціалу. Реформування бюджетної системи в Україні відбувається паралельно з адміністративною реформою, результатом якої є збільшення повноважень органів місцевого самоврядування. Збільшення повноважень означає збільшення видаткової частини, що потребує більших доходів для досягнення рівноваги. Досягнення рівноваги між дохідною частиною та видатковою за умови достатності ресурсів задля створення умов для сталого розвитку є кінцевою метою бюджетної реформи.

Посилення фінансового потенціалу передусім досягається збільшенням дохідної частини до достатнього для виконання обов'язків рівня. Цьому сприяє збільшення податкового потенціалу, оскільки саме податкові надходження складають основну частку у доходах місцевих бюджетів та у доходах бюджетів ТГ. Збільшення ролі місцевих бюджетів дає змогу реалізовувати принцип наближення податків до їх платників, тобто податки витрачаються там, де вони сплачуються. Окрему увагу на цьому етапі слід приділити розвитку грантових механізмів, державно-приватного партнерства та місцевих запозичень, особливо під час здійснення управлінських впливів на фінансовий потенціал ТГ у стратегічному плані [35].

Наступним етапом є оцінка ефективності заходів, спрямованих на посилення фінансового потенціалу ТГ, що потребує оцінювання витрат за кожним заходом, за результатами якої всі варіанти упорядковуються за ступенем убудвання їх ефективності. За невідповідності потенційних можливостей необхідним витратам доцільно вибрати найбільш ефективні заходи, що відповідають потенційним можливостям, і скорегувати в бік зменшення цільові установки або формувати нові програми з одночасним нарощуванням фінансового потенціалу.

Заключним етапом є практичне вжиття розроблених заходів, результатом яких є посилення фінансового потенціалу ТГ, що передбачає можливість його подальшого корегування згідно з макроекономічними змінами [35].

Незважаючи на значний перелік податкових та інших надходжень до місцевих бюджетів, потенціал бюджетного джерела фінансових ресурсів територіальних громад задіяний не повністю. Зокрема, поки що органи місцевого самоврядування неповною мірою використовують можливості щодо акумуляції до бюджету коштів від використання земельних ресурсів. Так, додатковим джерелом бюджетних ресурсів можуть бути кошти від оренди та продажу об'єктів комунальної власності (майна та землі), однак значний їх обсяг не обліковується та не використовується. Місцевим органам влади слід активніше формувати системи реєстрів житлової і нежитлової нерухомості власників на території

громади і повною мірою використовувати потенціал податку для наповнення місцевого бюджету [90, с.108].

Потенційними джерелами додаткових надходжень до місцевих бюджетів є також земельний податок та орендна плата за землю. Величина доходів від цих платежів залежить від достовірності інформації щодо кількості земель, які передані в оренду, та розміру земельних ділянок, які перебувають у власності юридичних і фізичних осіб на території ОТГ. Однак більшість громад сьогодні не мають генеральних планів та технічної документації щодо встановлення їх меж, не забезпечені належними планово-картографічними матеріалами, відповідною землевпорядною та містобудівною документацією. Поряд з цим, не всі громади мають можливість здійснювати зазначені землевпорядні роботи, оскільки їх виконання потребує значних коштів. Передусім, потребує оновлення процесу нормативно-грошової оцінки земель ОТГ, адже документи на землю виготовляли у різні роки, вони мають різний якісний і фізичний стан, зберігаються здебільшого на паперових носіях у районних управліннях земельних ресурсів. Нині виконавчі органи ОТГ ведуть лише реєстр договорів оренди земельних ділянок, процедура оформлення та реєстрації яких відбувається із затягуванням термінів, що призводить до втрат доходів місцевого бюджету. Однак проведення інвентаризації та нормативної грошової оцінки земель сільськогосподарського призначення, які здані в оренду, дасть змогу збільшити надходження цих платежів до бюджету [91].

Також слід переглянути розмір орендної плати за землю, який нині є вкрай низьким і не відображає реальної вартості земельних паїв. За підрахунками Всеукраїнської асоціації пайовиків розмір орендних платежів за 1 га на рік має бути не нижчим рівня мінімальної заробітної плати. Разом з тим, у зв'язку із затвердженням нового порядку грошової оцінки земель територіальних громад, потребують перегляду розміри орендної плати за раніше укладеними договорами оренди земельних ділянок.

Задля збільшення надходжень до місцевих бюджетів також необхідно здійснювати оперативний облік орендарів земельних ділянок і проводити

роз'яснювальну роботу з особами, які вчасно не сплатили орендну плату за землю.

Окрім бюджетного джерела ресурсів, для забезпечення потреб територіальних громад можуть бути залучені інвестиційні кошти приватних структур, оскільки більшість ОТГ в Україні на сучасному етапі неспроможні самостійно повною мірою здійснювати фінансування проектів відновлення і розвитку власної соціальної інфраструктури. Ефективним інструментом цього процесу може стати державно-приватне партнерство (ДПП). Механізм партнерських відносин між територіальними громадами та приватним сектором економіки є доволі поширеним явищем у світовій практиці та використовується у розвинених країнах для реалізації інфраструктурних, гуманітарних і природоохоронних проектів. Зокрема, в Іспанії, Канаді та Великобританії таку практику застосовують у сфері будівництва шкіл, лікарень, автомобільних доріг тощо. У Німеччині приватні інвестиції у наукові дослідження становлять більше 50 млрд євро [92].

Особливістю інвестиційних ресурсів є те, що їх спрямовують на фінансування соціально-економічного розвитку територій не через бюджет територіальної громади, а безпосередньо на реалізацію проектів. Застосування механізму державно-приватного партнерства дає змогу місцевим органам влади забезпечувати мешканців громади благами колективного користування за рахунок інвестиційних коштів, зберігаючи при цьому контроль за об'єктами інфраструктури. Зарубіжна практика свідчить, що на засадах державно-приватного партнерства доцільно впроваджувати лише 10–15% найбільш вигідних проектів, які дають можливість оптимізувати розподіл ризиків між державним і приватним партнерами. В Україні застосування ДПП є доцільним, особливо у післявоєнній відбудові територій.

Потенційним джерелом зростання ресурсів фінансово неспроможних територіальних громад можуть бути залучені кошти. Кредитний механізм економічно розвинених країн охоплює безоблігаційні й облігаційні позики, кредити міжнародних фінансових організацій та місцеві гарантії. У зарубіжній практиці муніципалітети часто вдаються до безоблігаційних позик, які залучаються на

засадах строковості, платності та поворотності і, як правило, спрямовуються на створення чи оновлення об'єктів довготривалого користування.

Нормативно-правовими актами України також передбачено залучення органами місцевого самоврядування кредитів банківських та інших фінансових установ. Однак нині за рахунок цього джерела в нашій державі формується менше 5% доходів місцевих бюджетів, тоді як у країнах ЄС згаданий показник становить близько 10–15% [93].

Кредитними ресурсами територіальної громади також можуть бути кредити міжнародних фінансових організацій, які використовують для задоволення потреб місцевого економічного розвитку. Такі кредити надають за зниженими відсотковими ставками з тривалим терміном користування та на пільгових умовах погашення. В Україні обсяг та умови здійснення місцевих запозичень від міжнародних фінансових організацій і надання місцевих гарантій регулюються Міністерством фінансів України. Згідно з положеннями Бюджетного кодексу України, видатки на обслуговування місцевого боргу не можуть перевищувати 10 відсотків видатків загального фонду місцевого бюджету протягом будь-якого бюджетного періоду [30]. Слід зауважити, що нині роль кредитних ресурсів, як резерву соціально-економічному розвитку ОТГ в Україні, є незначною, оскільки вони становлять лише 0,5–0,8% сукупних ресурсів громади [94].

В умовах сьогодення важливу роль у фінансуванні інфраструктурних проектів територіальних громад в Україні можуть також відігравати грантові ресурси, які надають на безповоротній та безоплатній основі уряди іноземних держав та міжнародні організації у вигляді грантів, технічної допомоги, благодійних внесків і пожертв. Ресурси, які надають донори для забезпечення потреб економічного розвитку багатьох міст та інших територій у країнах, що розвиваються або перебувають на етапі реформування, є міжнародною технічною допомогою.

Оскільки децентралізаційні процеси в Україні вимагають розширення джерел фінансових ресурсів територіальних громад, то варто звернути увагу на такий невичерпний ресурс, як доходи від утилізації побутових відходів. Щоро-

ку в Україні з'являється біля 15 млн тонн твердих побутових відходів, котрі викидають в атмосферне повітря небезпечні токсичні сполуки. За даними попередніх розрахунків, на всіх українських смітниках і фермах біогазу вистачить, щоб покрити 10% річної потреби країни в газі.

Нині Україна споживає 75 млрд куб. м природного газу, з яких 55 млрд – імпорتنе паливо. Водночас потенціал видобутку біогазу становить 7 млрд куб. м на рік [95].

Нестача власних ресурсів задля вирішення поточних проблем розвитку ОТГ може бути також компенсована значними можливостями, які відкривають Програми у рамках Європейського інструменту сусідства (ЄІС) та інших фінансових інструментів Європейського Союзу. Сьогодні частина прикордонних ОТГ уже реалізують проекти у рамках Програм транскордонного співробітництва ЄІС. Такі проекти зорієнтовані на розвиток медицини, розбудову дорожньої інфраструктури, забезпечення екологічної безпеки, покращення рекреації, підтримку культури та покращення якості державного управління. Перспективними проектами, що можуть бути реалізованими спільно із суміжними прикордонними територіями сусідніх європейських країн, є: розвиток дошкільної освіти, культури (зокрема, популяризація місцевої історико-культурної спадщини), мистецтва, медицини, спорту, туризму; належне поводження з твердими побутовими відходами; розвиток прикордонної інфраструктури (зокрема, відкриття нових пунктів пропуску); впровадження спільних бізнес-проектів та обмін досвідом.

Підсумовуючи вищевикладене, можемо відобразити схему, котра відображає напрями підвищення фінансового потенціалу територіальної громади (рис. 3.4).

Реалізація зазначених проектів в Україні сприятиме зростанню фінансової самостійності багатьох територіальних громад.

Важливе значення для збільшення обсягу фінансового ресурсу органу місцевого самоврядування має створення й розвиток культурно-креативної індустрії, використання можливостей, які надає креативна економіка.

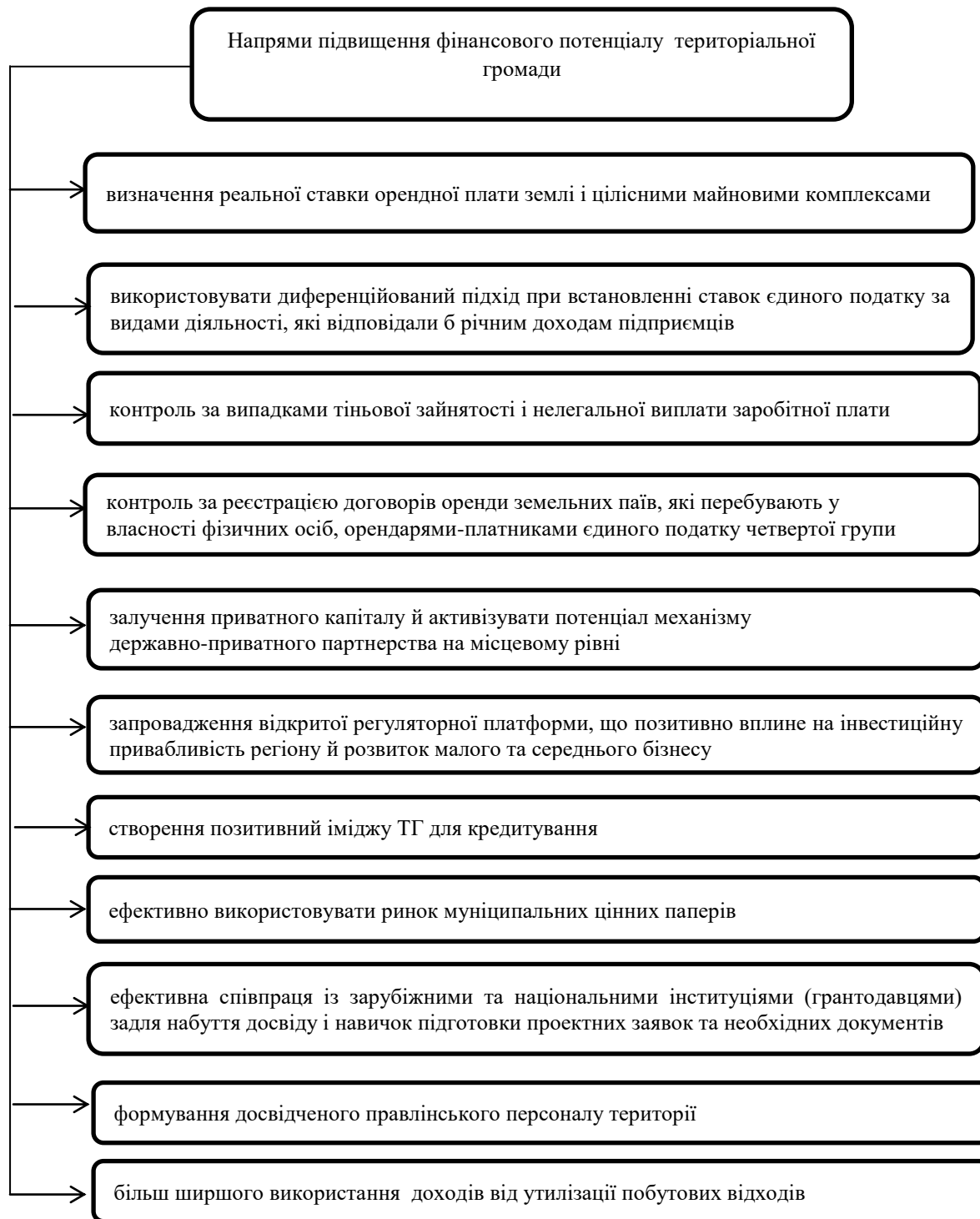

Рис. 3.4 Напрями підвищення фінансового потенціалу територіальної громади. Побудовано за [90, с.108.]

Значення креативної економіки зростає в умовах обмеженості природних ресурсів та необхідності захисту навколишнього середовища.

Креативна економіка базується на створенні інноваційних продуктів із використанням інтелектуального капіталу, таланту, можливості втілювати ори-

гінальні ідеї у виробництво товару або надання послуг, які позитивно сприймаються суспільством і здатні приносити дохід власникам продукту.

За даними, представленими міністром культури та інформаційної політики Олександром Ткаченком, «Креативна економіка – це 117 млрд. грн внеску у ВВП країни, це майже 4 % доданої вартості.

Це 3,8 % всього працюючого населення України, задіяні в креативних індустріях уже сьогодні... При цьому, якщо говорити про експорт послуг, то креативні індустрії дають 30 % від загального експорту послуг... Безперечно, необхідно популяризувати креативну економіку, дизайн, моду, народні художні промисли, концертну музичну індустрію, книговидання, кіновиробництво тощо» [96].

Важливим джерелом наповнень місцевого бюджету стає сфера туризму, яка орієнтована на використання історичних пам'яток, відновлення старих замків, церков, костьолів, популяризація визначних місць для формування туристичної привабливості території.

Крім того, у деяких регіонах розвиненими є місцеві промисли, такі як створення гончарних виробів, різних ремесл на місцях, реалізація товарів із символікою місцевості, розширення місцевих готельних послуг, виробництво та продаж сувенірів тощо.

Особливе місце займає гастротуризм, який успішно розвивається в усіх регіонах країни. Тут часто перевагу в залученні туристів надають використанню місцевих ексклюзивних продуктів, які пов'язані з глибокими історичними згадками про них та які виробляються місцевими підприємствами [84].

3.2. Прогнозування фінансового потенціалу Запорізької міської територіальної громади

В попередньому розділі було доведено, що фінансовий потенціал територіальної громади в основному визначається бюджетно-податковим потенціалом. Тому проведено прогнозування доходів та основних бюджетоутворюючих податків Запорізької міської територіальної громади.

Будь-який динамічний ряд у межах періоду з більш-менш стабільними умовами розвитку виявляє певну закономірність зміни рівнів — загальну тенденцію. Одним рядам притаманна тенденція до зростання, іншим — до зниження рівнів. Зростання чи зниження рівнів динамічного ряду, у свою чергу, відбувається по-різному: рівномірно, прискорено чи уповільнено. Нерідко ряди динаміки через коливання рівнів не виявляють чітко вираженої тенденції. Щоб виявити й схарактеризувати основну тенденцію, застосовують різні способи згладжування та аналітичного вирівнювання динамічних рядів. Суть згладжування полягає в укрупненні інтервалів часу та заміні первинного ряду рядом середніх по інтервалах. У середніх взаємо врівноважуються коливання рівнів первинного ряду, внаслідок чого тенденція розвитку вирізняється чіткіше.

При аналітичному вирівнюванні динамічного ряду фактичні значення утворюються обчисленими на основі певної функції $Y = f(t)$, яку називають трендовим рівнянням (t — змінна часу, Y — теоретичний рівень ряду). Вибір типу функції ґрунтується на теоретичному аналізі суті явища, яке вивчається, і характері його динаміки. Зазвичай перевага надається функціям, параметри яких мають чіткий економічний зміст і вимірюють абсолютну чи відносну швидкість розвитку. Суттєвою підмогою при виборі функцій є аналіз ланцюгових характеристик інтенсивності динаміки. Якщо ланцюгові абсолютні прирости відносно стабільні, не мають чіткої тенденції до зростання чи зменшення, вирівнювання ряду виконується на основі лінійної функції: $Y = a + bt$. Якщо ж відносно стабільними є ланцюгові темпи приросту, то найбільш адекватною та-

кому характеру динаміки є експонента t $Y = ab^t$. У зазначених функціях t — порядковий номер періоду (дати), a — рівень ряду при $t = 0$. Параметр b характеризує швидкість динаміки: середню абсолютну в лінійній функції і середню відносну — в експоненті. Коли характеристики швидкості розвитку зростають (чи зменшуються), використовуються інші функції (парабола 2-го степеня, модифікована експонента тощо). Параметри трендових рівнянь визначають методом найменших квадратів. Згідно з умовою мінімізації суми квадратів відхилень фактичних рівнів ряду t у від теоретичних Y_t параметри визначаються розв'язуванням системи нормальних рівнянь. Для лінійної функції вона записується так:

$$\begin{cases} na + b\sum t = \sum y, \\ a\sum t + b\sum t^2 = \sum yt. \end{cases} \quad (3.1)$$

Система рівнянь спрощується, якщо початок відліку часу ($t = 0$) перенести в середину динамічного ряду. Тоді значення t , розміщені вище середини, будуть від'ємними, а нижче — додатними. При непарному числі членів ряду (наприклад, $n = 5$) змінній t надаються значення з інтервалом одиниця: $-2, -1, 0, 1, 2$; при парному: $-2,5, -1,5, -0,5, 0,5, 1,5, 2,5$. В обох випадках $\sum t = 0$, а система рівнянь набирає вигляду [97, с. 128-132]:

$$\begin{cases} na = \sum y, \\ b\sum t^2 = \sum yt. \end{cases} \quad (3.2)$$

Отже,

$$a = \frac{\sum y}{n}, \quad (3.3)$$

$$b = \frac{\sum yt}{\sum t^2}. \quad (3.4)$$

Спершу проведемо прогнозування доходів загального фонду Запорізької міської територіальної громади за 2018-2022 роки і всі розрахунки за вихідними даними занесемо у табл. 3.1.

Таблиця 3.1

Вихідні дані та розрахункові показники ЗМТГ [98, 99, 77, 78, 63]

Роки	Доходи загального фонду ЗМТГ, млн.грн, y_t	Розрахункові показники				
		t	t^2	$y_t t$	Y_t	$(y_t - Y_t)^2$
2018	4973,4	-2	4	-9946,8	4985,46	145,4436
2019	5722,3	-1	1	-5722,3	5610,31	12541,76
2020	6044,8	0	0	0	6235,16	36236,93
2021	6953	1	1	6953	6860,01	8647,14
2022	7482,3	2	4	14964,6	7484,86	6,5536
Разом	31175,8	0	10	6248,5	31175,8	57577,8

Параметри a , і b розраховуємо за формулами (3.3- 3.4):

$$a = 31175,8 / 5 = 6235,16$$

$$b = 6248,5 / 10 = 324,85.$$

Тоді трендове рівняння матиме вигляд:

$$Y_t = 6235,16 + 324,85t. \quad (3.5)$$

Підставимо значення t за відповідні роки та розрахуємо теоретичні рівні Y_t . Якщо теоретичний та фактичний рівні однакові, то розрахунки зроблено вірно, тобто в нашому випадку дорівнює 31175,8 млн.грн.

Визначимо прогнозне значення доходів загального фонду ЗМТГ

$$Y_t = 6235,16 + 324,85 * 3 = 7208,6 \text{ млн.грн.}$$

Побудуємо графік з теоретичними та фактичними даними і за допомогою функції Excel визначимо коефіцієнт детермінації, який характеризує адекватність вибраної моделі реальному процесу.

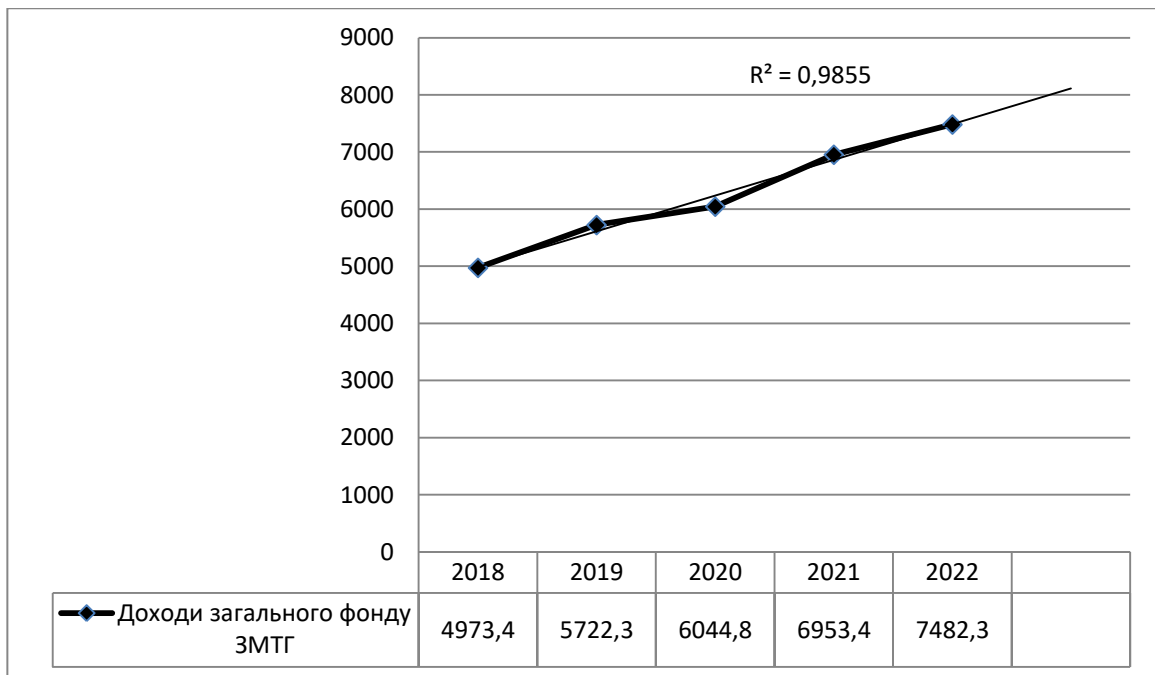

Рис.3.5 Доходи загального фонду ЗМТГ (фактичні та теоретичні рівні), млн.грн.

Для оцінки адекватності трендового рівняння розраховують стандартну похибку вимірювання.

Стандартна похибка вимірювання:

$$S_e = \sqrt{\frac{\sum_{i=1}^n (y_i - Y_i)^2}{n - m}}; \quad (3.6)$$

де n — довжина ряду,

m — кількість параметрів функції (для лінійної функції $= 2$).

$$S_e = \sqrt{\frac{57577,8}{5}} = 107,3.$$

Похибка прогнозу:

$$S_p = S_e \sqrt{\frac{n+1}{n} + \frac{3(n+2\nu-1)^2}{n(n^2-1)}}. \quad (3.7)$$

$$S_p = 107,3 \sqrt{\frac{5+1}{5} + \frac{3(5+2g-1)^2}{5(5^2-1)}} = 155,5$$

Визначимо довірчі межі, в яких буде знаходитись прогнозне значення доходів загального фонду ЗМТГ, при $t_{0,95} = 2,02$:

$$t * S_p = 2,02 * 155,5 = 314,1.$$

$$\text{Звідси } 7208,6 - 314,1 \leq y_{2023} \leq 7208,6 + 314,1.$$

$$6894,5 \leq y_{2023} \leq 7522,7.$$

Таким чином, прогнозне значення доходів загального фонду ЗМТГ у 2023 році буде знаходитись в інтервалі від 6894,5 до 7522,7 млн.грн. грн. та складатимуть 7208,6 млн.грн.

Перейдемо тепер до прогнозування податків, що складають найбільшу питому вагу у дохідній частині бюджету територіальної громади.

Найбільша питома вага припадає на податок на доходи фізичних осіб (69,7% у 2022р.). Всі розрахунки за вихідними даними занесемо у табл. 3.2.

Таблиця 3.2

Вихідні дані та розрахункові показники ЗМТГ [98, 99, 77, 78, 63]

Роки	Податок на доходи фізичних осіб ЗМТГ, млн.грн, y_t	Розрахункові показники				
		t	t^2	$y_t t$	Y_t	$(y_t - Y_t)^2$
2018	3132,1	-2	4	-6264,2	3057,34	228566,7
2019	3665,3	-1	1	-3665,3	3544,62	14563,7
2020	3772,6	0	0	0	4031,9	67236,5
2021	4376,7	1	1	4376,7	4519,18	20300,6
2022	5212,8	2	4	10425,6	5006,46	42576,2
Разом	20159,5	0	10	4872,8	20159,5	373244

Параметри a , i b розраховуємо за формулами (3.3- 3.4):

$$a = 20159,5 / 5 = 4031,9$$

$$b = 4872,8 / 10 = 487,28.$$

Тоді трендове рівняння матиме вигляд:

$$Y_t = 4031,9 + 487,28t. \quad (3.8)$$

Підставимо значення t за відповідні роки та розрахуємо теоретичні рівні Y_t . Якщо теоретичний та фактичний рівні однакові, то розрахунки зроблено вірно, тобто в нашому випадку дорівнює 20159,5 млн.грн.

Визначимо прогнозне значення податку на доходи фізичних осіб ЗМТГ:

$$Y_t = 4031,9 + 487,28 * 3 = 5493,74 \text{ млн.грн.}$$

Побудуємо графік з теоретичними та фактичними даними і за допомогою функції Excel визначимо коефіцієнт детермінації, який характеризує адекватність вибраної моделі реальному процесу.

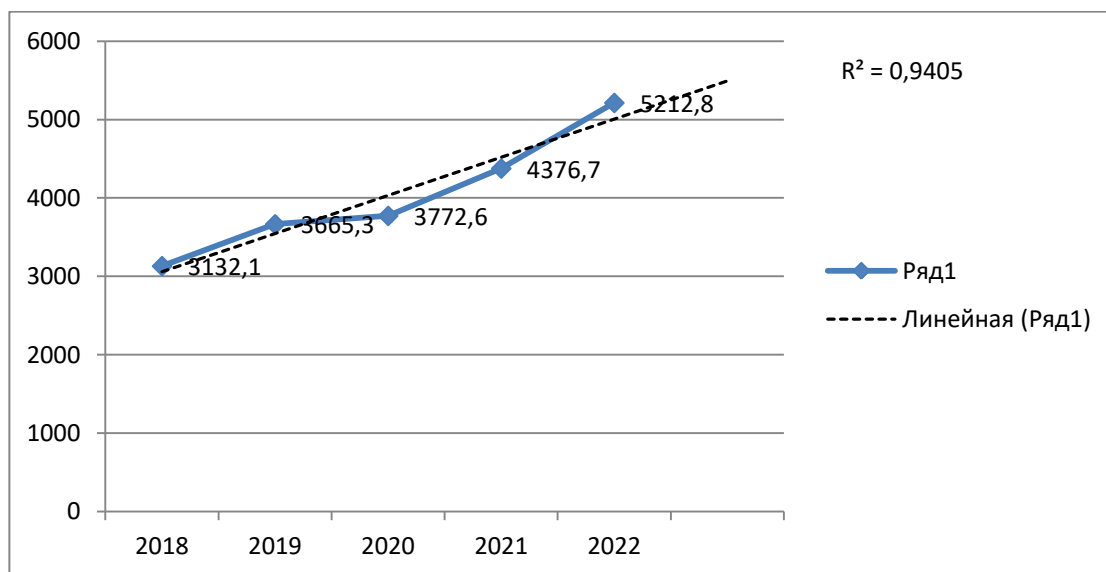

Рис.3.6 Податок на доходи фізичних осіб ЗМТГ Г (фактичні та теоретичні рівні), млн.грн.

Розрахуємо стандартну похибку вимірювання.

$$S_e = \sqrt{\frac{373244}{5}} = 273,2.$$

Похибка прогнозу:

$$S_p = 273,2 \sqrt{\frac{5+1}{5} + \frac{3(5+2g-1)^2}{5(5^2-1)}} = 395,9$$

Визначимо довірчі межі, в яких буде знаходитись прогнозне значення податку на доходи фізичних осіб ЗМТ Г, при $t_{0,95} = 2,02$:

$$t * S_p = 2,02 * 395,9 = 799,7.$$

Звідси $5493,74 - 799,7 \leq y_{2023} \leq 5493,74 + 799,7$.

$4694,04 \leq y_{2023} \leq 6293,44$.

Таким чином, прогнозне значення податку на доходи фізичних осіб ЗМТГ у 2023 році буде знаходитись в інтервалі від 4694,04 до 6293,44 млн.грн. грн. та складатимуть 5493,74 млн.грн.

Далі складемо прогноз для єдиного податку.

На нього припадає 12,6% у 2022р. Всі розрахунки за вихідними даними занесемо у табл. 3.3.

Таблиця 3.3

Вихідні дані та розрахункові показники ЗМТ. Розраховано за даними [98, 99, 77, 78, 63]

Роки	Єдиний податок ЗМТГ, млн.грн, y_t	Розрахункові показники				
		t	t^2	$y_t t$	Y_t	$(y_t - Y_t)^2$
2018	540,7	-2	4	-1081,4	559,98	371,72
2019	674,3	-1	1	-674,3	674,13	0,03
2020	774,8	0	0	0	788,28	181,71
2021	1006	1	1	1006	902,43	10726,74
2022	945,6	2	4	1891,2	1016,58	5038,16
Разом	3941,4	0	10	1141,5	3941,4	16318,36

Параметри a , і b розраховуємо за формулами (3.3- 3.4):

$$a = 3941,4 / 5 = 788,28$$

$$b = 1141,5 / 10 = 114,15.$$

Тоді трендове рівняння матиме вигляд:

$$Y_t = 788,28 + 114,15t. \quad (3.9)$$

Підставимо значення t за відповідні роки та розрахуємо теоретичні рівні Y_t . Якщо теоретичний та фактичний рівні однакові, то розрахунки зроблено вірно, тобто в нашому випадку дорівнює 3941,4 млн.грн.

Визначимо прогнозне значення єдиного податку ЗМТГ:

$$Y_t = 788,28 + 114,5 * 3 = 1130,73 \text{ млн.грн.}$$

Побудуємо графік з теоретичними та фактичними даними і за допомогою функції Excel визначимо коефіцієнт детермінації, який характеризує адекватність вибраної моделі реальному процесу.

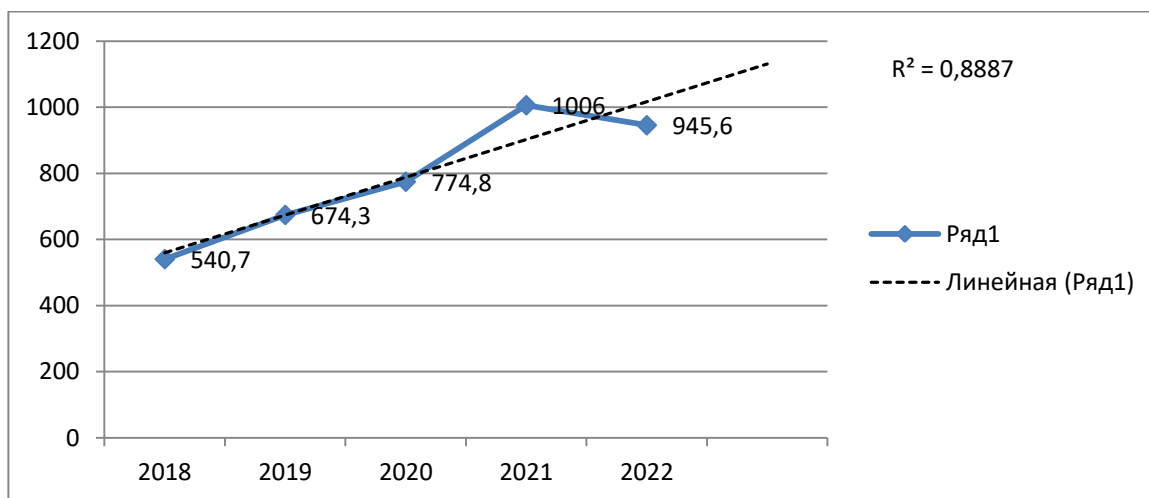

Рис.3.7 Єдиний податок ЗМТГ (фактичні та теоретичні рівні), млн.грн.

Розрахуємо стандартну похибку вимірювання.

$$S_e = \sqrt{\frac{16318,36}{5}} = 57,2.$$

Похибка прогнозу:

$$S_p = 57,2 \sqrt{\frac{5+1}{5} + \frac{3(5+2g-1)^2}{5(5^2-1)}} = 82,89$$

Визначимо довірчі межі, в яких буде знаходитись прогнозне значення податку на доходи фізичних осіб ЗМТГ, при $t_{0,95} = 2,02$:

$$t \cdot S_p = 2,02 \cdot 82,89 = 167,44.$$

$$\text{Звідси } 1130,73 - 167,44 \leq y_{2023} \leq 1130,73 + 167,44.$$

$$963,29 \leq y_{2023} \leq 1298,17.$$

Таким чином, прогнозне значення єдиного податку ЗМТГ у 2023 році буде знаходитись в інтервалі від 963,29 до 1298,17 млн.грн. грн. та складатимуть 1130,73 млн.грн.

Прогноз, складений для плати за землю не буде достовірним, так як були встановлені урядом податкові пільги зі сплати плати землі та оренди після введення воєнного стану.

Перейдемо до акцизного податку. На нього припадає 3,9% у 2022р. проти 5,4% у 2021р. Причиною значного зниження є встановлення акцизу на імпортування пального на рівні 0 євро за 1000 літрів (Закон України №2120-IX від 15.03.2022). Разом з цим, Президент 28 вересня підписав закон щодо відновлення оподаткування нафтопродуктів та встановлення нових ставок на акциз із нафтопродуктів (бензин 100€/ 1000 літрів, дизель 100€/ 1000 літрів, біопаливо 100€/ 1000 літрів, газ 52 €/ 1000 літрів - Закон №2618-IX від 21.09.2022) [48].

Побудуємо графік з теоретичними та фактичними даними і за допомогою функції Ексел визначимо коефіцієнт детермінації, який характеризує адекватність вибраної моделі реальному процесу.

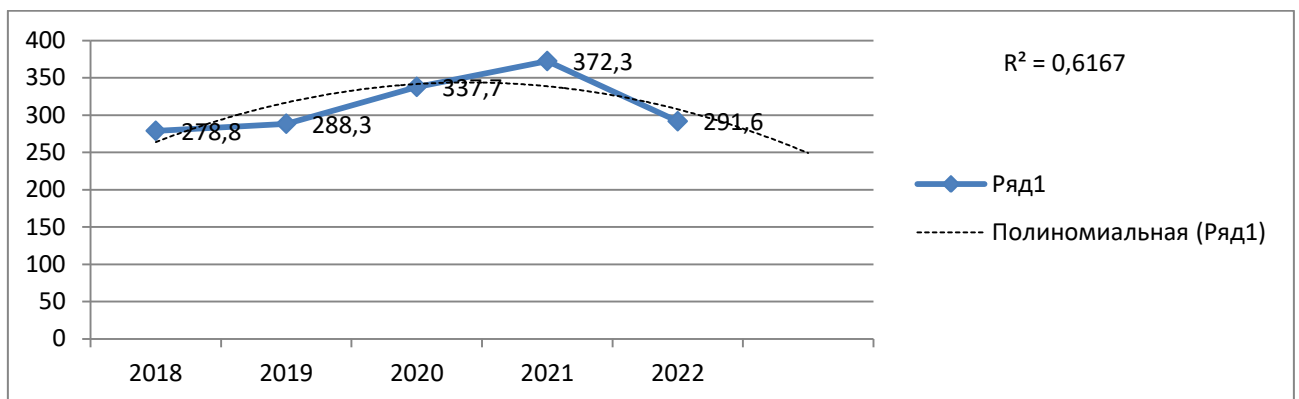

Рис.3.8 Акцизний податок ЗМТГ (фактичні та теоретичні рівні), млн.грн.

Як свідчить рис. 3.8 рівняння аналітичного вирівнювання є парабола 2 порядку при якому $R^2=61,7\%$.

Рівняння параболи 2 порядку, має вигляд [97]:

$$\hat{y}_t = a_0 + a_1 t + a_2 t^2 \quad (3.10)$$

де y_t – вирівняний (теоретичний рівень ряду динаміки;

a_0 – вирівняний рівень ряду динаміки, при умові, що $t=0$;

a_1 – середній щорічний абсолютний приріст (або зниження) рівнів вирівняного ряду динаміки;

a_2 – середнє прискорення або сповільнення зростання (зниження) рівня досліджуваного явища;

t – порядковий номер року (умовне позначення часу).

Невідомі параметри a_0 , a_1 і a_2 знайдемо, розв'язавши системи нормальних рівнянь:

$$\begin{cases} a_0 n + a_1 \sum t + a_2 \sum t^2 = \sum y \\ a_0 \sum t + a_1 \sum t^2 + a_2 \sum t^3 = \sum yt \\ a_0 \sum t^2 + a_1 \sum t^3 + a_2 \sum t^4 = \sum yt^2 \end{cases} \quad (3.11)$$

За умови, що $St = 0$, система 3.3 буде мати такий вигляд:

$$\begin{cases} na_0 + a_2 \sum t^2 = \sum y_t \\ a_1 \sum t^2 = \sum y_t t \\ a_0 \sum t^2 + a_2 \sum t^4 = \sum y_t t^2 \end{cases} \quad (3.12)$$

Тоді параметри розраховуються:

$$a_1 = \frac{\sum yt}{\sum t^2}, \quad (3.13)$$

$$a_2 = \frac{n \sum y_t t^2 - \sum t^2 \sum y_t}{n \sum t^4 - (\sum t^2)^2}, \quad (3.14)$$

$$a_0 = \frac{\sum y_t}{n} - \frac{\sum t^2}{n} \left[\frac{n \sum y_t t^2 - \sum t^2 \sum y_t}{n \sum t^4 - (\sum t^2)^2} \right] \quad (3.15)$$

Всі розрахунки за вихідними даними занесемо у табл. 3.4.

Таблиця 3.4

Вихідні дані та розрахункові показники ЗМТГ. Розраховано за даними [98, 99, 77, 78, 63]

Роки	Акцизний податок ЗМТГ, млн.грн, y_t	Розрахункові показники					
		t	t^2	$y_t t$	y_t^2	Y_t	$(y_t - Y_t)^2$
2018	278,8	-2	4	-557,6	1115,2	264,04	217,9
2019	288,3	-1	1	-288,3	288,3	316,68	805,4
2020	337,7	0	0	0	0	341,54	14,7
2021	372,3	1	1	372,3	372,3	338,6	1135,7
2022	291,6	2	4	583,2	1166,4	307,88	265
Разом	1568,7	0	10	109,6	2942,2	1568,7	2438,7

Параметри a_0 , a_1 і a_2 розраховуємо за формулами (3.13- 3.15):

$$a_1 = 109,6 / 10 = 10,96 \text{ млн.грн.},$$

$$a_2 = \frac{5 \cdot 2942,2 - 10 \cdot 1568,7}{5 \cdot 34 - 10^2} = -13,9 \text{ млн.грн.},$$

$$a_0 = \frac{1568,7}{5} - \frac{10}{5} \cdot (-13,9) = 341,54 \text{ млн.грн.}$$

Тоді трендове рівняння матиме вигляд:

$$Y_t = 341,54 + 10,96 t - 13,9 t^2. \quad (3.16)$$

Підставимо значення t за відповідні роки та розрахуємо теоретичні рівні Y_t . Якщо теоретичний та фактичний рівні однакові, то розрахунки зроблено вірно, тобто в нашому випадку дорівнює 1568,7 млн.грн.

Визначимо прогнозне значення акцизного податку ЗМТГ:

$$Y_t = 341,54 + 10,96 \cdot 3 - 13,9 \cdot 9 = 249,32 \text{ млн.грн.}$$

Розрахуємо стандартну похибку вимірювання.

$$S_e = \sqrt{\frac{2438,7}{5}} = 22,1.$$

Похибка прогнозу:

$$S_p = 22,1 \sqrt{\frac{5+1}{5} + \frac{3(5+2g-1)^2}{5(5^2-1)}} = 32,0$$

Визначимо довірчі межі, в яких буде знаходитись прогнозне значення податку на доходи фізичних осіб ЗМТГ, при $t_{0,95} = 2,02$:

$$t * S_p = 2,02 * 32,0 = 64,64.$$

$$\text{Звідси } 249,32 - 64,64 \leq y_{2023} \leq 249,32 + 64,64.$$

$$184,68 \leq y_{2023} \leq 313,96.$$

Таким чином, прогнозне значення акцизного податку ЗМТГ у 2023 році буде знаходитись в інтервалі від 184,68 до 313,96 млн.грн. грн. та складатимуть 249,32 млн.грн.

ВИСНОВКИ

У 2014 році в Україні що розпочалася реформа місцевого самоврядування та територіальної організації влади - реформа децентралізації . Метою якої є створення умов для формування компетентних місцевих органів влади, що здатна підвищити рівень життя відповідної адміністративної території. Суть реформи- це створення спроможної територіальної громади, яка наділена більшими повноваженнями та ресурсним забезпеченням.

Опрацювавши тему магістерської дипломної роботи можемо зробити наступні висновки.

1. В ході дослідження всебічно розглянуті поняття «територіальна громада» та «фінансовий потенціал».

2. Вивчивши тлумачення підходів «фінансовий потенціал» територіальної громади, з'ясовано, що до його складу відносять виробничий, трудовий, інноваційний, інформаційний, підприємницький та фінансовий потенціали. Фінансовий потенціал територіальної громади відображає не просто сукупність фінансових ресурсів, а спроможність органів місцевого самоврядування щодо створення, пошуку, залучення і акумуляції відповідних ресурсів, достатніх для реалізації комплексної мети соціально-економічного розвитку. Вихідним моментом фінансового потенціалу є ресурсні можливості матеріально-фінансового забезпечення територіальних громад.

3. З'ясовані особливості фінансів об'єднаних територіальних громад. Фінансові ресурси територіальних громад та їх представницьких органів, з одного боку, дійсно формуються в результаті розподілу і перерозподілу валового внутрішнього продукту, а з іншого боку, їх наявність необхідна для здійснення процесу розширеного відтворення і задоволення різноманітних соціальних потреб підвідомчої території, а тому є передумовою для створення валового внутрішнього продукту.

4. В магістерській роботі наведена структурно-логічна схема функціону-

вання механізму формування і реалізації фінансового потенціалу територіальних громад. Він фактично відображає послідовність дій представницьких органів у ході формування (створення) можливостей для реалізації фінансового потенціалу територіальних громад.

5. Для забезпечення сталого розвитку регіонів держави та адміністративно-територіальних одиниць проведено оцінку фінансового потенціалу об'єднаних територіальних громад, як фактора фінансової автономії та самодостатності органів місцевого самоврядування.

В ході дослідження було виявлено, що протягом останніх років відбувається зростання частки власних доходів місцевих бюджетів (загальний фонд без трансфертів) у ВВП, і у 2022 році він досяг рівня 7,7% проти 5,5% у 2015 році та зростання частки власних доходів місцевих бюджетів (загальний фонд без трансфертів) у зведеному бюджеті України, і у 2022 році він досяг рівня 24,4% проти 18,5% у 2015 році, що є позитивною ознакою. Тобто, процес фінансової децентралізації в Україні дав можливість наростити власні доходи місцевих бюджетів.

Створена ОТГ має організувати свою діяльність таким чином, щоб максимально ефективно використовувати свій фінансовий потенціал.

Проведено аналіз за чотирьма базовими показниками, які найкраще характеризують фінансові аспекти діяльності ОТГ: власні доходи на 1 мешканця; видатки на утримання апарату управління в розрахунку на 1 мешканця; рівень дотаційності бюджетів; питома вага капітальних видатків.

Дослідження показало, що для того, щоб територіальним громадам бути фінансово спроможними, необхідним є створення реальних можливостей для формування своїх власних фінансових ресурсів, активізувати механізми соціально-економічного розвитку та фінансового потенціалу громади, створити сприятливе інвестиційне середовище та формувати проекти із міжнародним співробітництвом.

6. Досліджено фінансовий потенціал територіальної громади на прикладі Запорізької міської територіальної громади. У складі громади 1 населений

пункт — місто Запоріжжя. Утворена 12 червня 2020 року із Запорізької міської ради обласного значення. Місто розділене на сім адміністративних районів.

Основними складовими ресурсного потенціалу Запорізької міської територіальної громади:

- природно-ресурсний потенціал. Площа громади — 278,01 км²;
- трудовий потенціал. Чисельність населення станом на 1 січня 2022 року — 710 052, що є шостим показником в Україні;
- інформаційний потенціал ТГ. На сьогодні доступність адміністративних послуг в м. Запоріжжі забезпечує Центр надання адміністративних послуг (далі - ЦНАП) та 4 територіальних підрозділи;
- інвестиційний потенціал ТГ характеризується наявними факторами виробництва і сферами вкладання капіталу. Провідною галуззю економіки Запорізької ТГ є промисловість;
- фінансово-економічний потенціал, вагомою складовою є бюджетний та податковий потенціали. У 2022 році всі власні доходи (загального та спеціального фондів без урахування трансфертів) у порівнянні з 2021 роком зросли лише на 6,0% або на 432,5 млн грн.

План по доходах загального фонду виконано на 92,0%, бюджет недоотримав 647,7 млн грн. В порівнянні з 2021 роком зменшилася дотаційність бюджету територіальної громади (на 4,0 п.п.), що є позитивним моментом.

Доходи загального фонду на 1-го мешканця громади у 2022 році склали 10537,7 грн проти 9792,8 грн у 2021 році (ріст на 7,6 %). Слід відмітити, що показник доходів на 1-го жителя демонструє фінансовий потенціал територіальної громади, а також її здатність забезпечувати себе за рахунок власних ресурсів.

7. Доведено, що основним джерелом наповнення бюджету територіальної громади є податкові надходження. Найбільша питома вага у структурі доходів ЗМТГ припадає на податок на доходи фізичних осіб (майже 70%), на другому та третьому місцях - єдиний податок (13%), плата за землю (11%) відповідно.

Запорізька міська територіальна громада у рейтингу спроможності гро-

мад за 2018-2020 роки займала відповідно третє, четверте та п'яте місця. За 9 місяців 2021 року поряд з Одеською МТГ займає четверте місце з 70 балами, що вище за середній по Україні.

Визначені фінансові аспекти діяльності ЗМТГ: власні доходи на 1 мешканця – 7482,3 грн; видатки на утримання апарату управління в розрахунку на 1 мешканця – 737 грн.; рівень дотаційності бюджету -7,9%; питома вага капітальних видатків - 8,2%. В динаміці спостерігається зменшення останнього показника.

8. Досліджена логічна послідовність етапів посилення фінансового потенціалу територіальної громади, який передусім досягається збільшенням дохідної частини до достатнього для виконання обов'язків рівня. Цьому сприяє збільшення податкового потенціалу, оскільки саме податкові надходження складають основну частку у доходах місцевих бюджетів та у доходах бюджетів ТГ. Слід приділяти увагу розвитку грантових механізмів, державно-приватного партнерства та місцевих запозичень. Також додатковим джерелом бюджетних ресурсів можуть бути кошти від оренди та продажу об'єктів комунальної власності (майна та землі), земельний податок та орендна плата за землю.

Важливе значення для збільшення обсягу фінансового ресурсу органу місцевого самоврядування має створення й розвиток культурно-креативної індустрії, використання можливостей, які надає креативна економіка. Значення креативної економіки зростає в умовах обмеженості природних ресурсів та необхідності захисту навколишнього середовища. Важливим джерелом наповнень місцевого бюджету стає сфера туризму, яка повинна розвиватися у післявоєнний період.

9. Визначивши, що фінансовий потенціал територіальної громади в основному складається з бюджетно-податкового потенціалу, проведено прогнозування доходів та основних бюджетоутворюючих податків Запорізької міської територіальної громади.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ігнатенко Р. В. Фінансовий потенціал об'єднаних територіальних громад: шлях до збільшення. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*. Збірник наукових праць. № 1-2 (278-279). 2021. С. 37-45. Режим доступу: <http://n-visnik.oneu.edu.ua/collections/2021/278-279/pdf/37-45.pdf> (дата звернення 3.08.2023).
2. Єгоричева С. Б., Тимошенко О. В., Панченко А. І. Сутність та складові фінансового потенціалу територіальних громад. *Інвестиції: практика та досвід: Економічна наука*. № 8. 2016. С. 11-15. Режим доступу: http://www.investplan.com.ua/pdf/8_2016/4.pdf (дата звернення 3.08.2023).
3. Закону України : «Про місцеве самоврядування в Україні» № 280/97-ВР від 21 травня 1997 року. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 3.08.2023).
4. Мороз О. Територіальна громада: сутність, становлення та сучасні українські реалії. Демократ. врядування: електрон. наук. фах. видання. 2008. Вип. 2. URL: http://lvivacademy.com/vidavnitstvo_1/visnik2/fail/Moroz.pdf (дата звернення 5.09.2023).
5. Конституція України Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30 від 28 червня 1996 року. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%d0%ba/96-%d0%b2%d1%80#text> (дата звернення 23.10.2023).
6. Цивільний кодекс України від 19 лип. 2017 р. № 435-IV. – Режим доступу :<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення 5.09.2023).
7. Патицька Х. О. Територіальна громада в політико-правовій практиці сучасної України. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України.*– 2014. – Вип.4(108). – С.320 – 328.
8. Потенціал розвитку територій: методологічні засади формування і нарощення : монографія / О. Ю. Бобровська, Т. А. Крушельницька, М. А. Латинін

та ін.; за заг.ред. д. держ. упр., проф. О. Ю. Бобровської. – Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2017. – 362 с.

9. Територіальна громада як базова ланка адміністративно-територіального устрою України: проблеми та перспективи реформування. Аналітична доповідь. Офіційний сайт Національного інституту стратегічних досліджень. Режим доступу: <http://old2.niss.gov.ua/articles/2143/> (дата звернення 11.10.2023).

10. Територіальне управління: проблеми, рішення, перспективи: монографія / В.В. Корженко, Г.С. Одінцова, Н.М. Мельтюхова та ін.; за заг. ред. В.В. Корженка. – Харків : Магістр, 2004. С. 156.

11. Планування та управління фінансовими ресурсами територіальної громади / О. Кириленко, Б. Малиняк, В. Письменний, В. Русін / Асоціація міст України Київ, ТОВ «ПІДПРИЄМСТВО «ВІЕНЕЙ», 2015. 396 с.

12. Ситник Н. С., Стасишин А. В., Західна О. Р. та ін. / за заг. ред. Н. С. Ситник. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2019. 536 с.

13. Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» від 05.02.2015р., № 157-VIII. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19> (дата звернення 15.10.2023).

14. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Методики формування спроможних територіальних громад» від 08.04.2015р., №214. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/214-2015-%D0%BF/card2#Car> (дата звернення 15.10.2023).

15. Мочерний С. В. Економічна енциклопедія : у 3-х т. Т. 3 / ред. кол. : (відп. ред.) та ін. Київ : Вид. центр «Академія», 2002. 952 с.

16. Шумська С. С. Фінансовий потенціал України: методологія визначення та оцінки. *Фінанси України*. 2007. № 5. С. 55–64.

17. Ватченко О. Б. Науково-методичні засади соціально-економічного розвитку потенціалу регіону : аспекти якості життя : монографія. Дніпропетровськ : ДДФА, 2010. 116 с.

18. Гринашук І. І. Фінансовий потенціал адміністративно-територіальної одиниці: сутність, проблеми розвитку та оцінювання. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2009. № 26. С. 66–72.
19. Камінська І. М. Механізм забезпечення фінансової спроможності соціально-економічного розвитку регіону : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.05. Луцький національний технічний університет. – Луцьк, 2009. 22 с.
20. Онишко С. В. Фінансовий потенціал інноваційного розвитку економіки. *Фінанси України*. 2003. № 6. С. 67–74.
21. Тулай О. І. Державні фінанси у забезпеченні сталого людського розвитку : дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.08. Тернопіль : ТНЕУ, 2016. С.92.
22. Боронос В. Г. Методологічні засади управління фінансовим потенціалом території: монографія. Суми: Сумський державний університет, 2011 . — 310 с.
23. Балацький Є.О., Бойко А.О. Теоретичні підходи до визначення бюджетного потенціалу міста та основні засади його формування. Збірник наукових праць Харківського інституту банківської справи Університету банківської справи НБУ. 2011. Вип. 1 (10). С. 212—216.
24. Лучко А.В. Бюджетний потенціал фінансової незалежності місцевого самоврядування: дис. ... канд. екон. наук: 08.00.08. Тернопільський національний економічний університет. Тернопіль, 2009. 275 с.
25. Григоренко В.О. Фінансовий потенціал території: теоретичні аспекти та механізми формування. *Економічний форум*. 2012. № 1. С. 126—132.
26. Пасічник Ю.В. Бюджетний потенціал економічного зростання в Україні: монографія. Донецьк: ТОВ "Юго-Восток, Лтд", 2005. 642 с.
27. Педченко Н.С., Стрілець В. Ю. Бюджетний потенціал регіону: оцінка та перспективи розвитку: монографія. Полтава: ПУЕТ, 2014. 220 с.
28. Планування та управління фінансовими ресурсами територіальної громади / О. Кириленко, Б. Малиняк, В. Письменний, В. Русін. Асоціація міст України Київ, ТОВ «ПІДПРИЄМСТВО «ВІЕНЕЙ», 2015. 396 с.

29. Формування та реалізація фінансового потенціалу територіальних громад : монографія / С. Б. Єгоричева, О. В. Тимошенко. Полтава: ПУЕТ, 2014. 221 с.

30. Бюджетний Кодекс України : від 8 липня 2010 р. № 2456-VI / Верховна Рада України. Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>. – Назва з екрану (дата звернення 19.10.2023).

31. Мельничук Н. Ю. Удосконалення управління формуванням і використанням фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування. *Світ фінансів*. 2009. № 1. С. 90–100.

32. Пелехатий А. Зміцнення фінансової бази органів місцевого самоврядування як чинник самостійності територіальної громади. *Вісник Університету банківської справи Національного банку України*. 2011. № 2. С. 22–25.

33. Панасюк Л. В. Фінансові ресурси місцевих органів влади : дис. ... канд.. екон. наук : 08.00.08. Державна податкова адміністрація України, Національний університет Державної податкової служби України. Ірпінь, 2009 203 с.

34. Сунцова О. О. Місцеві фінанси : навчальний посібник. Київ : ЦУЛ, 2005. 560 с.

35. Лисяк Л.В., Биков Б.Д., Кушнір А.І. Зміцнення фінансового потенціалу об'єднаних територіальних громад в умовах бюджетної децентралізації. *Науковий погляд: економіка та управління*. №4 (70). 2020. С. 84-89. Режим доступу: <https://doi.org/10.32836/2521-666X/2020-70-14> (дата звернення 22.10.2023).

36. Lysiak L., Kachula S., Hrabchuk O., Filipova M. and Kushnir A. Assessment of financial sustainability of the local budgets: case of Ukraine. *Public and Municipal Finance*. 2020. № 9 (1). P. 48–59.

37. Dollery B., Crase L. A Comparative Perspective on Financial Sustainability in Australian Local Government, Centre for Local Government. School of Economics, University of New England. *Working Paper Series*. 2006. P. 1–27.

38. Зінчук Т. О., Патинська-Попета М. М. Управління фінансовим потенціалом об'єднаних територіальних громад. Економіка АПК. 2019. № 12 С. 6-15.

39. Опарін В.М. Фінансова система України: теоретико-методологічні аспекти: монографія. Київ, 2005. 240 с.

40. Ситник Н.С., Стасишин А.В., Західна О.Р. та ін. Фінанси об'єднаних територіальних громад: навчальний посібник. Львів, 2019. 536 с.

41. Моніторинг реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади. Режим доступу: https://decentralization.ua/uploads/library/file/800/10.01.2022.pdf?_gl=1*_pjq35*_ga*MTgwOTMxNTU3Mi4xNjc1ODAwNTU2*_ga_F3S598KRMQ*MTY5ODYwMDcxMC4yMy4xLjE2OTg2MDA4MTQuMzAuMC4w8 (дата звернення 22.10.2023).

42. Волохова І.С., Шикіна Н.А., Волкова О.Г. Фінанси: навчальний посібник: експрес курс. Харків, 2018. 262 с.

43. Моніторинг реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади станом на 1 жовтня 2023 року. Режим доступу: https://mtu.gov.ua/files/%D0%9C%D0%BE%D0%BD%D1%96%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%B8%D0%BD%D0%B3_01.10.2023.pdf (дата звернення 22.10.2023).

44. Міністерство фінансів України. Довідка щодо стану виконання місцевих бюджетів України за 2015-2022р. Режим доступу: <https://mof.gov.ua/> (дата звернення:28.10.2023).

45. Довідка щодо стану виконання місцевих бюджетів Виконання доходів місцевих бюджетів за 2020 рік. Режим доступу: https://mof.gov.ua/storage/files/%D0%94%D0%BE%D0%B2%D1%96%D0%B4%D0%BA%D0%B0_%D0%BD%D0%B0_%D1%81%D0%B0%D0%B9%D1%82_%D0%B7%D0%B0_2020_%D1%80%D1%96%D0%BA.pdf (дата звернення:28.10.2023).

46. Довідка щодо стану виконання місцевих бюджетів Виконання доходів місцевих бюджетів за 2021 рік. Режим доступу: [https://mof.gov.ua/storage/files/%D0%94%D0%BE%D0%B2%D1%96%D0%B4%D0%BA%D0%B0_%D0%BD%D0%B0_%D1%81%D0%B0%D0%B9%D1%82_%D0%B7%D0%B0_%D1%81%D1%96%D1%87%D0%B5%D0%BD%D1%8C-%D0%B3%D1%80%D1%83%D0%B4%D0%B5%D0%BD%D1%8C_2021_%D1%80%D0%BE%D0%BA%D1%83\(1\).pdf](https://mof.gov.ua/storage/files/%D0%94%D0%BE%D0%B2%D1%96%D0%B4%D0%BA%D0%B0_%D0%BD%D0%B0_%D1%81%D0%B0%D0%B9%D1%82_%D0%B7%D0%B0_%D1%81%D1%96%D1%87%D0%B5%D0%BD%D1%8C-%D0%B3%D1%80%D1%83%D0%B4%D0%B5%D0%BD%D1%8C_2021_%D1%80%D0%BE%D0%BA%D1%83(1).pdf) (дата звернення:29.10.2023).

47. Довідка щодо стану виконання місцевих бюджетів Виконання доходів місцевих бюджетів за 2022 рік. Режим доступу: https://mof.gov.ua/storage/files/%D0%94%D0%BE%D0%B2%D1%96%D0%B4%D0%BA%D0%B0_%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%B0_%D0%BD%D0%B0_%D1%81%D0%B0%D0%B9%D1%82_%D0%B7%D0%B0_2022_%D1%80%D1%96%D0%BA.pdf (дата звернення:29.10.2023).

48. Онищук І. Аналіз виконання місцевих бюджетів за 2022 рік. Режим доступу: <https://decentralization.gov.ua/news/16105> (дата звернення: 30.10.2023).

49. Довідка щодо виконання доходів загального фонду місцевих бюджетів за 2022 рік. Режим доступу: https://mof.gov.ua/storage/files/%D0%94%D0%BE%D0%B2%D1%96%D0%B4%D0%BA%D0%B0_%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%B0_%D0%BD%D0%B0_%D1%81%D0%B0%D0%B9%D1%82_%D0%B7%D0%B0_2022_%D1%80%D1%96%D0%BA.pdf (дата звернення: 30.10.2023).

50. Моніторинг процесу децентралізації влади та реформування місцевого самоврядування станом на 10 вересня 2020. URL: https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/593/%D0%9C%D0%BE%D0%BD%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%B8%D0%BD%D0%B3_10.09.2020.pdf (дата звернення: 01.11.2023).

51. Моніторинг процесу децентралізації влади та реформування місцевого самоврядування станом на 1 жовтня 2023. URL:

https://mtu.gov.ua/files/%D0%9C%D0%BE%D0%BD%D1%96%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%B8%D0%BD%D0%B3_01.10.2023.pdf%B3_10.09.2020.pdf (дата звернення: 01.11.2023).

52. Кількість місцевих бюджетів України станом на 01.04.2023 (Наказ Міністерства Фінансів України від 31.03.2023 № 168). Режим доступу: <https://openbudget.gov.ua/local-budget?id=2600000000> (дата звернення: 02.11.2023).

53. Моніторинг реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади станом на 7 жовтня 2021 року. Режим доступу: <https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/755/07.10.2021.pdf> (дата звернення: 02.11.2023).

54. Ризики формування та функціонування об'єднаних територіальних громад Карпатського регіону: наукова доповідь. За ред. Сторонянська І. З. Львів: ІРД НАНУ, 2020. 63 с. URL: <https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/568/4.pdf> (дата звернення: 19.11.2023).

55. Основні фінансові показники громад, - експерти створили дашборд. Режим доступу: <https://decentralization.gov.ua/news/13835> (дата звернення: 19.11.2023).

56. Територіальні громади 2020 року: перелік та основні дані. Децентралізація дає можливості: офіційний веб сайт. URL: <https://decentralization.gov.ua/newgromada> (дата звернення 19.11.2023).

57. Павлович-Сенета Я.П., Лепіш Н.Я. Територіальні громади в умовах воєнного стану в Україні: адміністративно-правове забезпечення та особливості функціонування. Електронне наукове видання «*Аналітично-порівняльне правознавство*». Режим доступу: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/267567/263393> (дата звернення: 22.11.2023).

58. Фінансова децентралізація в Україні: перший етап успіхів, Кабінет Міністрів України, Міністерство регіонального розвитку, будівництва та ЖКГ

України. Режим доступу: http://old.decentralization.gov.ua/pics/attachments/Buklet_finansova_decenrt.pdf (дата звернення: 22.11.2023).

59. Перепелиця С.Л. Розробка стратегії розвитку територіальної громади. Магістерська дипломна робота. ПрАТ «ПВНЗ «ЗАПОРІЗЬКИЙ ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКИ ТА ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ». Запоріжжя, 2023, 98с.

Режим доступу: http://library.econom.zp.ua:85/xmlui/bitstream/handle/123456789/81/%D0%9F%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BF%D0%B5%D0%BB%D0%B8%D1%86%D1%8F%20%D0%A1_%20%D0%B4%D0%B8%D0%BF%D0%BB%D0%BE%D0%BC.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення: 24.11.2023).

60. Нечипоренко А. В., Юрах Ю.С. Аналіз фінансового потенціалу територіальних громад в Україні. *Збірник наукових праць Університету державної фіскальної служби України*. 2020. № 1-2. С. 271-284.

61. Лист Запорізької ОДА від 13 жовтня 2020 року № 79-А-416-е «Про розгляд інформаційного запиту».

62. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 12 червня 2020 року № 713-р «Про визначення адміністративних центрів та затвердження територій територіальних громад Запорізької області».

63. Інформація про виконання Програми економічного і соціального розвитку Запорізької міської територіальної громади на 2022 рік за підсумками 2022 року. Режим доступу: https://zp.gov.ua/upload/editor/zvit_programi_2022.pdf (дата звернення: 26.11.2023).

64. Лист Запорізької ОДА від 13 жовтня 2020 року № 79-А-416-е «Про розгляд інформаційного запиту», Про місто. Режим доступу: <https://zp.gov.ua/uk/page/pasport-mista> (дата звернення: 26.11.2023).

65. Мінфін. Чисельність населення м. Запоріжжя. Режим доступу: <https://index.minfin.com.ua/ua/reference/people/town/zaporozhe/> (дата звернення: 26.11.2023).

66. Міста та райони Запорізької області за 2018 рік. Статистичний щорічник / Головне управління статистики у Запорізькій області : за редакцією Марини ШЕЙКО. Запоріжжя, 2019. – 243 с.

67. Програма економічного і соціального розвитку Запорізької міської територіальної громади на 2023 рік. Режим доступу: https://zp.gov.ua/upload/content/o_1glc6v5401g9qbbh1u4o1uoals8de.pdf (дата звернення: 28.11.2023).

68. Про місто. Режим доступу: <https://zp.gov.ua/uk/page/pasport-mista> (дата звернення: 28.11.2023).

69. Статистичний щорічник «Запорізька область за 2022 рік». Державна служба статистики України. Головне управління статистики у Запорізькій області / За редакцією Марини ШЕЙКО Запоріжжя, 2023. – 3663 с.

70. Інформація про надходження доходів до бюджету міста та проведення витрат з бюджету міста за 2018. Режим доступу: https://zp.gov.ua/upload/editor/informaciya_za_2018_rik.pdf (дата звернення: 28.11.2023).

71. Звіт про виконання бюджету міста Запоріжжя за 2019 рік. Режим доступу: <https://zp.gov.ua/uk/page/bugjet> (дата звернення: 28.11.2023).

72. Про затвердження звіту про виконання бюджету міста за 2020 рік. Режим доступу: https://zp.gov.ua/upload/content/o_1evrm9tbnc5tc9qlhq1r189k1db.pdf (дата звернення: 28.11.2023).

73. Інформація про надходження доходів до бюджету та проведення витрат з бюджету Запорізької міської територіальної громади за 2021р. Режим доступу: <https://zp.gov.ua/> (дата звернення: 28.11.2023).

74. Програма економічного і соціального розвитку Запорізької міської територіальної громади на 2022 рік. Режим доступу: https://zp.gov.ua/upload/content/o_1fo32jcff1huha5rpfm1mh72c7a.pdf (дата звернення: 28.11.2023).

75. Інформація про виконання Програми економічного і соціального розвитку м. Запоріжжя на 2020 рік за підсумками 2020 року. Режим доступу: https://zp.gov.ua/upload/editor/eknomika_info_vikonannya_prgrami_za_2020.pdf (дата звернення: 02.12.2023).

76. Доходи бюджету міської територіальної громади на 2022рік. Режим доступу: https://zp.gov.ua/upload/content/o_1fpp7qpan5kllpt1ktp1trm9f71o.pdf (дата звернення: 02.12.2023).

77. Довідка про виконання бюджету міста Запоріжжя за 2020. Режим доступу: https://zp.gov.ua/upload/editor/dovidka_pro_vikonannya_byudzhetu_mista_zaporizhzhya_za_2020_rik.pdf (дата звернення: 02.12.2023).

78. Довідка про виконання бюджету Запорізької міської територіальної громади за 2021 рік. Режим доступу: https://zp.gov.ua/upload/editor/dovidka_pro_vikonannya_za_2021_rik.pdf (дата звернення: 02.12.2023).

79. Фінансова спроможність обласних центрів України. Режим доступу: <https://centreua.org/mistsevi-byudzhety/finansova-spromozhnist-oblasnyh-tsentriv-ukrayiny/> (дата звернення: 02.12.2023).

80. «Дашборд «Бюджети територіальних громад України». Режим доступу: <https://decentralization.gov.ua/finance/dashboard> (дата звернення: 03.12.2023).

81. Дашборд «Бюджети територіальних громад України». Фінансова спроможність обласних центрів України. Режим доступу: <https://centreua.org/mistsevi-byudzhety/finansova-spromozhnist-oblasnyh-tsentriv-ukrayiny/> (дата звернення: 03.12.2023).

82. Методичні рекомендації щодо оцінки рівня спроможності територіальних громад. Міністерство розвитку громад та територій України. Київ, 2019.URL: https://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2019/11/Metod.recom_spromozhnist.gromad.pdf (дата звернення: 14.11.2023 р.)

83. Венцель В., Герасимчук І., Онищук І., Арсенюк Т., Абрамюк І., Пилипів В. Методичні рекомендації щодо оцінки рівня фінансової можливості територіальних громад (проект), 2021. Міністерство розвитку громад та територій. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/14022>. (дата звернення: 14.11.2023 р.)

84. Крайник О., Федорчак О. Фінансування розвитку територіальних громад в умовах децентралізації. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. Том 2 (43), 2022. Режим доступу: <https://fkd.net.ua/index.php/fkd/article/view/3558> (дата звернення: 14.11.2023 р.)

85. Чернишов О. Кожна громада має самостійно виявляти та примножувати свій потенціал. *Децентралізація*, 2021. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/13759> (дата звернення: 14.11.2023 р.)

86. Політика сільського розвитку на базі громад в Україні: наук. доп. / за ред. О. М. Бородіної, І. В. Прокопи, О. Л. Попової. Київ : Ін-т екон. та прогнозув. НАН України, 2015. 70 с.

87. Бобровська О. Ю. Потенціал місцевого самоврядування в забезпеченні сталого розвитку регіону. *Регіональне та муніципальне управління*. 2016. № 4–5. С. 56–69. DOI:10.15421/151619.

88. Газуда М. В., Індус К. П., Лалакулич М. Ю. Детермінанти формування і удосконалення системи управління фінансовим потенціалом України. Ужгород, 2017. 220 с.

89. Гургула Т. В. Фінансове забезпечення спроможності територіальних громад: проблеми та шляхи їх вирішення. *Науковий вісник Мукачівського державного університету*. 2017. Вип. 1(7). С. 132–135.

90. Булавинець В., Карпишин Н. Фінансовий потенціал територіальних громад: сучасний стан і перспективи. *Світ фінансів*. 4 (61). 2019. С.96-110. Режим доступу: <http://sf.wunu.edu.ua/index.php/sf/article/view/1276> (дата звернення: 22.11.2023 р.)

91. Місцеві бюджети зростають – але резервів ще багато. URL : <https://biz.censor.net.ua/m3029101> (дата звернення: 22.11.2023 р.)

92. Прихований клондайк: як розкрити потенціал бюджетів об'єднаних територіальних громад. URL : <https://voxukraine.org/uk/prihovaniijklondajk-yak-rozkriti-potentsial-byudzhetiv-obyednanih-teritorialnih-gromad/> (дата звернення: 27.11.2023 р.)

93. Ресурсне забезпечення об'єднаної територіальної громади та її маркетинг. URL : <https://www.prostir.ua/?library=resursnezabezpechennya-objednanoi-terytorialnoji-hromadyta-jiji-marketynh.2> (дата звернення: 27.11.2023 р.)

94. Об'єднані територіальні громади. Децентралізація. URL : <https://decentralization.gov.ua/gromada> (дата звернення: 27.11.2023 р.)

95. Минулого року в Україні збільшилася кількість біоелектростанцій. URL : <https://glavcom.ua/economics/finances/-559102.html> (дата звернення: 28.11.2023 р.)

96. Ткаченко О. Креативна економіка – це 117 млрд. грн. Креативна економіка становить 117 млрд грн. внесок у ВВП]. Укрінформ, 2021. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubricculture/3320762-tkacenko-kreativna-ekonomika-ce-117-milardiv-vnesku-u-vvp.html> (дата звернення: 02.12.2023 р.).

97. Статистика: підручник / С. С. Герасименко, А. В. Головач, А. М. Єріна та ін.; за наук. ред. д-ра екон. наук С. С. Герасименка. 2-ге вид., перероб. і доп. Київ : КНЕУ, 2000. 467 с.. Режим доступу: <https://xn--e1ajqk.kiev.ua/wp-content/uploads/2019/12/Gerasimenko-Statistika-KNEU-2000.pdf> (дата звернення: 02.12.2023 р.).

98. Пояснювальна записка до звіту про виконання бюджету міста Запоріжжя за 2018 рік. Режим доступу: https://zp.gov.ua/upload/editor/finiki_dovidka_pro_vikonannya_za_2018_rik.pdf (дата звернення: 23.11.2023 р.).

99. Пояснювальна записка до звіту про виконання бюджету міста Запоріжжя за 2019 рік. Режим доступу: https://zp.gov.ua/upload/editor/dovidka_pro_vikonannya_za_2019_rik.pdf (дата звернення: 23.11.2023 р.).

100. Паспорт Запорізька міська територіальна громада, м. Запоріжжя.

Режим

доступу:

<https://dostup.pravda.com.ua/request/76509/response/189492/attach/3/.pdf>.

101. Фатюха Н. Г., Юр М.М. *Сутність фінансового потенціалу об'єднаних територіальних громад*. . Фінансово-економічна безпека України в період воєнного вторгнення. Тези доповідей І Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції, Запоріжжя, 15 червня 2023 р. [Електронний ресурс] / Ред-кол.: С.В.Шарова (відпов. ред.) Електрон. дані. – Запоріжжя : НУ «Запорізька політехніка», 2023. – 1 електрон. опт. диск (CD-ROM); 12 см. – Назва з тит. екрана.

102. Фатюха Н. Г., Юр М.М. Аналіз забезпеченості фінансового потенціалу територіальних громад України **монографія**.

Додаток А

Склад доходів територіальних громад

Склад доходів загального фонду бюджетів сільських, селищних, міських територіальних громад (Стаття 64):

1) 60 відсотків податку на доходи фізичних осіб (крім податку на доходи фізичних осіб, визначеного пунктом 1⁻¹ частини другої статті 29 цього Кодексу), що сплачується (перераховується) згідно з Податковим кодексом України на відповідній території (крім території міст Києва та Севастополя);

1⁻¹) 40 відсотків податку на доходи фізичних осіб (крім податку на доходи фізичних осіб, визначеного пунктом 1⁻¹ частини другої статті 29 цього Кодексу), що сплачується (перераховується) згідно з Податковим кодексом України на території міста Києва та зараховується до бюджету міста Києва; 100 відсотків податку на доходи фізичних осіб (крім податку на доходи фізичних осіб, визначеного пунктом 1⁻¹ частини другої статті 29 цього Кодексу), що сплачується (перераховується) згідно з Податковим кодексом України на території міста Севастополя та зараховується до бюджету міста Севастополя;

2) 37 відсотків рентної плати за спеціальне використання лісових ресурсів у частині деревини, заготовленої в порядку рубок головного користування;

3) 45 відсотків рентної плати за спеціальне використання води (крім рентної плати за спеціальне використання води водних об'єктів місцевого значення), що зараховується до міських бюджетів міст Києва та Севастополя користувачами води за місцем її забору;

4) 25 відсотків рентної плати за користування надрами для видобування корисних копалин загальнодержавного значення (крім рентної плати за користування надрами для видобування нафти, природного газу, газового конденсату та бурштину), що зараховується до міських бюджетів міст Києва та Севастополя;

4⁻²) 3 відсотки рентної плати за користування надрами для видобування нафти, природного газу та газового конденсату (крім рентної плати за користування надрами в межах континентального шельфу та/або виключної (морської) економічної зони України), що зараховується за місцезнаходженням (місцем видобутку) відповідних природних ресурсів;

4⁻³) 5 відсотків рентної плати за користування надрами для видобування корисних копалин загальнодержавного значення (крім рентної плати за користування надрами для видобування нафти, природного газу, газового конденсату та бурштину), що зараховується за місцезнаходженням (місцем видобутку) відповідних природних ресурсів;

4⁻⁴) 30 відсотків рентної плати за користування надрами для видобування бурштину, що зараховується до місцевих бюджетів за місцезнаходженням (місцем видобутку) бурштину;

5) плата за використання інших природних ресурсів, що зараховується до міських бюджетів міст Києва та Севастополя;

6) державне мито, що зараховується до бюджетів місцевого самоврядування за місцем вчинення дій та видачі документів;

7) акцизний податок з реалізації суб'єктами господарювання роздрібної торгівлі підакцизних товарів (з урахуванням положень частини третьої цієї статті);

7⁻¹) 13,44 відсотка акцизного податку з виробленого в Україні та з ввезеного на митну територію України пального (з урахуванням положень частини четвертої цієї статті);

8) 10 відсотків податку на прибуток підприємств (крім податку на прибуток підприємств державної власності та податку, визначеного пунктом 9 цієї частини

Продовження Додатку А

статті, пунктом 1 частини першої статті 64¹ та пунктом 1² частини першої статті 66 цього Кодексу), який зараховується до бюджету міста Києва;

9) податок на прибуток підприємств та фінансових установ комунальної власності.

Податок на прибуток підприємств та фінансових установ комунальної власності, засновником яких є сільські, селищні, міські ради, зараховується до відповідних бюджетів;

10) місцеві податки та збори, що сплачуються (перераховуються) згідно з Податковим кодексом України;

11) плата за ліцензії на певні види господарської діяльності та сертифікати, що видаються виконавчими органами відповідних місцевих рад, яка зараховується до відповідних бюджетів місцевого самоврядування;

12) плата за ліцензії та сертифікати (крім плати за сертифікацію, визначеної пунктом 25² частини другої статті 29 цього Кодексу), що зараховується до міських бюджетів міст Києва та Севастополя ліцензіатами за місцем здійснення діяльності;

13) плата за ліцензії на виробництво спирту етилового, коньячного і плодового та зернового дистиляту, спирту етилового ректифікованого виноградного, спирту етилового ректифікованого плодового, дистиляту виноградного спиртового, спирту-сирцю плодового, біоетанолу, алкогольних напоїв, тютюнових виробів та рідин, що використовуються в електронних сигаретах, що зараховується до міських бюджетів міст Києва та Севастополя ліцензіатами за місцем здійснення діяльності;

14) плата за ліцензії на право оптової торгівлі спиртом етиловим, спиртом етиловим ректифікованим виноградним, спиртом етиловим ректифікованим плодовим, що зараховується до міських бюджетів міст Києва та Севастополя ліцензіатами за місцем здійснення діяльності;

15) плата за державну реєстрацію (крім адміністративного збору за проведення державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань), що зараховується до міських бюджетів міст Києва та Севастополя;

16) плата за ліцензії на право оптової торгівлі алкогольними напоями, тютюновими виробами та рідинами, що використовуються в електронних сигаретах, що зараховується до міських бюджетів міст Києва та Севастополя ліцензіатами за місцем здійснення діяльності;

17) плата за ліцензії на право роздрібною торгівлі алкогольними напоями, тютюновими виробами та рідинами, що використовуються в електронних сигаретах, що зараховується до міських бюджетів міст Києва та Севастополя ліцензіатами за місцем здійснення діяльності;

17¹) плата за ліцензії на виробництво пального, на право оптової торгівлі паливом, на право роздрібною торгівлі паливом, на право зберігання пального, що зараховується до міських бюджетів міст Києва та Севастополя ліцензіатами за місцем здійснення діяльності;

18) надходження від орендної плати за користування майновим комплексом та іншим майном, що перебуває в комунальній власності, засновником яких є сільські, селищні, міські ради;

19) рентна плата за користування надрами для видобування корисних копалин місцевого значення; рентна плата за користування надрами в цілях, не пов'язаних з видобуванням корисних копалин; рентна плата за спеціальне використання води водних об'єктів місцевого значення; рентна плата за спеціальне використання лісових ресурсів (крім рентної плати за спеціальне використання лісових ресурсів у частині деревини, заготовленої в порядку рубок головного користування). Такі платежі зараховуються до бюджетів місцевого самоврядування за місцезнаходженням (місцем розташування) відповідних природних ресурсів, а щодо водних об'єктів - за місцем податкової реєстрації платника рентної плати;

20) плата за розміщення тимчасово вільних коштів відповідних бюджетів місцевого самоврядування (крім коштів, отриманих закладами професійної (професійно-технічної),

Продовження Додатку А

фахової передвищої та вищої освіти від розміщення на депозитах тимчасово вільних бюджетних коштів, отриманих за надання платних послуг, якщо таким закладам законом надано відповідне право);

21) орендна плата за водні об'єкти (їх частини), що надаються в користування на умовах оренди Київською та Севастопольською міськими державними адміністраціями, місцевими радами, яка зараховується до відповідних бюджетів місцевого самоврядування;

22) кошти від реалізації безхазяйного майна (у тому числі такого, від якого відмовився власник або отримувач), знахідок, спадкового майна (у разі відсутності спадкоємців за заповітом і за законом, усунення їх від права на спадкування, неприйняття ними спадщини, а також відмови від її прийняття), майна, одержаного територіальною громадою в порядку спадкування чи дарування, а також валютних цінностей і грошових коштів, власники яких невідомі;

23) частина чистого прибутку (доходу) комунальних унітарних підприємств та їх об'єднань, що вилучається до бюджету, в порядку, визначеному відповідними місцевими радами;

24) плата за надання інших адміністративних послуг, що справляється за місцем надання послуг;

24¹) адміністративний збір за державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень, що здійснюється виконавчими органами сільських, селищних, міських рад, районними у містах Києві та Севастополі державними адміністраціями, який зараховується до бюджетів місцевого самоврядування за місцем надання послуг;

24²) адміністративний збір за проведення державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань, що здійснюється виконавчими органами сільських, селищних, міських рад, районними у містах Києві та Севастополі державними адміністраціями, який зараховується до бюджетів місцевого самоврядування за місцем надання послуг;

24³) плата за скорочення термінів надання послуг у сфері державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень і державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань, а також плата за надання інших платних послуг, пов'язаних з такою державною реєстрацією, що здійснюється виконавчими органами сільських, селищних, міських рад, районними у містах Києві та Севастополі державними адміністраціями, який зараховується до бюджетів місцевого самоврядування за місцем надання послуг;

25) штрафні санкції за порушення законодавства про патентування;

25¹) адміністративні штрафи та штрафні санкції за порушення законодавства у сфері виробництва та обігу алкогольних напоїв та тютюнових виробів, що зараховуються за місцем вчинення порушення;

26) адміністративні штрафи та інші штрафні санкції, що накладаються місцевими органами виконавчої влади та виконавчими органами місцевих рад або утвореними ними в установленому порядку адміністративними комісіями;

27) штрафні санкції внаслідок невиконання укладених розпорядником бюджетних коштів договорів з суб'єктами господарювання на придбання товарів, робіт і послуг за рахунок коштів відповідних бюджетів місцевого самоврядування;

28) кошти, отримані від надання учасниками процедури закупівлі/спрощеної закупівлі як забезпечення їх тендерної пропозиції/пропозиції учасника спрощеної закупівлі, які не підлягають поверненню таким учасникам, у частині здійснення закупівель за рахунок коштів відповідних бюджетів місцевого самоврядування;

29) кошти, отримані від переможця процедури закупівлі/спрощеної закупівлі під час укладення договору про закупівлю як забезпечення виконання такого договору, які не

Продовження Додатку А

підлягають поверненню учаснику, у частині здійснення закупівель за рахунок коштів відповідних бюджетів місцевого самоврядування;

30) 80 відсотків коштів, отриманих підприємствами, установами та організаціями, що утримуються за рахунок бюджетів місцевого самоврядування, за здані у вигляді брухту і відходів золото, платину, метали платинової групи, дорогоцінне каміння, і 50 відсотків коштів, отриманих цими підприємствами, установами та організаціями за здане у вигляді брухту і відходів срібло;

30⁻²) 50 відсотків плати за ліцензії на провадження діяльності з організації та проведення азартних ігор у гральних закладах казино і за ліцензії на провадження діяльності з організації та проведення азартних ігор у залах гральних автоматів, що зараховуються до бюджетів місцевого самоврядування за місцезнаходженням відповідного закладу;

31) інші доходи, що підлягають зарахуванню до бюджетів місцевого самоврядування відповідно до законодавства.

Стаття 69⁻¹. Надходження спеціального фонду місцевих бюджетів

До надходжень спеціального фонду місцевих бюджетів належать:

- надходження бюджету розвитку місцевих бюджетів (визначені в частині першій статті 71 цього Кодексу);

- кошти від відшкодування втрат сільськогосподарського і лісогосподарського виробництва, що зараховуються у розмірі: 100 відсотків - до бюджетів міст Києва та Севастополя, 25 відсотків - до бюджету Автономної Республіки Крим та обласних бюджетів, 75 відсотків - до бюджетів місцевого самоврядування (крім бюджетів міст Києва і Севастополя);

- концесійні платежі щодо об'єктів комунальної власності, які мають цільове спрямування згідно із законом;

- 70 відсотків грошових стягнень за шкоду, заподіяну порушенням законодавства про охорону навколишнього природного середовища внаслідок господарської та іншої діяльності, в тому числі: до бюджетів місцевого самоврядування (крім бюджетів міст Києва та Севастополя) - 50 відсотків, обласних бюджетів та бюджету Автономної Республіки Крим - 20 відсотків, бюджетів міст Києва та Севастополя - 70 відсотків;

-¹ 55 відсотків екологічного податку (крім екологічного податку, визначеного пунктом 16⁻¹ частини другої статті 29 цього Кодексу), у тому числі: до бюджетів місцевого самоврядування (крім бюджетів міст Києва та Севастополя) - 25 відсотків, обласних бюджетів та бюджету Автономної Республіки Крим - 30 відсотків, бюджетів міст Києва та Севастополя - 55 відсотків;

- власні надходження бюджетних установ, що утримуються за рахунок відповідного місцевого бюджету;

- цільові та добровільні внески підприємств, установ, організацій і громадян до республіканського Автономної Республіки Крим та місцевих фондів охорони навколишнього природного середовища;

- надходження до цільових фондів, утворених Верховною Радою Автономної Республіки Крим та місцевими радами;

- субвенції, що надаються з інших бюджетів за рахунок конкретно визначених надходжень спеціального фонду таких бюджетів;

- повернення кредитів, наданих з місцевих бюджетів індивідуальним сільським забудовникам;

- повернення кредитів, наданих з місцевих бюджетів молодим сім'ям та самотнім молодим громадянам на будівництво (реконструкцію) та придбання житла, а також пеня і відсотки за користування ними;

Продовження Додатку А

- надходження в рамках програм допомоги і грантів Європейського Союзу, урядів іноземних держав, міжнародних організацій, донорських установ;
- інші надходження, визначені законом про Державний бюджет України.

Додаток Б

Таблиця Б.1

Паспорт Запорізька міська територіальна громада, м. Запоріжжя [100]

Найменування показника	Значення показника
1	2
Чисельність населення станом на 1 січня 2019 р.	738728
у тому числі дітей:	
дошкільного віку	36217
шкільного віку	69824
учнів, що здобувають освіту в закладах загальної середньої освіти, розташованих на території спроможної територіальної громади	67790
Кількість населених пунктів, що входять до складу спроможної територіальної громади	1
Розрахунковий обсяг доходів спроможної територіальної громади ($D = D1 + D2 + D3 - D4$), гривень	4 486 192 753
у тому числі:	
сформованих відповідно до статті 64 Бюджетного кодексу України ($D1$)	4 973 392 815
бюджету розвитку ($D2$)	24 309 528
базова дотація ($D3$)	0
реверсна дотація ($D4$)	511 509 589,82
Розрахунковий індекс податкоспроможності бюджету спроможної територіальної громади	1,63
Розрахункова частка місцевих податків та зборів у доходах бюджету ($D1 + D2$) спроможної територіальної громади, відсотків	29%
Площа території спроможної територіальної громади, кв. кілометрів	278,01
Кількість закладів, що утримуються за рахунок бюджету органів місцевого самоврядування	486
у тому числі:	
закладів загальної середньої освіти I—III ступеня	108
закладів загальної середньої освіти I—II ступеня	3
закладів загальної середньої освіти I ступеня	7

Продовження додатку Б

Продовж. табл. Б.1

1	2
закладів дошкільної освіти	148
закладів позашкільної освіти	15
закладів культури	71
закладів фізичної культури	24
фельдшерсько-акушерських пунктів	0
амбулаторій, поліклінік	88
лікарень	15
станцій швидкої допомоги	7
Наявність приміщень для розміщення державних органів, установ, що здійснюють повноваження щодо:	6
правоохоронної діяльності	1
реєстрації актів цивільного стану та майнових прав	1
пенсійного забезпечення	1
соціального захисту	1
пожежної безпеки	1
казначейського обслуговування	1
Наявність приміщень для розміщення органів місцевого самоврядування	1
Наявність центру надання адміністративних послуг	6

Продовження додатку Б

Таблиця Б.2

Відомості про територіальні громади, що увійдуть до складу спроможної територіальної громади

Найменування територіальних громад та населених пунктів, що входять до їх складу, із зазначенням адміністративного статусу	Чисельність населення станом на 1 січня 2019 р.	Відстань до потенційного адміністративного центру спроможної територіальної громади, кілометрів
Запорізька міська рада		
м. Запоріжжя	738728	0

Додаток В

Доходи бюджету ЗМТГ на 2022 рік

Додаток І
до рішення міської ради
22.12.2021 № 61

Доходи бюджету міської територіальної громади на 2022 рік

08562000000
(код бюджету)

Код	Найменування згідно з Класифікацією доходів бюджету	Усього	Загальний фонд	Спеціальний фонд	
				усього	у тому числі бюджет
1	2	3	4	5	6
10000000	Податкові надходження	8 085 223 000	8 059 723 000	25 500 000	x
11000000	Податки на доходи, податки на прибуток, податки на збільшення ринкової вартості	5 489 620 000	5 489 620 000	x	x
11010000	Податок та збір на доходи фізичних осіб	5 460 000 000	5 460 000 000	x	x
11010100	Податок на доходи фізичних осіб, що сплачується податковими агентами, із доходів платника податку у вигляді заробітної плати	5 060 000 000	5 060 000 000	x	x
11010200	Податок на доходи фізичних осіб з грошового забезпечення, грошових винагород та інших виплат, одержаних військовослужбовцями та особами рядового і начальницького складу, що сплачується податковими агентами	213 000 000	213 000 000	x	x
11010400	Податок на доходи фізичних осіб, що сплачується податковими агентами, із доходів платника податку інших ніж заробітня плата	112 000 000	112 000 000	x	x
11010500	Податок на доходи фізичних осіб, що сплачується фізичними особами за результатами річного декларування	75 000 000	75 000 000	x	x
11020000	Податок на прибуток підприємств	29 620 000	29 620 000	x	x
11020200	Податок на прибуток підприємств та фінансових установ комунальної власності	29 620 000	29 620 000	x	x
13000000	Рентна плата та плата за використання інших природних ресурсів	1 503 000	1 503 000	x	x
13010000	Рентна плата за спеціальне використання лісових ресурсів	3 000	3 000	x	x
13010200	Рентна плата за спеціальне використання лісових ресурсів (крім рентної плати за спеціальне використання лісових ресурсів в частині деревини, заготовленої в порядку рубок головного користування)	3 000	3 000	x	x
13030000	Рентна плата за користування надрами загальнодержавного значення	1 500 000	1 500 000	x	x
13030100	Рентна плата за користування надрами для видобування інших корисних копалин загальнодержавного значення	1 500 000	1 500 000	x	x
14000000	Внутрішні податки на товари та послуги	380 000 000	380 000 000	x	x
14020000	Акцизний податок з вироблення в Україні підакцизних товарів (продукції)	45 000 000	45 000 000	x	x
14021900	Пальне	45 000 000	45 000 000	x	x
14030000	Акцизний податок з ввезених на митну територію України підакцизних товарів (продукції)	145 000 000	145 000 000	x	x
140319000	Пальне	145 000 000	145 000 000	x	x
14040000	Акцизний податок з реалізації суб'єктами господарювання роздрібною торгівлю підакцизних товарів	190 000 000	190 000 000	x	x
18000000	Місцеві податки та збори, що сплачуються (перераховуються) згідно з Податковим кодексом України	2 188 600 000	2 188 600 000	x	x
18010000	Податок на майно	1 085 400 000	1 085 400 000	x	x
18010100	Податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, сплачений юридичними особами, які є власниками об'єктів житлової нерухомості	1 150 000	1 150 000	x	x
18010200	Податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, сплачений фізичними особами, які є власниками об'єктів житлової нерухомості	20 500 000	20 500 000	x	x
18010300	Податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, сплачений фізичними особами, які є власниками об'єктів нежитлової нерухомості	10 550 000	10 550 000	x	x

Продовження додатку В

Код	Найменування згідно з Класифікацією доходів бюджету	Усього	Загальний фонд	Спеціальний фонд	
				усього	у тому числі бюджет
1	2	3	4	5	6
18010400	Податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, сплачений юридичними особами, які є власниками об'єктів нежитлової нерухомості	70 800 000	70 800 000	х	х
18010500	Земельний податок з юридичних осіб	292 000 000	292 000 000	х	х
18010600	Орендна плата з юридичних осіб	643 700 000	643 700 000	х	х
18010700	Земельний податок з фізичних осіб	5 800 000	5 800 000	х	х
18010900	Орендна плата з фізичних осіб	38 700 000	38 700 000	х	х
18011000	Транспортний податок з фізичних осіб	850 000	850 000	х	х
18011100	Транспортний податок з юридичних осіб	1 550 000	1 550 000	х	х
18030000	Туристичний збір	3 200 000	3 200 000	х	х
18030100	Туристичний збір, сплачений юридичними особами	1 550 000	1 550 000	х	х
18030200	Туристичний збір, сплачений фізичними особами	1 650 000	1 650 000	х	х
18050000	Єдиний податок	1 100 000 000	1 100 000 000	х	х
18050300	Єдиний податок з юридичних осіб	162 000 000	162 000 000	х	х
18050400	Єдиний податок з фізичних осіб	937 850 000	937 850 000	х	х
18050500	Єдиний податок з сільськогосподарських товаровиробників, у яких частка сільськогосподарського товаровиробництва за попередній податковий (звітний) рік дорівнює або перевищує 75 відсотків	150 000	150 000	х	х
19000000	Інші податки та збори	25 500 000	х	25 500 000	х
19010000	Екологічний податок	25 500 000	х	25 500 000	х
19010100	Екологічний податок, який справляється за викиди в атмосферне повітря забруднюючих речовин стаціонарними джерелами забруднення (за винятком викидів в атмосферне повітря двоокису вуглецю)	8 900 000	х	8 900 000	х
19010200	Надходження від скидів забруднюючих речовин безпосередньо у водні об'єкти	4 100 000	х	4 100 000	х
19010300	Надходження від розміщення відходів у спеціально відведених для цього місцях чи на об'єктах, крім розміщення окремих видів відходів як вторинної сировини	12 500 000	х	12 500 000	х
20000000	Неподаткові надходження	214 085 913	70 260 000	143 825 913	10 024 000
21000000	Доходи від власності та підприємницької діяльності	7 890 000	7 890 000	0	0
21010300	Частина чистого прибутку (доходу) комунальних унітарних підприємств та їх об'єднань, що вилучається до відповідного місцевого бюджету	1 127 000	1 127 000	х	х
21080000	Інші надходження	6 763 000	6 763 000	х	х
21080500	Інші надходження	500 000	500 000	х	х
21081100	Адміністративні штрафи та інші санкції	4 700 000	4 700 000	х	х
21081500	Адміністративні штрафи та штрафні санкції за порушення законодавства у сфері виробництва та обігу алкогольних напоїв та тютюнових виробів	1 300 000	1 300 000	х	х
21082400	Кошти гарантійного та реєстраційного внесків, що визначені Законом України "Про оренду державного та комунального майна", які підлягають перерахуванню оператором електронного майданчика до відповідного бюджету	263 000	263 000	х	х
22000000	Адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційної господарської діяльності	54 350 000	54 350 000	х	х
22010000	Плата за надання адміністративних послуг	36 400 000	36 400 000	х	х
22010300	Адміністративний збір за проведення державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань	3 100 000	3 100 000	х	х
22012500	Плата за надання інших адміністративних послуг	31 000 000	31 000 000	х	х
22012600	Адміністративний збір за державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень	2 100 000	2 100 000	х	х
22012900	Плата за скорочення термінів надання послуг у сфері державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень і державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань, а також плата за надання інших платіжних послуг, пов'язаних з такою державною реєстрацією	200 000	200 000	х	х
22080000	Надходження від орендної плати за користування цілісним майновим комплексом та іншим державним майном	17 000 000	17 000 000	х	х

Продовження додатку В

Код	Найменування згідно з Класифікацією доходів бюджету	Усього	Загальний фонд	Спеціальний фонд	
				усього	у тому числі бюджет
1	2	3	4	5	6
22080400	Надходження від орендної плати за користування цілісним майновим комплексом та іншим майном, що перебуває в комунальній власності	17 000 000	17 000 000	x	x
22090000	Державне мито	950 000	950 000	x	x
22090100	Державне мито, що сплачується за місцем розгляду та оформлення документів, у тому числі за оформлення документів на спадщину і дарування	609 500	609 500	x	x
22090200	Державне мито, не віднесені до інших категорій	500	500	x	x
22090400	Державне мито, пов'язане з видачею та оформленням закордонних паспортів (пасвідок) та паспортів громадян України	340 000	340 000	x	x
24000000	Інші неоподатковані надходження	8 271 637	8 020 000	251 637	10 024
24030000	Надходження сум кредиторської та депонентської заборгованості підприємств, організацій та установ, щодо яких минув строк позовної давності	105 000	105 000	x	x
24060000	Інші надходження	8 065 000	7 915 000	150 000	x
24060300	Інші надходження	7 900 000	7 900 000	x	x
24062100	Грошові стягнення за шкоду, заподіяну порушенням законодавства про охорону навколишнього природного середовища внаслідок господарської та іншої діяльності	150 000	x	150 000	x
24062200	Кошти за шкоду, що заподіяна на земельних ділянках державної та комунальної власності, які не надані у користування та не передані у власність, внаслідок їх самовільного зайняття, використання не за цільовим призначенням, зняття ґрунтового покриву (родючого шару ґрунту) без спеціального дозволу, відшкодування збитків за погіршення якості ґрунтового покриву тощо та за неоподаткованими доходами у зв'язку з тимчасовим неввикористанням земельних ділянок	15 000	15 000	x	x
24110000	Доходи від операцій з кредитування та надання гарантій	91 637	x	91 637	24
24110700	Плата за гарантії, надані Верховною Радою Автономної Республіки Крим, міськими та обласними радами	24	x	24	24
24110900	Відсотки за користування довгостроковим кредитом, що надається з місцевих бюджетів молодим сім'ям та одиноким молодим громадянам на будівництво (реконструкцію) та придбання житла	91 613	x	91 613	x
24170000	Надходження коштів пайової участі у розвитку інфраструктури населеного пункту	10 000	x	10 000	10 000
25000000	Власні надходження бюджетних установ	143 574 276	x	143 574 276	x
25010000	Надходження від плати за послуги, що надаються бюджетними установами згідно із законодавством	143 574 276	x	143 574 276	x
25010100	Плата за послуги, що надаються бюджетними установами згідно з їх основною діяльністю	125 822 428	x	125 822 428	x
25010200	Надходження бюджетних установ від додаткової (господарської) діяльності	11 147 739	x	11 147 739	x
25010300	Плата за оренду майна бюджетних установ, що здійснюється відповідно до Закону України "Про оренду державного та комунального майна"	6 426 471	x	6 426 471	x
25010400	Надходження бюджетних установ від реалізації в установленому порядку майна (крім нерухомого майна)	177 638	x	177 638	x
30000000	Доходи від операцій з капіталом	4 017 000	17 000	4 000 000	4 000 000
31000000	Надходження від продажу основного капіталу	4 017 000	17 000	4 000 000	4 000 000
31020000	Надходження коштів від Державного фонду дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння	17 000	17 000	x	x
31030000	Кошти від відчуження майна, яке належить Автономній Республіці Крим та майна, що перебуває в комунальній власності	4 000 000	x	4 000 000	4 000 000
50000000	Цільові фонди	25 000	x	25 000	x
50110000	Цільові фонди, утворені Верховною Радою Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування та місцевими органами виконавчої влади	25 000	x	25 000	x
	Усього доходів (без урахування міжбюджетних трансфертів)	8 303 350 913	8 130 000 000	173 350 913	4 010 024
40000000	Офіційні трансферти	1 381 383 845	1 389 637 145	21 746 800	0
41020000	Дотації з державного бюджету місцевим бюджетам	11 627 400	11 627 400	x	x

Продовження додатку В

Код	Найменування згідно з Класифікацією доходів бюджету	Усього	Загальний фонд	Спеціальний фонд	
				усього	у тому числі бюджет
1	2	3	4	5	6
41021000	Додаткова дотація з державного бюджету місцевим бюджетам на компенсацію втрат доходів місцевих бюджетів внаслідок наданих державою податкових пільг зі сплати земельного податку суб'єктам космічної діяльності та літакобудування	11 627 400	11 627 400	х	х
41030000	Субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам	1 296 708 300	1 296 708 300	0	0
41033900	Освітня субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам	1 296 708 300	1 296 708 300	х	х
41040000	Дотації з місцевих бюджетів іншим місцевим бюджетам	17 280 700	17 280 700	х	х
41040200	Дотація з місцевого бюджету на здійснення переданих з державного бюджету витратів з утримання закладів освіти та охорони здоров'я за рахунок відповідної додаткової дотації з державного бюджету	17 280 700	17 280 700	х	х
41050000	Субвенції з місцевих бюджетів іншим місцевим бюджетам	66 767 845	36 020 745	21 746 800	0
41051000	Субвенція з місцевого бюджету на здійснення переданих витратів у сфері освіти за рахунок коштів освітньої субвенції	25 231 543	25 231 543	х	х
41051200	Субвенція з місцевого бюджету на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами за рахунок відповідної субвенції з державного бюджету	9 789 202	9 789 202	х	х
41053600	Субвенція з місцевого бюджету на здійснення природоохоронних заходів	21 746 800	х	21 746 800	х
х	Разом доходів	9 884 734 868	9 489 837 145	195 087 713	4 010 024

Секретар міської ради

Анатолій КУРТЄВ